

**“DUYU EĞİTİMİ PROGRAMI”NIN KORUNMA VE BAKIM
ALTINDAKİ BEBEKLERİN MOTOR GELİŞİMİNE ETKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Duygu AKAGÜNDÜZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSİTİTÜSÜ**

Kasım, 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşulu ile tezin teslim tarihinden itibaren(.....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Duygu

Soyadı : AKAGÜNDÜZ

Bölümü : Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

İmza :

Tarih :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Duyu Eğitimi Programının Korunma ve Bakım Altında Bulunan Bebeklerin Motor Gelişimine Etkisinin İncelenmesi

İngilizce Adı : The Effect of “Sensory Education Program” on Infant Motor Development Who in Needs of Protection

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Duygu AKAGÜNDÜZ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Duygu AKAGÜNDÜZ tarafından hazırlanan “Duyu Eğitimi Programının Korunma ve Bakım Altında Bulunan Bebeklerin Motor Gelişimine Etkisi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYRAR

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Prof. Dr. Pınar SAN BAYHAN

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 21/11/2018

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmaya başlamamda bana fikir vererek çalışmanın gerçekleşmesinde öncülük yapan, değerli bilgilerini, kıymetli zamanını sabırla ve ilgiyle benle paylaşmaktan çekinmeyen, uzakta olmama rağmen inancını hiç kaybetmeden beni her zaman motive eden ve bana inanan, çalışma süresince birlikte çalışmaktan her zaman onur ve mutluluk duyduğum saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY'a sonsuz teşekkürler. Kendisinin öğrencisi olarak ne kadar şanslı olduğumu her zaman hatırlayacağım ve gelecekteki mesleki hayatımda her zaman örnek alarak, bilgilerinden faydalanacağım.

Ayrıca, çalışma süreci boyunca bana karşı her zaman anlayışlı olan İzmir Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü-Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi idarecileri başta olmak üzere tüm mesai arkadaşlarıma, tezimi hazırlamamda yardımlarını benden esirgemeyen sevgili bölüm arkadaşım Gözde ÇİNBAY'a, ablam Beyza AKAGÜNDÜZ SAYICI'ya; dualarını ve iyi dileklerini her zaman benle paylaşan anneme teşekkür ederim.

Son olarak da, çalışmamın tamamlanmasında değerli görüşleri ile katkıda bulunan sayın jüri üyeleri hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

“DUYU EĞİTİMİ PROGRAMI”NIN KORUNMA VE BAKIM ALTINDAKİ BEBEKLERİN MOTOR GELİŞİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Duygu AKAGÜNDÜZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Kasım, 2018

ÖZ

Bu araştırma, devlet koruması altında olan bebeklerin motor gelişimine “Duyu Eğitimi Programı”nın etkisini incelenmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada genel tarama modellerinden, tekil tarama modeli kullanılmış olup, bir deneysel tarama deseni olan tek gruplu ön test-son test deseni uygulanmıştır. Çalışma grubu, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İzmir İl Müdürlüğüne bağlı Çocuk Evleri Sitesi’nde kalan, 3-6 aylık, 12 bebekten oluşmaktadır. Çalışma grubundaki bebeklere haftada üç gün olmak üzere on iki hafta boyunca “Duyu Eğitimi Programı” verilmiştir. Araştırmada, bebeklere ilişkin genel bilgileri toplamak amacı ile Kişisel Bilgi Formu, “Duyu Eğitimi Programının” etkisini değerlendirmek amacı ile de Denver II Gelişimsel Tarama Testi kullanılmıştır. Duyu Eğitimi Programı uygulaması kapsamında yapılan ara değerlendirmeler ile bebeklerin gelişimsel ilerleme durumu değerlendirilmiş ve sonuçlar grafiklerden oluşan şekillerle ortaya konmuştur. Ayrıca, elde edilen verileri analiz etmek için SPSS 20 (Statistical

Program for Social Sciences) paket programı kullanılmış ve verilerin normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi (Wilcoxon Signed Ranks Test) ile grup içi karşılaştırmalar yapılmış ve sonuç olarak, ince ve kaba motor gelişim ön test ve son test ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$) saptanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Duyu eğitimi, Motor Gelişim, Korumaya Muhtaç Çocuk, Kurum Bakımı

Sayfa Adedi : 136

Danışman : Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

**THE EFFECT OF “SENSORY EDUCATION PROGRAM” ON
INFANT MOTOR DEVELOPMENT WHO IN NEEDS OF
PROTECTION**

(Master Thesis)

Duygu AKAGÜNDÜZ

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES

November, 2018

ABSTRACT

This research is carried on to analyze the effect of "Sensory Education Program" on motor development of infants in need of legal protection. In this research, single screening model which is one of general screening models is used. In addition, pre-test post-test design which is an experimental screening design is implemented. The target population of the study is composed of 12 infants at the age of 3-6 months who live in Child Homes attached to İzmir Provincial Directorate of Family, Labor and Social Services. The documents that provide data for the research are Personal Information Form and The Denver II Developmental Screening Test. In this research, after "Sensory Education Program" was implemented three times a week during twelve weeks for the target population of the

study, The Denver II Developmental Screening Test was applied. By means of mid-term evaluations made within the scope of Sensory Education Program, developmental process of children is evaluated and the results are shown graphically. The Statistical Program for Social Sciences (SPSS 20) package program was used to analyze the gained data, and it is determined that the data doesn't follow normal distribution. Wilcoxon Signed-Ranks Test was used to make intra-group comparisons. As a result, it is confirmed that there is a significant difference ($p<0.05$) between the pre-test and post-test averages of fine and gross motor skills. Some suggestions are made in parallel with the findings in the study.

Key Words : Sensory Education, Motor Development, Infant in Need of Legal Protection, Institutional Care

Page Number : 136

Supervisor : Prof. Dr. Ayşe Belgin AKSOY

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ İZİN FOTOKOPİ FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR SAYFASI.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM 1	
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	6
Araştırmanın Önemi	7
Araştırmanın Amacı.....	9

Alt Amaçlar.....	9
Sayıtlar.....	9
Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar	10
BÖLÜM 2	
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	11
Korunmaya Muhtaç Çocuklar.....	11
Türkiye ve Dünya’da Çocuklar/Bebekler İçin Uygulanan Sosyal Hizmet Modelleri.....	12
Kurumda Yaşayan Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişim Özellikleri	16
Motor Gelişim	18
Gelişim Kuramları	18
<i>Arnold Gessel’in Olgunlaşma Kuramı</i>	<i>18</i>
<i>Bilişsel Gelişim Kuramı.....</i>	<i>19</i>
<i>Duyu-Motor Dönem (Doğum-2 yaş)</i>	<i>20</i>
<i>Ekolojik Kuram</i>	<i>22</i>
<i>Gallahue’nin Üç Ayaklı Kum Saati: Yaşam Boyu Kuramsal Modeli.....</i>	<i>23</i>
<i>Refleksif Hareketler Dönemi</i>	<i>25</i>
<i>İlkel Hareketler Dönemi</i>	<i>26</i>
Motor Gelişimin Temel Kavramları ve İlkeleri	27
Motor Gelişimi Etkileyen Faktörler	28
<i>Kalıtım ve Çevre.....</i>	<i>29</i>
Motor Gelişimi Temel Alanları ve Yaşamın İlk Yıllarında Motor Gelişim	31

Motor Gelişim ve Duyusal Algısal Yetenekler	36
<i>Duyusal Sistemlerin Gelişimi.....</i>	<i>37</i>
<i>Koku ve Tat Alma</i>	<i>37</i>
<i>İşitme</i>	<i>38</i>
<i>Görme</i>	<i>39</i>
<i>Dokunma.....</i>	<i>40</i>
Bebeklik Döneminde Gelişimi Destekleyen Eğitim Programları	41
0-36 Aylık Gelişimi Risk Altındaki Çocuklar İçin Gelişimsel Destek Programı (GEDEP)	41
Aile Eğitimi Programı (0-18 yaş çocuğu olan ailelere)	41
0-36 Aylık Gelişimsel Risk Altındaki Çocuklara ve Ailelere Destek Modüler Programı	42
0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı	42
0-36 Ay Çocuklar İçin Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Programı(EBADER)	43
İlgili Araştırmalar	43
Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Motor Gelişim Alanında Yapılmış Çalışmalar.....	43
Kurumlarda Koruma ve Bakım Altında Bulunan Bebekler ve Çocuklarla Yapılmış Çalışmalar	47
BÖLÜM 3	
YÖNTEM.....	55
Araştırmanın Modeli	55
Çalışma Grubu	55

Veri Toplama Araçları	56
Kişisel Bilgi Formu.....	57
Denver II Gelişimsel Tarama Testi (D2GTT)	57
Duyu Eğitimi Programı	58
Duyu Eğitimi Programının Hazırlanması ve Amaçları	58
Duyu Eğitimi Programının Uygulanması	62
Veri Toplama Süreci.....	64
Verilerin Analizi.....	65
BÖLÜM 4	
BULGULAR VE YORUM	66
BÖLÜM 5	
SONUÇ VE ÖNERİLER	87
KAYNAKLAR.....	90
EKLER	102

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yaşlara Göre Motor Gelişim Dönemleri.....	33
Tablo 2: Refleksler	34
Tablo 3: 0-1 Yaşta Motor Gelişim	35
Tablo 4: Bebeklerin Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılım	56
Tablo 5: Programın İçeriği.....	63
Tablo 6: Denver II Gelişimsel Tarama Testi Sonuçlarının Gelişim Alanlarına Göre Dağılımı	67
Tablo 7: Denver II Gelişimsel Tarama Testi Motor Gelişim Alanı Ön Test- Son Test Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	71
Tablo 8: Denver IIGTT İnce Motor ve Kaba Motor Gelişim Alanlarında Gecikme ya da Uyarı Puanı Alındığı Saptanan Maddeler	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1:</i> Gallahue'nin Üç Ayaklı Kum Saati: Yaşam Boyu Süreç/Motor Gelişimin Ürün Modeli.....	24
<i>Şekil 2:</i> Gallahue'nin Üç Ayaklı Kum Saati'ne Göre Motor Gelişim Dönem ve Evreleri.....	25
<i>Şekil 3:</i> Denver II Gelişimsel Tarama Testi ile uygulanan dört gelişimsel değerlendirmenin, gelişim alanlarına göre karşılaştırılması.....	69
<i>Şekil 4:</i> Denver II gelişimsel tarama testi ince motor ve kaba motor gelişim alanı ön test ve son test değerlendirme sonuçlarının karşılaştırılması.....	71
<i>Şekil 5:</i> Bebek 2'nin uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	75
<i>Şekil 6:</i> Bebek 4'ün uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	75
<i>Şekil 7:</i> Bebek 6'nın uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	76
<i>Şekil 8:</i> Bebek 7'nin uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	76
<i>Şekil 9:</i> Bebek 10'un uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	77
<i>Şekil 10:</i> Bebek 11'in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	77
<i>Şekil 11:</i> Bebek 12'nin uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	78

<i>Şekil 12:</i> Bebek 1'in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	79
<i>Şekil 13:</i> Bebek 3'in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	79
<i>Şekil 14:</i> Bebek 5'in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	80
<i>Şekil 15:</i> Bebek 8'in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	81
<i>Şekil 16:</i> Bebek 9'un uygulama sürecindeki gelişimsel durumu.....	82

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
GEDEP	0-36 Aylık Gelişimi Risk Altındaki Çocuklar İçin Gelişim Destek Programı
EBADER	0-36 Ay Çocuklar İçin Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi
D2GTT	Denver II Gelişimsel Tarama Testi

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Motor gelişim, bebeklik döneminde açıkça gözlenebilen gelişim alanlarından biridir. Hareket yetenekleri, çocukların algısal gelişimini kolaylaştıran önemli bir etken olarak görülür. Algısal ve motor yeteneklerin gelişimi, algısal, motor ve bilişsel süreçlerin birbirleri ile etkileşiminin bütünüdür (Artan & Bayhan, 2009, s. 169). Hareket deneyimlerinin zenginleştirilmesi bir bebeğin bilişsel olarak gelişimi için temel araçlardan biridir, çünkü gelişimin erken aşamalarında, bebeğin çevreyle birincil etkileşimi, hareketleri aracılığıyla gerçekleşir. Bebek çevre ile etkin ve verimli etkileşim kurmak için üç temel hareket becerisini gerçekleştirmeye başlar. Bunlar; denge (baş, boyun, gövde kontrolü), yer değiştirme (sürünme, emekleme, yürüme... vb.) ve manipülatif (uzanma, kavrama... vb.) becerilerdir (Ağlamış, 2014, s. 139-140). Bu becerilerin gelişimi, bebeğin özellikle bilişsel, algısal ve motor gelişimi için önemlidir. Bebeklikte algısal sistemin gelişimi ile motor sistemin gelişimi iç içedir ve algısal-motor sistemi oluşturur. Algısal-motor sistemde, gelen bilgi var olan bilgi ile organize edilerek harekete dönüştürülür. Her istemli hareket algısal bir işlemdir. Bebekler her türlü uyaranı (görsel, işitsel, koku, tat alma, dokunma) çeşitli duyu modelleri ile alırlar. Bu uyaranlara karşılık verirler; ancak bu karşılıklar kısıtlı olabilir, çünkü duyu uyaranı, depolanmış bilgi ile birleştirildiğinde, bebek için anlamlı hale gelir (Aral & Yücelyigit, 2014, s. 155).

Beyin gelişimi üzerine yapılan çalışmalar, beyin hücrelerinin sinirsel aktivitelerini ve bilişsel gelişimi en üst düzeye çıkarmak için doğumdan itibaren ilk üç yıl boyunca bebeklerin çeşitli oyuncaklarla vakit geçirmeye başlaması ile ilişkilendirilir. Bir çocuğun

sahip olduğu beyin hücresi sayısının, çocuğun çevresindeki uyarıcılardan etkilendiğı belirtilir. Küçük çocuklar, çevrelerindeki olaylar hakkındaki bilgileri duyuları aracılığıyla edinirler ve bu bilgileri problem çözmede kullanırlar. Araştırmacılar, şekil, boyut, ağırlık, sıcaklık, doku gibi duysal bilgilerin çok erken yaşlarda öğrenildiğini söyler. Hareket gelişirken, duysal motor gelişim bileşenleri de gelişir. Duysal gelişim sadece hareket gelişimi ile ilgili olmasa da hareket ile alakalı olduğı bir gerçektir. Nesneler ve nesneleri birbirinden ayırt etme yeteneğı, duysal motor gelişim hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Nesnelere bakmak ve onları doğru bir şekilde kullanmak duyu organlarından gelen bilgilerin hücrelere doğru bir şekilde iletildiğini gösterir (Howard, 2013).

Her duysal deneyim, bir sonraki bilginin, düşüncenin ve yaratıcılığın temellerini sağlar. Bir çocuğun bir duysal uyarana her karşılaştığı zaman, bir hücresi, beyinde yeni bağlantılar kurarak başka bir beyin hücresine bağlanır. Sinyaller, bu hücrel ağlar boyunca, bir hücreden diğerine akar, beyin hücreleri birbirleriyle iletişim kurarak, duyma, tat alma, dokunma ve koku alma gibi her şeyi olduğı gibi iletir. Her yeni duysal uyarana ağı eklenirken, tekrarlanan deneyimler bağlantıların kalınlığını ve gücünü artırırken, sinyallerin daha hızlı hareket etmesine yardımcı olur. Çocuk, duyuları aracılığı ile bulunduğı ortamdan bir şeyler öğrenir ve öğrendiğı bu bilgiler, merkezi sinir sisteminden geçerek beyne iletilir ve analiz edilir, vücudun uygun kısmına bir mesaj gönderilir ve bu eylem ile sonuçlanır. Bu sistem etkili bir şekilde çalışırsa duysal uyarana, zihin ve beden arasında bir döngü geliştirir ve her aşamadan gelen geri bildirimler öğrenme sürecinin bir parçasını oluşturur (Gascoyne, 2011).

Birden fazla duyu sistemine hitap eden uyarılar, duyular arası uyarılma sağlar. Duyular arası uyarım, algısal ve motor gelişim için önemlidir, çünkü ilk aylarda bebekler birden fazla duyuyu içeren özellikleri yalnızca duyular arası uyarıldıklarında keşfederler. Bu nedenle zengin uyarıcı çevre ile bebeklerin duyularının uyarılmasına yönelik aktiviteler önem taşır. Duyular arası uyarılma sağlandığında bebek daha fazla bilgiyi depolar ve daha hızlı öğrenir (Berk, 2013, s. 207-210).

Bebekler doğdukları andan itibaren hareket ederler ve çevrelerinde olup biten her şeye ilgi duyarlar. Çocuğun hareket beceri bilgisi ne kadar fazla ise çevreyi keşfetmesi ve temel motor becerilerini geliştirmesi o kadar kolay olur. Çocuk, çevreyi keşfetmek için hareket becerileri ile birlikte duysal sistemini de kullanır. Beyin gelişimi hareket çeşitliliğine

bağlıdır. Bu bağlamda motor becerilerin gelişmesi ile erken çocukluk dönemindeki öğrenme arasında bir ilişki vardır (Krog, 2015).

Piaget'e göre ise bebekler dünya hakkında çok az şey bilirler ve onu amaçlı olarak keşfedemezler. Piaget, bebeğin kendi motor hareketinden kaynaklanan yeni bir deneyim ile karşılaşması ve bebeğin hareketi yeniden ve yeniden tekrarlamaya çalıştığında şans eseri ortaya çıkan hareketlere, duyu-motor hareketler adını verir (Berk, 2013, s. 274-276). Bu dönemde bebeğin çeşitli uyarıcılarla gelişiminin desteklenmesi duyularının uyarılması önemlidir. Gelişim için kalıtım ve çevresel şartların olduğu bilinmektedir. Bebeğin genetik olarak getirdiği özelliklerinden kaynaklanan etkenlere müdahale edilmesi ve değiştirilmesi zordur ancak, gelişimi desteklemek için çevre iyileştirilebilir. Bu bağlamda da Urie Bronfenbrenner'in, çocuk gelişimi üzerindeki çevresel etkilerini açıklayan ekolojik sistem kuramı önem kazanır. Bu kurama göre çocuk, farklı düzeylerde çevreden etkilenen iç içe geçmiş sistemler içinde gelişir. Çocuğun biyolojik olarak getirdiği eğilimleri, çevresel faktörlerle birleşerek gelişimini şekillendirir (Berk, 2015, s. 25-27). Bu bakış açısına Bronfenbrenner bio-ekolojik model adını vermiştir. Bronfenbrenner çevreyi, bir dizi iç içe geçmiş katmanlardan oluşan bir sistem olarak görmüştür. Bu sistem çocukların günlük yaşamlarını geçirdikleri ev, okul ve mahalleyi içine alan daha geniş çevreyi kapsar. Her katman diğer katmanlarla ilişkili olarak gelişimi etkiler (Berk, 2013, s. 58-60).

Bronfenbrenner'ın ekolojik kuramı, çevrelerin gelişimi çok yönlü etkilediğinden bahseder. Her aile çocuklarını yetiştirirken uygun barınma ve sağlık, güvenli mahalleler, iyi okullar donanımlı ve yüksek kalitede sosyal hizmetlere ihtiyaç duyar. Bazı aileler yoksulluk ve özel zorluklar yüzünden diğerlerinden daha fazla yardıma ve desteğe ihtiyaç duyarlar (Trawick-Smith, 2014, s. 58-59). Bu noktada ihtiyaç sahibi kesime yönelik yapılan destekleyici faaliyetler, gelişim için önem teşkil etmektedir. Bu aynı zamanda çocuk haklarının gereklerindendir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1990), belirtildiği üzere çocuğun gerek bedensel gerekse zihinsel bakımdan tam erinliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum öncesi ve sonrasında uygun korunma ve bakım altında olması gerekmektedir. Madde 3'te çocuğun bakımı, gelişmesi ve korunması için ilgili kurum ve kuruluşların yetkili makamlarca konulan ölçütlere uyulmasından, madde 5 ve 6'da çocuğun yaşaması gelişmesi ve hayatta kalması için mümkün olan tüm çabanın gösterilmesinden, madde 18 ve 19'da çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesinde birincil sorumluluğun ana babasında olduğundan ve gerekli durumlarda devletlerin bu konularda

ailelere gerekli desteği ve hizmeti vermeyi kabul etmiş olmasından, tüm bunların yeterli olmadığı takdirde madde 20’de çocuğun ailesinden yoksun olması durumunda devletin özel koruma ve yardımı altında olması haklarından bahsedilir. Genel hatlarıyla bakıldığında sözleşme çocuk için gerçekleştirilecek her türlü faaliyette çocuğun yüksek yararının göz önünde bulundurulmasını söyler ve esas amaç çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için gerekli tüm tedbirlerin alınmasıdır. Sağlıklı bir gelişim de, çocukluğun ilk yıllarından başlar, bu yüzden risk altında bulunan çocukların erken dönemden itibaren gereksinimlerini karşılamak önemlidir. Çocukların gelişimini olumlu yönde destekleyerek, fiziksel, motor, bilişsel, duygusal gelişimini kısıtlayacak çevresel risk faktörlerini engellemek ya da minimum seviyeye getirmek, hareket deneyimlerini zenginleştirmek, keşfederek öğrenmelerini sağlayacak ortamlar yaratmak çocukların gelişimlerini en üst seviyeye çıkaracaktır.

Bebekler üzerine yapılan çalışmalarda, çevresel uyarıcıların ve bakım veren ile bebek arasındaki karşılıklı ilişki ve etkileşimin bebeğin gelişimine olumlu yönde katkı sağlayacağından bahsedilir. Ancak, bazen bebeğin bu birebir etkileşimden yoksun kaldığı zamanlar olabilir. Kurum bakımında kalan bebeklerle ilgili yapılan çalışmalar, genel olarak, uyarıcı bir çevrenin, psiko-sosyal gelişim için önemini vurgular oysa bebeklerin, zengin uyarıcıdan yoksun, nadiren konuşuldukları ve dokunuldukları mekanlarda günlerini geçirmeleri, duyular arası algıda yetersizliklere de yol açar.

Araştırmalar, kurum bakımının insan gelişimi üzerinde bazı zararlı etkileri olduğunu öne sürse de, bu etkilerin niteliği ve miktarı belirsizdir. Kurum bakımının zarar verici etkilerinin nedenleri araştırmalara konu olmuş, bu konuda çalışan araştırmacılar bu nedenleri birincil bakıcı olan anneden ayrılmanın yarattığı güvensiz bağlanma ve yetersiz bilişsel uyarım şeklinde açıklamışlardır. Güvensiz bağlanma üzerinde çalışanlar, kurumların insan gelişimi üzerinde uzun süreli ve kalıcı zararlı etkileri olduğunu, yetersiz uyarım üzerinde çalışanlar ise kurumların insan gelişimini geri dönülmez biçimde etkilemediğini, etkilerin kısa süreli olduğunu ve erken müdahale ile bu etkilerin azalabileceğini savunurlar (Sloutsky, 1997).

Yoksunluğun, çocuk gelişimi üzerindeki etkisini incelemek ahlaki ve etik olarak sınırlıdır. Bu sebeple araştırmacılar, yoksunluğun hayvanlar üzerindeki etkilerini incelemişler ve bu araştırmalar kurum çocuklarında gözlemlenen bulguları desteklemiştir. Zenginleştirilmiş koşullar gelişmeyi kolaylaştırır ve yoksunluk koşulları gelişimi etkiler. Çevresel

karmaşıklık ve uyaranlar, genç hayvanlarda beyin gelişimi, problem çözme ve baş etme davranışlarına büyük ölçüde katkıda bulunuyor gibi görünmektedir. Davranışsal değişikliklere beyindeki değişiklikler de eşlik eder. Genç hayvanlarla yapılan çalışmalar, oyuncak ve oyun deneyimleri yoluyla artan çevresel uyarılmanın daha kalın bir korteks yapısı ile ve daha büyük beyin ile sonuçlandığını göstermiştir. Örneğin, kompleks motor koordinasyon görevlerini öğrenen farelerin, bir tekerlek veya koşu bandında koşarak, harekete geçmeyen hayvanlarla karşılaştırıldığında, beyincik içinde önemli ölçüde daha fazla sinapsa sahip oldukları, labirent tamamlama gibi problem çözme durumlarında daha başarılı oldukları bulunmuştur. Aynı şekilde, zenginleştirilmiş duyu-motor ortamlarda yetiştirilen bebek maymunların, yeni bir ortama girdiklerinde daha fazla çevresel keşif davranışlarında bulunduğu saptanmıştır (Lin, 2003).

Kurumda kalan çocuk örnekleri, çevresel yoksunluğun gelişim için etkili olup olmadığını değerlendirmede literatüre doğal yolla katkı sağlamış olur. Gelişimin ilk yıllarında, genç beyin çeşitli duyu ve öğrenme deneyimleri ile şekillendirilir. Kritik gelişim dönemlerinde, çevresel ortamlara aktif katılım olmadan duyu bilgiyi işleme becerisi zayıf olabilir. Kurumda kalan çocuğun bu sebeple davranışlarını organize etmesi, yönlendirmesi ve düzenlenmesi için duyu bilgiyi işleme ve kullanma becerisi verimsiz olabilir (Maclean, 2003).

Kurum bakımı altındaki çocuklar, psiko-sosyal olarak dezavantajlılar grubunda olup, özel gereksinimi olan çocuklar içinde yer almaktadırlar. Yapılan çalışmalar, kurum yaşantısının çocuğun düşünce, fiziksel, motor, davranışsal, sosyal duygusal gelişimini olumsuz etkilediğini göstermektedir (Turan & İpek-Yükselen, 2015, s. 89). Türkiye’de önemli sayıda korumaya muhtaç çocuğa Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı sevgi evlerinde, çocuk evlerinde ve çocuk destek merkezlerinde bakım sağlanmaktadır. Kurum bakımı altına alınmış korumaya muhtaç çocukların bireysel ilgi ve sevgi gereksinimlerinin karşılanabilir olması her alandaki gelişimlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Mevcut sistem içerisinde toplumdaki bireylerin sosyal sorumluluk bilinci ile hareket ederek bu risk altındaki dezavantajlı gruplara yönelik destekleyici yollarla fayda sağlamak büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada bebekler kendi koşulları içerisinde değerlendirilerek onları destekleyici etkinliklerle gelişimlerine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Problem Durumu

Erken çocukluk döneminde, anne babaların çocuk gelişimi ve eğitimine sağladığı katkı her geçen gün daha fazla vurgulanmaktadır. Yaşamın ilk üç yılı çocuğun gelişimi açısından oldukça kritiktir. Bu kritik yıllarda aile ilk ve temel eğitici rolü oynar. Ancak ailenin uyarıcı ve destekleyici olmadığı durumlarda çocuğun gelişim basamaklarında gerilik olma durumu olasıdır. Aileden yoksun olarak yaşayan çocuğun içinde yaşadığı çevresel koşulların niteliğinin, bireysel olarak çocuğa sunulan koşulsuz sevgi, güven verici ortam ve zengin uyarıcı çevre ile onun tüm gelişiminin desteklenmesi, yaşamı için temel oluşturur (Kılınç & Aral, 2015, s. 1-2). Aile ortamından yoksun ya da kurumlarda yetiştirilen bebekler, fiziksel, motor ve psiko-sosyal gelişimde ortalamanın altında kalabilmekte ve çocukluk boyunca duygusal ve davranışsal sorunlar sergileyebilmektedirler.

Bebegin gelişiminin desteklenmesi için çevresi tarafından sağlanacak uyaran ve deneyimlerin doğru zamanda verilmesi gerekmektedir (Can-Yaşar, 2017, s. 55-56).

Çoğu bebek ve çocuk, ailelerin gelir durumları, yaşadıkları konum, engellilik durumu, ihmal ve istismar gibi nedenlerden dolayı tam olarak yaşam potansiyeline erişememektedir. Risk grubundaki bu çocuklara yönelik deneyim fırsatları onların potansiyellerini en üst seviyeye çıkarmaya destek olur. Erken dezavantajın çocuklar üzerindeki etkisi yine erken çocukluk döneminde azaltılabilir.

Kurumlarda bakım veren ve çocuk oranları 1:7 ile 1:9 arasında değişir ve bu oranlara bakıldığında bakım veren ve çocuk arasındaki etkileşimin kısıtlı ve nadir olabileceği söylenebilir. Özellikle küçük çocuk ve bebekler günlerinin büyük bir kısmını (günde yaklaşık 17,5 saat) yatakta geçirirler (Vorria'dan aktaran Hawk, 2013). Kurum bakımının, ülkeden ülkeye veya aynı ülke içerisinde değişiklik göstermesine rağmen, çocukların duyarlı, sabit bir bakım veren ile etkileşim içerisinde olmaya ve bir yetişkin ile bağ kurma ihtiyacının giderilmesine gereksinimi vardır (Hawk, 2013).

Bu doğrultuda, bu çalışmadan elde edilen veriler, ülkemizdeki korunmaya muhtaç çocukların durumunun istatistiklerle ortaya konması bu alandaki politikaları anlamak, araştırma yapmak gerekli değişiklikleri gerçekleştirme konusunda harekete geçmek açısından ve de erken dönemdeki motor hareketlerin bebeklerin gelişiminde etkin rol oynadığını ve bilişsel gelişime katkılarının anlaşılması açısından önem kazanmaktadır.

Ülkemizde korumaya muhtaç çocukların, özellikle de bebeklerin gelişimini destekleyici programlar ve bu doğrultuda yapılmış çalışmalar azdır. Kurum bakımında yetişen bebeklerin de bir yetişkin ile bire bir etkileşime girmeye gereksinimi vardır. Bu doğrultuda bu çalışmada, hem bebeklerin ihtiyacı olan bireysel ilgi ve etkileşimi ona sağlamak hem de gelişimini desteklemek amacıyla bir eğitim programı hazırlanmıştır.

Eğitim programı, kurum bakımındaki bebeklerin gelişimlerinin desteklenmesi ve onlara bireysel olarak sunulacak etkinlik ve oyunlar ile var olan potansiyellerini en üst seviyeye çıkarıp, olası gelişim geriliklerinin de fark edilerek önlenmesini sağlama düşüncesinden hareketle hazırlanmış ve uygulanmıştır. Bu sebeple de kurum çatısı altındaki çocukların deney ve kontrol grubu şeklinde bir gruba karşılaştırılmadan kendi doğal çevrelerinde ve kendi aralarında aynı şartlara sahip diğer akranlarıyla beraber ele alınmasının ve değerlendirilmesinin daha etik ve uygun olacağı düşünülmüştür.

Araştırmanın Önemi

Bebeklik dönemini içeren yıllar, bireyin tüm gelişim alanları açısından kritik öneme sahiptir. Bu dönemde bireye sunulan destek, bireyin sahip olduğu kapasiteyi en üst düzeye çıkarmasına yardımcı olmaktadır. Ülkemizde bebeklik dönemi ile ilgili yapılan araştırma sayının ve kapsamının sınırlı olduğu, yapılan çalışmaların çoğunun yurtdışında olduğu, ülkemizde olanların da tıp/sağlık alanına ait olduğu görülmektedir (Aksoy & Koran, 2016).

Kurum çocukları ile yapılan çalışmaların, sonuçları hem normal gelişim hem anormal veya gecikmiş gelişim hem de sosyal hizmetler hakkında önemli bilgiler verir. Ayrıca kurum örnekleri yoksunluk ve mahrumiyetten sonraki gelişimsel süreçlerin değerlendirilmesine de izin verir. Kurumda kalan ve kalmayan çocuklar arasındaki farklılıkları açıklamak için fırsat verir ve çocukların yaşadığı çevrenin davranışlarına ve gelişimlerine nasıl etki ettiği belirlenir (Macleane, 2003). Toplumsal olarak izole edilmiş ve kuruma yerleştirilmiş çocukların gelişim çalışmaları, sosyal çevrenin insan gelişim, üzerindeki etkisi için kanıtlar sunar (Sloutsky, 1997).

Yaşamın ilk iki yılındaki bir yoksunluk ya da gerilik, sürekli yetersizlik anlamına gelmemelidir. Uygun çevre sağlandığı takdirde bebek, ilerleme ve iyileşme gösterebilir. Bebeklerde duyu-motor gelişimi destekleyici etkinliklerin sunulması, beyin gelişimi açısından son derece önemlidir (Sevimay-Özer & Özer, 2009, s. 112-114).

Motor gelişim, bebeğin aynı zamanda bilişsel ve algısal gelişimine de katkıda bulunur. Fiziksel hareket becerilerin gelişmesi bebeğin içinde bulunduğu dünyayı daha iyi anlamlandırması için ona fırsat verir. Bu sayede bebek, daha önce merakla gözlediği objelere dokunur duyularını kullanarak onu inceler. Bu durum bebeğin bilgi dağarcığını da arttırır. Yapabildiği etkinlikler yolu ile hareket ihtiyacını karşılayan bebekler enerjisini boşaltarak duygusal anlamda da rahatlamış olur ve hareketleri aracılığı ile başkaları ile birlikte olma fırsatı yakaladıklarından sosyal faaliyetlere de katılma imkanı bulurlar. Başkaları ile birlikte olma durumu bebeğin erken yaşlardan itibaren sosyal uyumunu destekler ve olumlu benlik saygısı geliştirmesinde yardımcı olur (Gizir, 2017, s. 200). Motor gelişim hakkında edinilen bilgiler, çocukların yaşamında öneme sahip olan hareket gelişiminin temellerinin sağlıklı atılması açısından son derece önemlidir.

Bebeklik ve erken çocukluk yılları, büyüme ve gelişme açısından büyük fırsatlarla dolu ama aynı zamanda en riskli dönemdir. Bu dönem çocuğunun gelişiminin desteklenmesi, gelişimsel yetersizliklerin en erken dönemde giderilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir (Can-Yaşar & Kaya, 2017, s. 53).

Beyin gelişimi sürecinin büyük bir kısmı, çocuk daha üç yaşına gelmeden tamamlanır. Bu nedenle erken dönemdeki destekleyici programlar önem taşımaktadır. Motor gelişimi destekleyici aktiviteler, zengin uyarıcı bir çevre oluşturarak çocuğun beyin gelişimini uyarır, bilişsel ve duyuşsal gelişimine olumlu katkı sağlar. Bebekler dünyayı duyuları ile anlamlandırır. Görerek, işiterek, dokunarak, koklayarak, tadararak çevresini tanır. Bebekler ve çocuklar duyu eğitimi ile araştırma ve keşif olanağı bulur.

Uyarıcı materyallerin veya oyuncakların çeşitliliğinin arttırılması, fiziki kullanım alanının kısıtlılığının azaltılması kurumda kalan çocukların gelişimine katkı sağlar. Sosyal, bilişsel uyarım ve etkileşim için kurumlarda çocuklara sıcak, samimi, bakım verenlerle sürekli bir ilişki, sağlıklı bir gelişim için ön koşul olarak sunulması gerekir. Çocuk-yetişkin ilişkisinde algısal ve bilişsel deneyimler kurumlardaki çocukların tüm gelişim alanlarını doğrudan etkiler. Kurumlarda yeni beceriler edinme ya da uygulama için çok az fırsatlar sunulur. İhtiyaca ya da bireysel farklılıklara çok az çeşitlilik ve uyum sağlanabilir çünkü toplu yaşamda uyulması gereken kuralları vardır (Morison, Ames ve Chisholm, 1995).

Kurumların çevresel olanaklarının güçlendirilmesi çocukların gelişimsel yeterlilikleri üzerinde anlamlı etkilere yol açacaktır (Turan & İpek-Yükselen, 2015, s. 89).

Bu araştırmada çalışma grubu olarak, erken dönemdeki deneyimlerin kritik olması sebebiyle bebekler seçilmiştir, çünkü duyu-motor davranış diğerk gelişim alanlarına göre daha gözlemlenebilir ve ilk yıllardaki motor gelişim, beyin gelişimi, algı gelişimi gibi alanlarla da i içedir. Araştırma, duyu eğitimi programı ile bebeklik döneminde motor gelişimin desteklenmesi yoluyla, kurum bakımında olan bebeklerin erken dönemde uyaran eksikliklerinden kaynaklanan olası gelişim geriliklerinin fark edilmesi ve var olan normal gelişim potansiyelini de arttıracakđ düşünüldüğünden önemlidir. Küçük ocukların günlük yaşamlarında hareketin bilişsel faydalarının da farkında olmak gerekir. Erken yaşlarda, eğlenceli bir şekilde yapılan öğrenme tecrübeleri, zenginleştirilmiş bir duyu-motor ortamda ocuğn tüm gelişim alanları üzerinde olumlu etki yaratacaktır. Ayrıca, sosyal hizmet alanında çalışan; ocuk gelişimci, sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog gibi meslek elemanlarına konu ile ilgili önleyici müdahale programlarının hazırlanmasında kaynak olması nedeniyle önem teşkil edecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada temel amaç, ocuk evleri sitesi müdürlüğünde koruma ve bakım altında olan 3-6 aylık bebeklere uygulanan duyu eğitimi programının motor gelişime etkisinin olup olmadığının incelenmesidir.

Alt amaçlar:

1. Duyu eğitiminin bebeklerin kaba motor becerilerine olan etkisi nedir?
2. Duyu eğitiminin bebeklerin ince motor becerilerine olan etkisi nedir?

Sayıtlar

Araştırmada, alışma grubunun evreni temsil ettiğiki ve kullanılan leğink çocukların motor gelişimi becerilerini ölçtüğü varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, araştırma kapsamında kullanılan leğink nitelikleriyle ve İzmir ocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü kayıtlarında olup kurum bakımında olan, tanılanmış herhangi bir zihinsel

veya fiziksel engeli bulunmayan, koruyucu aile ve evlat edindirme süreci bulunmayan, 3-6 aylık 12 bebek ile sınırlıdır.

Tanımlar

Korunmaya Muhtaç Çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuktur (Mevzuat Bilgi Sistemi, t.y).

Kurum Bakımı: Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bakım yöntemlerinden biri olan “kurum bakımı”, bir ailenin olmadığı ya da ailenin fonksiyonlarını yerine getiremediği durumlarda, kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklara resmî ya da özel kurumlarca geçici ya da sürekli olarak sunulan bakım hizmetini ifade etmektedir. Kurum bakımı; çok sayıda çocuğun bir çatı altında toplandığı toplu bakım modelidir (Mevzuat Bilgi Sistemi, t.y).

Çocuk Evleri Sitesi: 0 - 18 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla, bedensel, eğitsel, psiko sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşudur (Mevzuat Bilgi Sistemi, t.y).

Duyu Eğitimi: Bebeğin duyu organlarını kullanarak, çevresi ile iletişime geçmesi, bilgi ve deneyim kazanabilmesi duyuları aracılığı ile dünyayı keşfetmesi için, duyu yeteneklerini kullanabileceği fırsatlar yaratarak bu yönde etkinlikler hazırlayarak duyu yollarını uyarmaktır. (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], t.y).

Motor Gelişim: Hareket yeteneklerinin gelişmesi; fiziki büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişmesiyle birlikte organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanması; temeli hareket olan becerilerin kazanımıyla birlikte yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Atay & Şahin, 2004, s. 124).

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, çalışmanın konusu kapsamında, korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetlere ait genel bilgilere, motor gelişim ve duygusal gelişim hakkında kuramsal açıklamalara, alan yazında yer alan yurt içinde ve yurt dışında yapılmış ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Korunmaya muhtaç çocuklar, toplumda farklı bir kategori oluşturmaktadır. Toplumdaki diğer çocuklardan gelişimleri, günlük yaşamları, toplumdaki diğer bireylerle kurdukları/kurmaya çalıştıkları ilişkiler, sosyal hayata uyum çabaları açısından farklılık göstermektedirler. Zorunluluktan kaynaklanan bir sebepten aileden farklı bir çevrede hayatlarını devam ettirmeleri açısından da sosyolojik açıdan önemli bir konumdadırlar. (Parin & Bilan, 2007).

Ülkeden ülkeye değişiklik gösteren çocuk koruma sistemleri vardır. Çocuk koruma sistemi literatürde, çocukların ihmal ve istismardan kaynaklı “risk”ten korunması için sağlanan hizmet veya yardımların tamamı olarak tanımlanmaktadır (Aldemir, 2011, s. 2).

Çocukların korunması genel olarak, çocukların fiziksel, cinsel ve duygusal istismarının, ebeveynler tarafından ihmal edilmesinin veya terk edilmesinin yarattığı sorunların devlet tarafından çözülmesini ifade etmektedir. Günümüzde genel olarak toplum arasında “sosyal hizmetler” olarak adlandırılan bu faaliyetler, devletin merkezi kamu örgütleri tarafından sunulmaktadır (Güngör, 2009).

Ülkemizde koruma altındaki çocuklarla ilgili yasal düzenlemeler incelendiğinde; 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu kanunu ile korunmaya muhtaç çocuklara "Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtları" aracılığı ile hizmet verilmesi belirtilmiştir (Cılga, 2004). 2005 yılında yapılan değişiklikle 0-18 yaş çocuklar için “Çocuk Evleri” modeline geçilmiştir. Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması amacıyla 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki yasal düzenleme ile bakım tedbiri uygulama görevi Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme kurumuna verilmiştir. 2011 yılında çıkarılan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurularak ve Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu’nun işleri Bakanlığa devredilmiştir. Çocuklara yönelik hizmetler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütölmeye başlanmıştır (Saçan, Artan, Erol ve Şimşek, 2014). Yeni kurulan Bakanlık ile birlikte uzun süredir birleştirilmesi planlanan sosyal hizmet ve sosyal yardımlar bir çatı altında toplanmıştır (Başer, 2013, s. 31). 2018 yılında ise olağanüstü hal kapsamında yayımlanan 703 numaralı kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuş ve tüm yetkiler bu bakanlığa devredilmiştir.

Türkiye ve Dünya’da Çocuklar/Bebekler İçin Uygulanan Sosyal Hizmet Modelleri

Yoksulluk, aile içi sorunlar, ebeveynlerin bedensel, ruhsal ya da zihinsel yetersizlikleri, annenin ya da babanın ölümü, ihmal ya da istismar, erken evlilikleri ya da evlilik dışı doğumlar sonucu terkler gibi nedenle anne babalık görevleri yetersiz kalabilmekte ve çocuk korunmasız hale gelebilmektedir. Bu durumda çocuklar devlet tarafından koruma altına alınarak farklı bakım modellerinde büyütölmektedir. Koruma altına alınan çocuklara yönelik geliştirilen bakım modelleri, ülkeden ülkeye, o ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak değişim göstermektedir. Yaygın olarak başlatılan ilk bakım modeli “çocuk yuvası”, “yetiştirme yurdu” gibi isimlerle anılan, birçok çocuğun bir arada bulunduğı kurum bakımındır. Günümüzde bu büyük ve kalabalık bakım evlerinin kapatıldığı, kurumsal modele karşın ev tipi bakım merkezleri ve koruyucu aile hizmetlerine önem verilmeye başlandığı bildirilmektedir (Şimşek, Erol, Öztö ve Özcan, 2008).

Dünyadaki sosyal hizmet uygulamalarına bakıldığında, birçok batı ülkesinde koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetlerindeki artışla birlikte çocuk yuvası, çocuk evi ve yetiştirme yurdu gibi kurumlarda koruma altına alınan çocuk sayısında bir azalma olduğu anlaşılmaktadır. Norveç'te, çocuk bakım hizmetlerinin önemli bir kısmı yerel yönetim birimleri tarafından sunulmaktadır. Bakıma muhtaç çocukların önemli kısmına koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetleri aracılığıyla hizmet sunulduğu, çocukların bakıma muhtaç hale gelmesine neden olacak olumsuzlukların önceden öngörülüp belirlenerek önlenmeye çalışıldığı, bu bağlamda danışmanlık hizmetlerine önem verildiği bilinmektedir (Güngör, 2009).

Finlandiya'da sosyal hizmet politikalarının, çocuğun ve ailenin durumuna ve ihtiyaçlarına göre belirlendiği, aileye destek olacak bir kişi veya isterlerse destek olacak bir aile sağlandığı, kısa süreli olarak çocuğun aileden ayrılmasının durumu düzeltereğine inanılırsa çocuk resmi bir işlem olmadan koruyucu bir aileye veya bir kuruma verildiği, ev dışında yardım hizmetlerinde ebeveynlerin ve çocuk 12 yaşında veya üzerinde ise çocuğun rızası gerekir. 12 yaş üzeri çocuk veya ailesi koruma kararına karşıysalar, bu karar idare mahkemesince kesinleşir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB], 2006).

Birleşik Krallık'ta, ailelere, çocuk sayılarına ve ihtiyaçlarının çeşitliliğine göre yardımlarda bulunulmakta ve ebeveynlere iş sahibi olmaları için kolaylıklar sağlanmaktadır. Özellikle tek ebeveynli ailelerde ebeveyne iş imkânı sağlanarak çocuk korunmaya çalışılmaktadır. Çocuk yoksulluğunu önlemek adına yapılan çalışmalar sayesinde işgücü hızla artmaktadır. Böylece çocuklara daha iyi imkânlar sağlanmaktadır. Bunun dışında "Tax Credits" sistemi aracılığıyla ailelere çocukları için maddi yardım yapılmaktadır (ASPB, 2006).

İrlanda'da, çocuklar, ergenler ve aileler için halkevleri, akut sağlık merkezleri ve bakımevlerinde çeşitli hizmetler, yerel mekânlarda sunulmaktadır. Bu hizmetler, yerel yönetimlerle işbirliği içinde, kamusal ve kamusal olmayan, gönüllü ve yerel pek çok örgüt tarafından verilmektedir. Hizmetler genel olarak şöyle planlanmıştır: çocuk sağlığı, aile içi şiddetten korunma, dezavantajlı ailelerin erken tespit edilmesi ve ihtiyaçlarının uygun olarak belirlenmesi, evlatlık edinme, koruyucu aile hizmetleri, çocuk ve ergen psikiyatrisi şeklindedir (ASPB, 2006).

İspanya'da, risk altında olduğu tespit edilen çocuklar ve ailelere yönelik koruma uygulamaları aileleri sosyal servislere alarak eğitim vermek ve ailelerin yerel yönetimler tarafından kurulan ve evlerine en yakın merkezlere gelmelerini sağlayarak eğitim vermek

olarak iki şekilde yürütülmektedir. Eğer çocuk büyük risk altındaysa yerel bölgelerde mahkeme kararı gerekmeksizin çocuk aileden alınır. Alınan çocuk, bakım evine ya da başka bir ailenin yanına verilmektedir. Bazen de çocuklar belirli bir süre için geçici ailelerin yanına verilmektedir. Bu süreçte çocukların kendi aileleriyle iletişimi kesilmemektedir. Çocukları risk altında olan ailelere psikiyatristler tarafından eğitim ve psikolojik destek verilmektedir. Bu hizmetin amacı çocuğun ailesinin yanına dönmesini sağlamaktır (ASPB, 2006).

Avusturalya’da, Federal Devlete bağlı olarak oluşturulan avukatlık (OMBUDSMAN) sistemi ile farklı bir hukuki birim kurulmuştur. Toplumdaki şiddetin önlenmesi amacıyla tesis edilen bu birimin görevleri arasında, reşit olmayanlara danışmanlık yapmak, hukuki anlaşmazlıklarda devlet adına danışmanlık yaparak çelişkili durumlarda bakım hakkının kimde olacağına karar vermek bulunmaktadır. Herhangi bir şekilde bir çocuk hakkında, ailesiyle kalması durumunda tehlikeli bir durum olduğu ihbarı, ilk olarak Çocuk Dairesi’ne yapılmaktadır. Bu daire gerekli incelemeler sonucunda, çocuğun gerçekten evde kalmasının onun açısından sakıncalı olduğuna karar vermesi durumunda çocuğu “kriz merkezi” adı verilen merkeze yönlendirmektedir. Kriz Merkezinde, çocuğun geçmişi hakkında tüm bilgiler tutulmaktadır. Bu merkezde, çocuğun ailesiyle de görüşmeler yapılmaktadır. Sorunlu çocukların ebeveynlerine de danışmanlık hizmeti verilmektedir. Çocuğun merkezde, belirli saatlerde ailesiyle birlikte olması sağlanmaktadır. Bu birlikte geçirilen saatler, ailenin çocuk ile olan ilişkileri çocuğun gelecekteki durumunu belirleyebilmek için izlenmektedir. Bu merkezde çocuk en fazla altı hafta kalabilmektedir. Bunun ilk dört haftasında çocuğun ebeveyni ile çalışılmaktadır. Bu zaman içerisinde aile görüşmelerinin sosyal çalışmacılarca izlenmesi yoluyla, çocuğun ailesinin yanına mı yoksa çocuk yuvasına mı verileceğine karar verilmektedir. Kriz Merkezlerinin bu bağlamda en önemli hedefleri çocukları ailelerine geri verebilmektir (ASPB, 2007).

Japonya’da, anne/babanın vefat etmesi, hastalanması veya şiddete maruz kalma gibi durumlarda çocuğun evde kalamaması halinde danışmanlık merkezleri hizmet vermektedir. Aileye ve çocuğa bu merkezlerde danışmanlık verilmekte, çocukların aile yanından alınması gerektiğine kanaat getirildiyse, aileye, çocuğun merkezde kalmadan önce başka bir aileye verilmesi için danışmanlık verilmektedir. Çocuk Danışma Merkezlerine, aileleri onaylamasa da gerekli gördükleri takdirde acil durumlarda çocukları geçici koruma altına alma yetkisi verilmiştir. Çocuk incelenmek üzere alındığında, ailenin onayı alınmaktadır.

Çocuklar bu tesislerde maksimum bir ay kalabilmekte, bu bir aylık süre zarfında çocuk, uzmanlarca incelenmekte ve bir ay sonunda çocuğu evine, başka bir Çocuk Bakımevi'ne veya koruyucu aileye gönderilmektedir (ASPB, 2007).

Ülkemizde ise çocuğun korunmasına yönelik hizmetler, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yasası ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Yasası hükümlerine bağlı olarak verilmektedir. Çocuk hakkında yapılan ihbar ya da ailenin başvurusuna istinaden, sosyal çalışma görevlileri tarafından yapılan sosyal inceleme ve hazırlanan rapor sonucuna göre Çocuk Mahkemeleri tarafından çocuk hakkında bir tedbir kararı verilir. Çocuklara yönelik hizmet politikası; koruyucu ve önleyici çalışmalara öncelik vererek çocukların kuruluş bakımına alınmadan, aile odaklı hizmetlerden yararlandırılmasıdır, ancak çocuk kuruluş bakımına alınmış ise; öncelikle ailesi yanına döndürülmesi, bu mümkün değilse çocukların akrabalarına öncelik verildiği, koruyucu aile modellerinden yararlandırılması, hukuken engeli olmayanların evlat edindirilmesi, tüm bunlardan yararlandırılması mümkün olmayan çocukların aile yapısına en yakın olan ev sisteminde yani çocuk evi ve sevgi evine yerleştirilmesi, suça sürüklenen, suç mağduru çocukların da kendilerine özel kuruluşlarda bakımlarının sağlanmasına önem verilir (Aldemir, 2011, s. 10).

Geçmiş yıllarda korunmaya ve bakıma ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerde kuruluş bakımı öncelikli iken, son yıllarda kuruluş bakımında bulunan çocukların; öncelikle ailesi yanına döndürülmesi, evlat edinme, koruyucu aile hizmetinden yararlandırılması, bunun mümkün olmadığı durumlarda çocuk evine ve sevgi evine yerleştirilmesi hedeflenmektedir (ASPB, 2013). Ülkemizde kuruluş bakımından aile odaklı hizmetlere, koğuş tipi kuruluşlardan çocuk evi ve sevgi evleri gibi ev tipi bakım modeline geçiş yönünde çalışmalar 2017 yılı Haziran ayı itibari ile tamamlanmıştır.

Çocukların bakım hizmeti aldığı bu kurumların, fiziksel ve çevre şartları da onların gelişimi için dikkat edilmesi gereken bir konudur. Kurumda kalan çocukların, sosyal yaşam ile etkileşim halinde olduğu, algılarını ve duyularını uyaracak ortamlarda bakım görmeleri önemlidir. Kurum bakımı altında yaşamanın, sosyal, algısal, fiziksel, zihinsel ve duygusal alanlarda birçok farklı olumsuz etkiye maruz kalma olasılığını arttırdığı, kurumlarda öncelikli olarak çocukların maddi, sağlık, hijyen ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanabilir olduğu, psikososyal, zihinsel, motor ve dil gelişimleri için uygun ortamların hazırlanmasında yetersiz kalılabildiği araştırmalara konu olmuştur.

Kurum bakımı altında yaşayan çocuklara oranla, aileleriyle ev ortamında yaşamlarını sürdüren çocukların ev içinde ve dışında birçok farklı nesneyi görme ve onları birebir keşfetme ve sosyal yaşamdaki farklı rolleri model alma imkanına daha fazla sahip oldukları söylenebilir. Oysa kurumda yaşayan çocuklara, personel sayısındaki yetersizlik ve kendilerine zarar verme ihtimalleri yüzünden böyle bir imkan verilemeyebilir.

Özellikle gelişimin ilk aşamalarında çocukların keşiflerinin, oyunlarının, sosyal aktivitelerinin kısıtlanması veya sınırlar içinde tutularak, sıkı kontrol edilmesi gelişme ve öğrenme için çok önemli olan bilişsel-motor aktivitelerin de engellenmesi anlamına gelmektedir; ancak kurumların niteliklerini iyileştirmeye yönelik müdahale programlarının, kurumların çocuklar üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri azaltmakta ve hatta ortadan kaldırmaktadır. Yapılan birçok araştırmada, gelişimi destekleyici erken müdahale programlarının, uyarıcı çevre düzenlemelerinin ve oyuncak çeşitliliğinin arttırılmasının, gelişimsel gerilik ile ters orantılı olduğu belirtilmektedir. Bunların yanı sıra, araştırmalar, planlanan müdahale programları ile çocuklara duyuşsal uyarım sağlamak, çocukları kurum bakımı altındaki daha büyük kişilerle bir araya getirmek, bakımverici başına düşen çocuk sayısını iyileştirmek, çocuğun bireyselliğinin desteklenmesi ile birlikte bir kurum çalışanıyla veya bir gönüllü ile yakını bağ kurmasını sağlamak kurumda yetişmenin yaratabileceği bir takım olumsuz etkileri azaltabileceğini göstermektedir (Özdemir, Sefer ve Türdoğın, 2008).

Kurumda Yaşayan Korumaya Muhtaç Çocukların Özellikleri

Kurum bakımı altında yaşamının çocuklar üzerindeki etkileri ilk olarak 1945 yılında Spitz tarafından gündeme getirilmiştir. O dönemki araştırmacılar daha çok kurum çocuklarında gözlemlenen her türlü davranışın temel sebebini birincil bakım verici olan anneden ayrılmanın ve anneye karşı oluşturulamayan güvenli bağlanmanın çocuklarda görülen gelişim geriliklerine sebep olduğunu, kurumda kalış süresinin gelişimi olumsuz etkilediğini ileri sürmüşlerdir (Macleay, 2003).

Casler, Tizard, Sloutsky gibi araştırmacılar ise geçmiş dönemdeki bakış açılarına alternatif bir görüş öne sürmüş ve kurum çocuklarında gözlemlenen gelişim geriliklerinin kurumların fiziki ortamına ve yetersiz bilişsel uyarıma bağlamışlardır. Bilişsel uyarımın, kurumlarda önemli bir faktör olduğunu savunan araştırmacılar, artan oyun materyalleri ile kurumlarda kalan çocukların gelişimsel geriliklerinin azaldığını ortaya koymuştur. Araştırmalarında,

uyarıcı ile zenginleştirilmiş bir ortam sunulduğunda gelişim gecikmelerinin tersine çevrilebildiğini göstermişlerdir (Morison vd., 1995).

Yakın geçmiş ve günümüz araştırmalarında ise, kurumlarda daha çok sağlık, hijyen ve beslenme gibi ihtiyaçların öncelikli olarak karşılandığı, sosyal ilişkilerin ve çevre ile etkileşimin sınırlı kaldığı görüşü ile kurumlarda çalışan personele ve kurumsal yapılardaki değişikliklere odaklanılarak, çocukların bir yetişkin ile duyarlı, tutarlı ve sabit bir ilişkisinin olmasını teşvik edici müdahale programları ile kurumlarda kalan çocuklarda gözlemlenen gelişim geriliklerinin en aza indirgenebileceği görüşü ön plana çıkmaktadır (Hawk, 2013; Muhamedrahimov, Palmov, Nikiforova, Groark ve McCall 2004). Araştırmalarda, kurumlarda çalışan bakım personellerinin anne babalara göre daha düşük duyarlılık göstermesi ve bakım düzenlerindeki süreksizlik çocukların gelişiminde problemlere yol açabildiği, 24 saatlik bir yatılı kurum ortamında çocukların 50’den fazla bakıcıya maruz kaldığı gösterilmiştir (Smyke, Zeanah, Nelson ve Fox, 2003).

Duyarlı bir bakıcı ile istikrarlı ve uyumlu bir ilişkinin bilişsel ve sosyal duygusal gelişim için önemli olduğu düşüncesinin doğru olduğundan yola çıkılarak, çocuk bakım kurumlarında daha küçük grupların olduğu “çocuk evleri” yapısının bilişsel ve sosyal duygusal gelişime daha az zarar vereceği ön görülmektedir. Uyarıcı yoksunluğu teorisini savunanlara göre ise de herhangi bir türden fiziksel ve sosyal uyarıcının yokluğunun gelişimsel geriliklerin nedeni olabileceği bu sebeple de kurum ortamlarının zenginleştirilmesinin daha iyi bilişsel, sosyal duygusal, fiziksel ve motor gelişim ile sonuçlanacağı söylenebilir (IJzendoorn, Luijk ve Juffer, 2008).

Kurumlarda kalan çocuklar üzerine yapılan çalışmalarda genel olarak araştırmacıların tespit ettiği gelişim ve davranış özellikleri şu şekildedir (Maclean, 2003):

- Stereotip davranışlar,
- Duygu durum bozuklukları,
- Hiperaktivite ve dikkat eksikliği,
- Aşırı talepkar olma ve ilgi çekici davranışlar,
- Sosyal ilişki kuramama,
- Saldırganlık,
- Zaman kavramı yokluğu,
- Dürtüsellik,

- Empati kuramama,
- Dil, motor, akademik becerilerde gecikme,
- Zayıf problem çözme becerileri,
- Stresle başa çıkma problemleri,

Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara bakım veren kuruluşlarda çocuklarla ilgili yapılan araştırmalarda, kurumda büyüyen çocukların aile yanında yaşayan çocuklara göre fiziksel gelişimlerinin geri olduğu, uyum düzeylerinin düşük olduğu; davranış problemlerinin koruyucu aile yanında kalan çocuklarda %12,9, biyolojik aile yanında kalan çocuklarda %9,7, kurumlarda yaşayan çocuklarda ise %43,5 olduğu bulunmuştur (Saçan vd., 2014).

Motor Gelişim

Bu bölümde, motor gelişimle ilişkili olan gelişim kuramlarından, motor gelişimin ilkelerinden ve temel kavramlarından, motor gelişimi etkileyen faktörlerden, yaşamın ilk yıllarındaki motor gelişim süreçleri ile duyuşal ve algısal gelişimden söz edilmiştir.

Gelişim Kuramları

Aşağıda, motor gelişim ile ilişkili olduğu düşünölen gelişim kuramlarına yer verilmiştir.

Arnold Gesell’in Olgunlaşma Kuramı

Bu kuram, insan davranışını etkileyen fiziksel ve motor etmenlerden en önemlisi olan sinir sisteminin olgunlaşması üzerinde durur. Gesell, bebeklik dönemi süresince gerçekleşen çok çeşitli ilkel hareket becerilerinin edinimi için genel yaş dönemlerini tanımlamış ve kanıtlar sunmuştur (Fazlıoğlu, 2014, s. 24-25).

Gesell (1923), çocukların büyüme ve gelişiminin iki temel güç olan “genetik ve çevre” den etkilendiğini öne sürer. Çocuklar kendi çevrelerinin bir ürünü olsa da gelişimleri genlerin etkisiyle yönlendirilmektedir. Gesell, bu süreci olgunlaşma olarak adlandırır. Olgunlaşmaya bağılı olan gelişimin her zaman sabit bir sırayla ortaya çıktığını savunur (Aytekin, 2017, s. 65). Olgunlaşma kuramına göre, insan olarak meydana çıkışın, çoğu kalıtsal olarak önceden belirlenmiştir. Çocukların nasıl yürüdükleri, konuştukları ve

okudukları gibi beceriler doğuştan geldiği için hemen hemen bütün çocuklar kültürlerine bakılmaksızın aynı yaşlarda, nispeten sabit olarak aynı temel bilgi ve becerileri kazanırlar (Buldu, 2014, s. 37).

Olgunlaşma ve motor gelişim arasında bir ilişki vardır. Olgunlaşma biyolojik açıdan gelişimin sırasını belirler. Örneğin, hiçbir bebek desteksiz oturmadan ve ya dönmeden önce yürümeyi öğrenemez. Kalıtsal olarak önceden belirlenmiş zamanlarda belirli beceriler öğrenilir, sinir sistemi yeteri kadar olgunlaştığında bir bebek oturur, yürür veya konuşur; eğitimle ve ya destekle 4 aylık bir bebeğin bağımsız şekilde oturması ve ya ayakta durması mümkün değildir. Bazı becerilerin kazanılması için fiziksel olarak büyümek ve olgunlaşmak gereklidir. Ayrıca, olgunlaşma süreci zarar gördüğünde ve merkezi sinir sistemi hasarlarında normal gelişim engellenmiş olur.

Bilişsel Gelişim Kuramı

Bu kuramın temelini çevreye “uyum sağlama” oluşturmaktadır. Piaget’e göre bebekler dünya hakkında çok az şey bilirler ve onu amaçlı olarak keşfedemezler. Bebeğin tepkileri “döngüseldir”; çünkü bebek hareketi yeniden ve yeniden tekrarlamaya çalıştığında, şans eseri ortaya çıkan duyu-motor tepki, giderek bilinçli bir hal alır (Berk, 2013, s. 51-52).

Piaget’in bilişsel gelişim kuramında, bilişsel düşünme süreçlerinin kazanımına önem verilir. Çocuklar çevrelerini keşfederken bilgilerini aktif olarak yapılandırır. Piaget’in kuramında beyin gelişimi arttıkça çocukların farklı dönemlerde düşünce özelliklerinin de değiştiği belirtilmektedir ve gelişim dönemlerini 4 aşamada özetler. Bunlar; 1- Duyu-motor dönem (doğum- 2yaş), 2- İşlem öncesi dönem (2-7yaş), 3- Somut işlemler dönemi (7-11 yaş), 4- Soyut işlemler dönemi (11 yaş ve üzeri)’dir. Özellikle bebeklik ve okul öncesi yıllarda, hareketi, bilişsel becerilerin kazanılmasında birincil etki olarak vurgulamıştır. Bu sebeple bilişsel gelişim odaklı olsa da motor gelişime verdiği değer açısından önemli bir kuramdır (Şahin, 2017, s. 99).

Bu kuramda, bebeklik ve okul öncesi dönemde bilişsel süreçlerin edinilmesinde başlıca etmenin hareket olduğu vurgulandığından motor gelişim ile yakından ilişkilidir. Piaget bilişsel gelişim kuramının her döneminde birçok hareket deneyiminin kazanılmasından bahseder. Eylem ve hareketin, çevreyi keşfetmede etkin olarak kullanıldığı ve bunun da bilişsel gelişimi etkilediği savunulur.

Aşağıda, bu çalışmanın yaş grubuna karşılık gelen duyu-motor dönem açıklanmıştır:

Duyu-Motor Dönem (Doğum-2 Yaş)

Bu dönemde çocuk çevresindeki olayları fiziksel etkileşim yoluyla öğrendiği için motor aktivite önemlidir. Piaget, bebeklik döneminde çocuğun bilgiyi öğrenmede ve dünyayı keşfetmede özellikle duyularını ve motor becerilerini kullandığından bu döneme “duyu-motor” dönem adını vermiştir (Deniz, 2017, s. 10). Çocuklar doğumdan yaklaşık 2 yaşına kadar, dünyayı duyularını kullanarak keşfeder ve tanırlar. Duyusal motor dönem, çocuğun refleksif hareketleri bırakarak, düşünerek ve zihninde canlandırarak hareket ettiği dönemdir. Çocuklar büyüyüp kendi başlarına hareket etmeye (emeklemeye ve yürümeye) başladıklarında nesneleri tanımak ne işe yaradığını öğrenmek için daha bilinçli şekilde hareket etmeye başlarlar. (Cole & Cole, 2001; Güçhan-Özgül, Avcı, Dal ve Saçkes, 2015).

Bu dönemin en önemli kazanımı hedefe yönelik davranıştır. Bebek, eline koluna hakim değilken, dış dünyanın farkında değilken, belli bir amaç doğrultusunda bir nesneye doğru, elini ve kolunu kullanır hale gelir. Bu dönemin sonunda bebek bir şeyi arzu eder ve ona yönelik bir davranışta bulunur (Deniz, 2017, s. 11).

Yenidoğan bir bebek ile iki yaşındaki bir çocuk arasındaki fark ve bu süreçte bebeklerin edindiği beceriler arasındaki farkların büyüklüğü sebebi ile Piaget duyu-motor dönemi üst üste örtüşen altı evreye ayırmıştır (Kurt, 2015, s. 205).

1: Reflekslerin Kullanımı (Doğum-1 Ay):

Bebekler henüz dünyanın kendilerinden farklı olduğunu ve kendilerinin dünyadan ayrı hareket ettiğini anlayamamışlardır. Refleksif olarak hareket ederler. Refleksler, iç ve dış uyaranların neden olduğu tekrarlardır ve temel döngüsel tepkiler, bebeklerin bedenlerini kullanarak tesadüfen yaptıkları tekrarlanan hareketleri içerir.(Cole & Cole, 2001, s. 187; Saçkes, 2014, s. 129).

2: Birincil Döngüsel Tepkiler (1-3 Ay):

Bu dönemde bebek, yavaş yavaş kendi bedenini merkeze alan davranışlarını amaçlı olarak tekrar etmeye başlar. Daha önce bebek için istemsiz olan davranış şimdi istemli olarak tekrar edilir ayrıca aynı anda birden fazla duyuusal kanal kullanılabilir ve bebekler farklı

nesnelerin hareketini takip etmeye başlar. Rastlantısal edinilmiş tepkiler yeni duyu-motor alışkanlıklara dönüşür (Şahin, 2017, s. 103).

3: İkincil Döngüsel Tepkiler (4-8 Ay):

Bu aşamada bebekler refleksif hareketlerden kurtulurlar. Artık dikkatlerini dış dünyaya, nesnelere ve sonuçlara yönlendirirler. Dış dünyaya olan bu ilgi, öğrendiği hareketleri tekrarlamalarına yol açar. Piaget, bu hareketleri ikinci döngüsel tepki olarak adlandırır çünkü hareketin odak noktası kendi bedeni değil dış nesnelerdir. Bu aşamada bebekler belli bir hareketin ilginç bir etki yarattığını fark ettiklerinde, aynı hareketi sürekli tekrarlarlar. Aynı şekilde bebekler, değişik sesler çıkardığında ve bakan kişinin bu sese cevap verdiğinde aynı sesi tekrarlarlar. Her iki durumda da tepki ikincil değil döngüseldir ve kendi geribildirimini yaratır. Bu aşamadan itibaren döngüsel tepkiler, çocukların çevreleriyle olan bütün etkileşimlerinde ana faktör olmaya başlar (Berk, 2013, s. 206; Cole & Cole, 2001, s. 188-189).

4: İkincil Döngüsel Tepkilerin Koordinasyonu (8-12 Ay):

Bu aşamada bir amaca yönelik hareket etme becerisi ortaya çıkar ve Piaget bunu amaçlı davranış olarak adlandırır. Bir önceki aşamadaki nesneye yönelik sınırlı hareketlere ek olarak bu aşamadaki bebekler, istedikleri bir şeyi başarmak için mevcut temel bilgileri arasında bağlantı kurarlar, daha önceki aşamalarda uyguladıkları pek çok davranışı birleştirirler. Bu aşamada aynı zamanda “nesne devamlılığı” (nesnelerin görülme duyulmasa dahi var olmaya devam ettiklerine olan inanış) kazanılmış olur. Piaget bunun gerçek problem çözme becerisinin ilk aşaması olduğunu söyler (Fazlıoğlu, 2014, s. 41; Saçkes, 2014, s. 129).

5: Üçüncül Döngüsel Tepkiler (12-18 Ay):

Üçüncül döngüsel tepkiler, Piaget’nin bebeğin yeni araçları keşfedişini anlamak için kullandığı bir terimdir. Bebek nesneleri nesne olarak keşfetmek üzerine mekânsal ilişkiler geliştirmeye başlar, yer değişimlerini takip edebilir, merak duygusu artar. Bebek, bilişsel süreçler ile hareket süreçlerini bir arada kullanır ve taklit gelişir (Fazlıoğlu, 2014, s. 41; Şahin, 2017, s. 104).

6: Zihinsel Kombinasyonlar ve Yeni Araçların İcadı (12-24 Ay):

Bebeğin zihin fonksiyonları duyu-motor düzeyden sembolik düzeye dönüşür. Ayrıca semboller, bebeğin nesneleri basit yollarla manipüle etmesine ve biçimini değiştirmesine

olanak verir. Eylem ya da eylemin sembolleri taklit edilir ve sadece araçlar keşfedilmez, aynı zamanda yeni araçlar yaratılır (Artan & Bayhan, 2009, s. 46-47).

Ekolojik Kuram

Ekolojik kuramın öncülerinden Urie Bronfenbrenner, diğer kuramlardan farklı olarak sadece çocuğun gelişiminde çevrenin etkisine vurgu yapar. Çevreyi, çocuğun günlük yaşamında bulunan ev, okul ve mahalleyi içine alan, ancak bunları da aşacak şekilde birbirinin içine yerleşmiş bir dizi katman olarak tasarlamıştır. Her bir çevre katmanının gelişim üzerinde güçlü bir etkisi olduğu kabul edilir. (Berk, 2013, s. 58-60; Buldu, 2014, s. 58-59; Demircioğlu, 2017, s. 186).

Bronfenbrenner, bu katmanları şu şekilde tanımlar:

Mikrosistem: Çevrenin en içteki katmanıdır. Gelişimi doğrudan etkiler, çocuğun yakın çevresi ile olan aktivite ve etkileşimini kapsar (Işıkoğlu-Erdoğan, 2015, s. 26).

Mesosistem: İkinci katman olan mesosistem; ev, okul ve mahalle gibi mikrosistemler arasındaki etkileşimi kapsar (Fazlıoğlu, 2014, s. 32).

Ekosistem: Doğrudan çocukları kapsamayan; fakat çocukların yakın çevresiyle olan ilişkilerini etkileyen sosyal çevreyi kapsar (iş yerleri, dini kurumlar, resmi daireler, sağlık/sosyal hizmetler vb.) (Berk, 2013, s. 60).

Makrosistem: En dış katman olan makrosistem kültürel değerleri, kanunları, gelenekleri ve kaynakları kapsar (Işıkoğlu-Erdoğan, 2015, s. 27).

Yeryüzünde bulunan hiçbir varlık yalnız başına değildir. Her varlık içinde bulunduğu ortamdan etkilenme durumundadır. İnsan, sosyal bir varlık olarak bu etkileşimi daha farklı boyutlarda yaşar. İnsanın karmaşık ve iç içe geçmiş bu katmanlar içinde çok yönlü etkileşimini göz önünde bulunduran bu yaklaşımı çocuğun gelişimi ile ilgilenen tüm çalışmalarda göz önünde bulundurmak gerekir (Turan & İpek-Yükselen, 2015, s. 93).

Bu kuramda, çevrenin gelişim üzerine etkisi vurgulandığından, çevresel imkanlar ve fiziki kullanım alanının hareket gelişimi ve motor gelişimle ilişkili olduğu söylenebilir. Örneğin, bebeğin ya da çocuğun içinde bulunduğu çevre olan mikrosistemin, çocuğun gelişimini destekleyici fırsatlarla karşılaşmasına imkan vermemesi durumunda gelişim olumsuz yönde etkilenecektir. Her biri diğerini içine alacak şekilde biçimlendirilmiş olan bu sistem

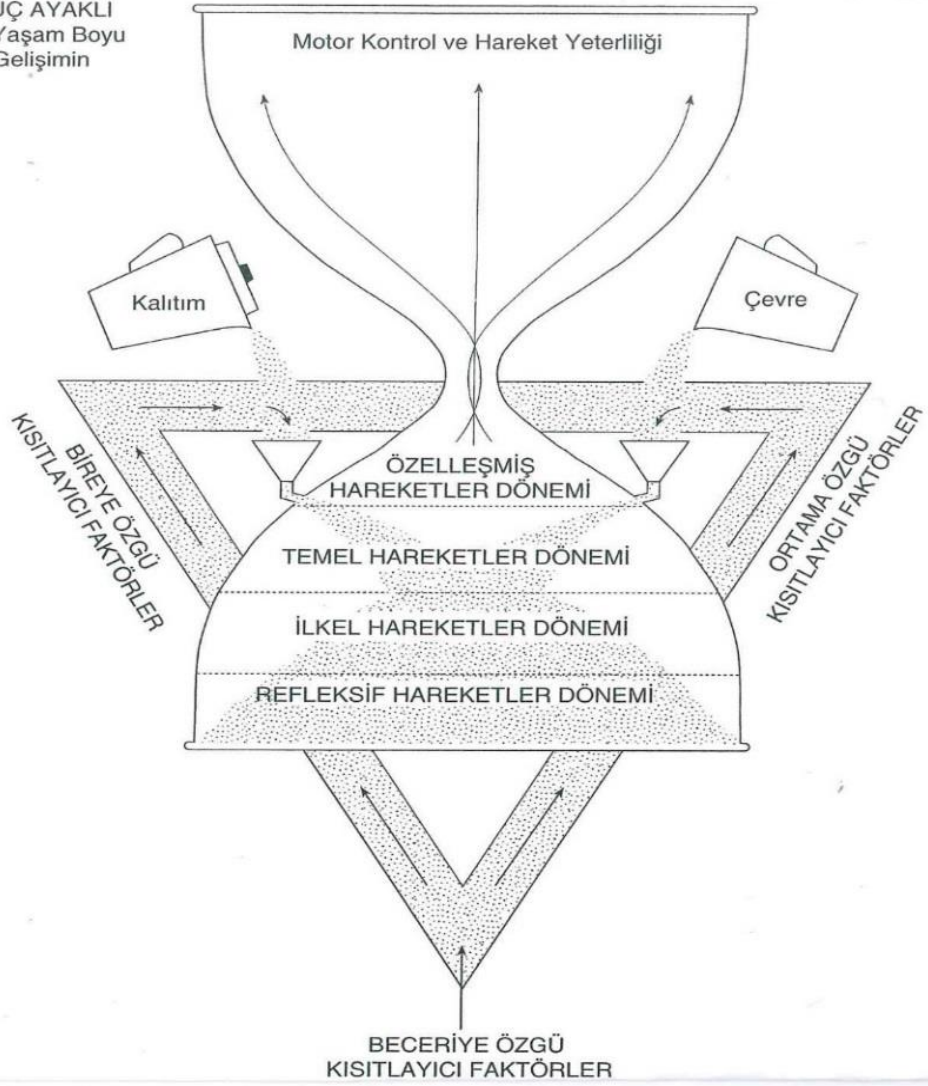
kuramında merkez çocuktur ve çocuğun etrafını çevreleyen bu sistemler toplumsal çevrenin ürünüdür. Her bir sistemde olan değişme diğerlerini de etkiler. Bu çalışmada, kurumların işleyişinin, yapısal düzenlerinin ve çevresel imkanlarının motor gelişim için önemi vurgulandığından, bu kuramın bakış açısı ile çalışmanın ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Gallahue'nin Üç Ayaklı Kum Saati: Yaşam Boyu Kuramsal Modeli

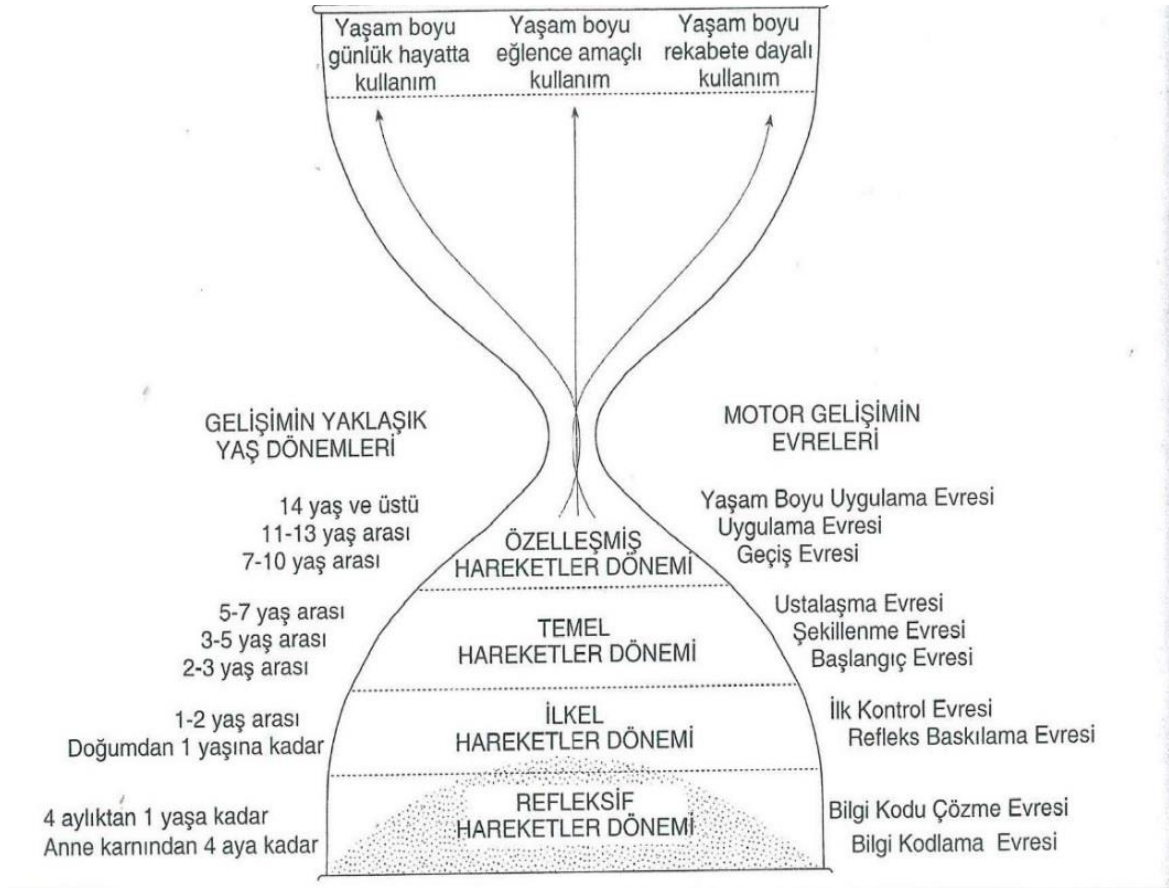
Bu model, kesişen bir üçgenlerin kullanıldığı kum saati formunda sunulur. Birey bir kum saatine benzetilir (şekil 1) kum saatinin içine hayat nesneleri denilen “kum” koyulur. Kum, “kalıtım ve çevre” adı verilen, iki farklı kaptan kum saatinin içine girer. Kalıtım kabının bir kapağı vardır, gebelikte belirlenmiştir ve sabittir, ancak çevresel kabın kapağı yoktur. Böylelikle kum saatine çok daha fazla kum doldurulabilir. İki kum kabında da gelişimi etkileyen faktörler vardır. Bu sebeple, kum saatinin kalıtımsal ya da çevresel kum ile dolup dolmadığı önemli değildir. Önemli olan kumun kum saatine nasıl ve ne şekilde dolduğudur (Gallahue, Ozmun, Goodway, 2014, s. 56). Bu modelde kalıtım ve çevrenin etkisiyle motor gelişim dönemleri boyunca edinilen ve sürdürülen becerilerin bireyde yaşam boyu motor kontrol ve hareket yeterliliğini meydana getirmesi açıklanmaktadır (Kerkez, 2013).

Normal koşullarda her çocuğun, hayatını devam ettirebilmesi için belirli becerileri kazanabilme yaşı ve sırası bireysel farklılıkların dışında aynı sırayı takip etmektedir ancak motor gelişim sürecinde olgunlaşmanın da etkisiyle gittikçe daha iyi bir beceri ve özellik kazanma durumu ortaya çıkar. Bebekler bedenlerini hareket ettirmelerini sağlayan reflekslerle dünyaya gelirler ancak reflekslerin birçoğu kasların istemli kontrolü geliştikçe azalmaya, kaybolmaya ve hareket formlarına dönüşmeye başlar. Dünyaya ilk geldiğinden itibaren çevresi hakkında bilgi toplamaya başlayan bebek, reflekslerin kaybolmaya başlamasıyla beraber bilgiyi çözümler ve topladığı bilgileri amaçlı olarak kullanmaya başlar. Bu nokta da bebeğin çeşitli uyaranlara desteklenmesi yani kum saatinin çevresel kabının doldurulması önemlidir (Aytekin, 2017; Ulutaş, Demir ve Yayan, 2017).

Gallahue'nin ÜÇ AYAKLI
KUM SAATİ: Yaşam Boyu
Süreç/ Motor Gelişimin
Ürün Modeli

Şekil 1. Gallahue'nin üç ayaklı kum saati: yaşam boyu süreç/motor gelişimin ürün modeli, Gallahue, D., Ozmun, J., Goodway, J. (2014). *Motor gelişimi anlamak* (D. S. Özer & A. Aktop, Çev.). Ankara: Nobel.

Şekil 2. Gallahue'nin üç ayaklı kum saati'ne göre motor gelişim dönem ve evreleri, Gallahue, D., Ozmun, J., Goodway, J. (2014). *Motor gelişimi anlamak* (D. S. Özer & A. Aktop, Çev.). Ankara: Nobel.

Gallahue, motor gelişimin doğum öncesi süreçte başladığını ve ileri yaşları da kapsayacak şekilde dört dönemden oluşan bir motor gelişim modeli ortaya koymuştur. Bu modelde her dönem kendi içerisinde de farklı aşamalardan oluşmaktadır (Şekil 2). Gallahue'ya göre motor hareket dönemlerini, refleksif hareketler dönemi, ilkel hareketler dönemi, temel hareketler dönemi, özelleşmiş hareket dönemi olarak dört döneme ayırmıştır.

Aşağıda, bu çalışmanın yaş grubuna karşılık gelen dönemler açıklanmıştır:

Refleksif Hareketler Dönemi

Bu dönem doğumdan 1. aya kadar sürer. Yenidoğanın hayatta kalmak için birçok refleksini kullandığı bir dönemdir. Bebeğin, dokunma, ışık, ses gibi değişikliklere tepkisi istem dışı hareketlerini tetiklemektedir. Bu istem dışı hareketler beyin geliştikçe katlanır ve çocuğun kendi vücudunu ve dış dünyayı tanımasına yardımcı olur (Gallahue vd., 2014, s. 49).

Refleksif hareketler dönemi birbiri ile örtüşen ve birbirini izleyen iki evreden oluşur. Bu evreler bilgi toplama ve bilgi çözme evresidir. Bilgi toplama evresi, doğum öncesinden başlayarak 4. aya kadar sürer. Bu evrede refleksler bebeğin hareketler yolu ile bilgi toplama, besin arama ve korunmasında temel araçtır. Bilgi çözme evresi 4. ayda başlar ve beyin merkezinin gelişimine bağlı olarak refleksler giderek yasaklanır. Oturma, emekleme, sıralama, yakalama, bırakma gibi istemli hareketler ortaya çıkar (Çoknaz, 2017, s. 17).

Refleksler motor gelişim evrelerinde temel oluşturan istem dışı hareketlerdir. Özellikle emme refleksi çok güçlüdür. İlk günlerde bebek yalnızca memeyi ve parmaklarını emerken, daha sonraki günlerde çevreyi keşfetmeye başlamasıyla nesneleri de emmeye başlar. Emme refleksi nesnelerle ilişkisini sağlayan bir araç olur (Şahin, 2015, s. 150). Diğer refleksleri de bir sonraki dönemde oluşacak istemli hareketlerin temelini oluşturur. Örneğin kavrama refleksi, bu refleks o kadar güçlüdür ki bebeğin bütün ağırlığını taşıyabilir. Araştırmacılar, yenidoğandaki kavrama refleksinin, ya da morro (kucaklama) refleksinin bebeğin bir yerden bir yere taşınırken düşme tehlikesi anında anneye ya da yetişkinine tutunmasını sağladığına inanıldığını söyler (Berk, 2013, s. 168).

İlkel Hareketler Dönemi

Bu dönemde, kaslar üzerindeki kontrolü ve dengeyi sağlama, hareket edebilme becerisini geliştirir. Bir önceki dönemdeki refleksler giderek baskılanır ve bebek giderek kontrollü olarak ilkel hareketlere doğru ilerler, duyuşal uyarılar bir düzene sokulur ve var olan bilgi ile birleştirilmeye başlanır. Bu dönem, iki yaşına kadar devam eder (Sevimay-Özer & Özer, 2009, s. 100-101). İlkel hareket becerileri, olgunlaşmaya bağlı olarak vücudun istemli olarak hareket kazanması ile bağlantılıdır. Bebek, ayakta dik duruş ve oturuş için yerçekimi ve vücut arasındaki ilişkinin sürdürülmesi için denge becerilerini, çevrede hareket edebilmek için yer değiştirme becerilerini, nesnelerle anlamlı ilişkiler kurmak için de uzanma, yakalama ve bırakma gibi manipülatif becerilerde ustalaşır. Bebeklikteki ilkel hareket becerileri erken çocuklukta, temel hareket becerilerinin gelişimi, geç çocuklukta özelleşmiş hareketlerin gelişimi için temel oluşturur (Ağlamış, 2014, s. 139-140; Öztürk, 2014, s. 51).

İlkel hareketler dönemi iki evrede incelenir. Birinci evre reflekslerin ortadan kalktığı, istemli hareketlerin ortaya çıktığı evre, ikinci evre ilk kontrol evresi, hareketler üzerinde alıştırmaya yapıldığı ve kontrolün sağlandığı evredir (Çoknaz, 2017, s. 18).

Refleksler, ilkel hareket davranışlarına dönüşürken, refleks baskılama evresinde bebeğin sinir kas sistemi hala zayıf bir şekilde farklılaşmış ve bütünleşmiştir. Bu sebeple hareketler bir amaç doğrultusunda olsa da kontrolsüz ve kaba görünebilmektedir. Eğer bebek, bir nesne ile temas kurmak isterse, el, bilek, kol, omuz hatta gövde ile hareketi söz konusu olacaktır. Bir nesne ile temas etmek için elin hareket ettirilmesi istemli olsa da kontrol yönünden yetersiz kalacaktır. Ancak bebeğin olgunlaşmasına bağlı olarak, bu hareket becerileri giderek daha kontrollü bir görünüm kazanır (Öztürk, 2014, s. 51).

Motor Gelişimin Temel Kavramları ve İlkeleri

Motor gelişim: Fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişimine paralel olarak organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanmasıdır (Artan & Bayhan, 2009, s. 168).

Kuvvet: Bir direnci yenebilme, karşı koyabilme yeteneğidir (Artan & Bayhan, 2009, s. 168).

Dayanıklılık: Uzun süreli bedensel etkinliklerde, organizmanın yorulmaya karşı gösterdiği direnç yeteneğidir (Artan & Bayhan, 2009, s. 168).

Form (Hareket Şekli): İki ya da daha fazla hareketin bir sıra içinde düzenlenmesiyle ortaya çıkan model olarak tanımlanır (Sevimay-Özer & Özer, 2009, s. 8).

Hareket: Vücudun herhangi bir parçasındaki ya da tüm vücudun pozisyonundaki değişimdir (Sevimay-Özer & Özer, 2009, s. 9).

Motor Beceri: Belirli bir hedefi başarmak için vücut koordinasyonunu sağlamayı gerektiren yetidir (Tepeli, 2017, s. 90).

Motor Öğrenme: Deneyim ile bir hareketin öğrenilmesine bağlı olarak performansta meydana gelen ilerlemeyi ifade eder (Sevimay-Özer & Özer, 2009, s. 10).

Deneyim: Öğrenme süreci boyunca çevre tarafından belirlenen ve değişik gelişim özelliklerinin ortaya çıkmasını etkileyen faktörlerdir (Sevimay-Özer & Aktop, 2014, s. 12).

Öğrenme: Öğrenme, düşünce, davranış ve hareketlerimizde, deneyim ve tekrarlar yolu ile kalıcı değişiklik oluşmasıdır (Ataman, 2004, s. 12).

Spor Becerileri: Temel becerilerin gelişmesini ve özelleşmesini içerir. Örneğin golf oynamak, özel bir spor becerisi gerektirir (Sevimay-Özer & Özer, 2009, s. 10).

Motor gelişim hem bebekler hem de yeni yürümeye başlayan çocuklar için önemlidir. Çünkü motor gelişim algısal, bilişsel, duygusal ve toplumsal gelişimle yakından ilişkilidir.

İnsanın motor gelişiminde belirli temel ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Motor gelişim belli bir sıra izler. Bebek önce oturur, sonra bir yere tutunarak ayakta durur, daha sonra yürür (Alisinanoğlu, 2004, s. 82).
- 2- Motor sistemin olgunlaşması kaba motor davranışlardan ince motor davranışlara doğrudur. Örneğin, bebek bir objeye ulaşmayı öğrenirken önceleri bir objeye tüm koluyla hızla ilerleyerek ulaşmaya çalışır, deneyimlerin ve gelişimin bir sonucu olarak bu kaba ulaşma davranışı yerini özel ulaşma davranışlarına ve elle yakalamaya bırakmaktadır (Alisinanoğlu, 2004, s. 82).
- 3- Motor gelişim baştan ayağa doğrudur. Doğumda baş vücudun en gelişmiş parçasıdır; bebekler oturmadan önce başını dik tutmayı ve kaldırmayı, yürümeden önce de oturmayı öğrenirler (Alisinanoğlu, 2004, s. 82).
- 4- Motor gelişim merkezden uçlara doğrudur. Bebekler önce kolların hareketini kontrol edebilmeyi ve nihayet parmak hareketlerini kontrol edebilmeyi öğrenirler (Alisinanoğlu, 2004, s. 82).

Motor Gelişimi Etkileyen Faktörler

Motor gelişimi etkileyen faktörler genel olarak, 1- hazırbulunuşluk, 2- motivasyon, 3- hareketi yapmak, 4- dikkat ve model olma, 5- geribildirim'dir (Artan & Bayhan, 2009, s. 172). Tepeli (2017), bu faktörleri, vücut ölçüsü, beslenme, hastalık, ırk, aile tutumları, sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, olgunluk düzeyi, eğitim, zeka olarak tanımlamıştır (s. 94-97).

Gallahue vd. (2014), ise bu faktörleri, motor gelişim ve yaşam döngüsü içindeki gelişim sürecini etkileyen bireysel, çevresel ve fiziksel faktörler üzerinde odaklanarak üç grupta kategorize etmiştir. Bunlar; 1-bireysel faktörler: -gelişim yönü, -büyüme hızı, -sinir ve kas sisteminin koordineli ilişkisi (iki yönlü sarmal), -hazırbulunuşluk, -kritik ve hassas öğrenme dönemi, -bireysel farklılıklar, -öğrenmeye balı olan ontogenetik ve kendiliğinden ortaya çıkan filogenetik beceriler; 2-çevresel faktörler: -bağlanma, -uyarım ve yoksunluk;

3-fiziksel faktörler: -prematüre, -yeme bozuklukları,- fiziksel uygunluk, -biyomekanik (denge, yer değiştirme, kuvvet, yerçekimi ... vb.) (Ağlamış, 2014, s. 65-84).

Kalıtım ve Çevre

Kalıtım, bir kuşaktan ötekine kromozomlar yoluyla geçen niteliklere denir (Ataman, 2004, s. 70). Kalıtsal etkiler, genler aracılığıyla aktarılan özelliklerdir. Genler, DNA (Deoksiribo Nükleik Asit) denen bir organizmanın genetik kodunu taşıyan moleküllerden oluşur. DNA molekülleri hücrelerin, dokuların ve organların yapılanmasını gösteren bir çeşit tasarım olarak düşünülebilir. Her bir kişinin DNA tasarımında da bir önceki genden miraslar kalabilir. Yapılan çalışmalar sonucunda gelişimin genetik faktörlerin yanı sıra çevresel faktörlerden de etkilendiği bu ikilinin ayrılmaz iki önemli nokta olduğu, gelişimin kalıttan önemli ölçüde etkilendiği ancak çevrenin de yadsınamaz bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Doğan & Şengül, 2017, s. 10). Kalıtım, bireyin genler aracılığı ile edindiği özellikleri belirlerken, çevre bu özelliklerin ne derecede meydana çıkacağını belirler (Aslan, 2017, s. 91).

Gelişimi yalnızca kalıtım etkilediğini savunmak doğru olmaz çünkü genetik olarak aktarılan özelliklerle, çevrede deneyimlenirse gelişimin var olan potansiyeli yükselir.

Bazı araştırmacılar, çocukların sözel yetenek, sayısal yetenek gibi özelliklerinin sabit ve kalıcı olduğuna vurgu yaparak, kalıtımın önemli olduğunu savunurlar; bazı araştırmacılar ise çevrenin önemini savunurlar ve erken yaşlardaki güçlü olumlu ya da olumsuz deneyimlerin ileri yaşlarda pozitif ya da negatif deneyimlere dönüşeceğini söylerler (Berk, 2015, s. 9). Ancak günümüzde birçok araştırmacı, gelişimde kalıtım ve çevrenin birlikte etkili olduğunu kabul etmektedir ve kalıtımın tamamlayıcısı olarak çevreyi görürler. İnsanoğlunun kalıtımını tamamlayan çevreyi seçme yönünde bir eğilimi vardır. Örneğin fiziksel olarak daha kaslı ve kuvvetli bir vücuda sahip genç bir çocuk okul sonrası spor salonunda daha çok zaman harcamayı tercih edebilir. Ancak bebekler ve küçük çocuklar kendilerine uygun çevre seçmezler, onlar yerine çevreleri yetişkinler veya anne babaları seçer (Berk, 2013, s. 159). Bebeğin içinde bulunduğu çevre, uygun aktivite, model alma ve kişisel ilişkiler algısı açısından gelişimi etkiler. Bebeklerin ve küçük çocukların sonraki dönemlerdeki gelişimlerini doğrudan etkilediğinden, çevresel uyarmı ya da yoksunluk, çevrenin gelişim üzerinde etkili olduğunu kanıtlamak için araştırmalarda kullanılmaktadır. Bunların en iyi örnekleri laboratuvar ortamlarında hayvanlarla yapılan deneylerdir. Aynı

şekilde kurumda kalan çocuk örnekleri de çevresel yoksunluğun gelişim üzerindeki etkisi konusunda önemli bilgiler vermektedir.

Çevreden gelen duyuşal uyarıcılar, beyin hücreleri arasındaki bağlantıyı güçlendirmekte ve kalıcı hale getirmektedir. Bebekler ve çocuklar çevrelerindeki dünyayı keşfettikçe ve deneyimledikçe gelişimleri tamamlanır. Dolayısıyla gelişimi şekillendiren bu deneyimler, çevresel uyarıcıların gelişimde ne derece etkili olduğu önem kazanmaktadır. Ne yazık ki bazı çevreler bebek ve çocuğun gelişimi için uyarıcı bir ortam yaratmayıp beyin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Temel hareket deneyimlerini ve sosyal-duyuşal deneyimler çocuğun gelişiminin güçlenmesinde önemli rol oynar (Can-Yaşar & Kaya, 2017, s. 54).

Dennis’den aktaran Sevimay-Özer & Özer, (2009), üç ayrı kurumda yetiştirilen bebeklerin incelendiğı, kurumların ikisindeki bebeklerin motor becerilerinde ağır derecede gecikme bulunduğu, bu farkın hareket ve deneyimlerden yoksunluk ve yeterli ilgi, sevgi görmemekten kaynaklı olduğunu belirtmiştir.

Her gelişim döneminin kendine özgü bir takım ihtiyaçları vardır. Çocukların sağlıklı bir şekilde gelişebilmeleri için bu ihtiyaçların zamanında ve doğru bir şekilde karşılanması gerekir (Aslan, 2017, s. 85).

Hareket deneyimlerinin, küçük çocuklar ve bebekler üzerinde becerileri edinmede önemli bir araç ve ihtiyaç olduğunu unutmamak gerekir. Aynı zamanda bu doğrultuda karşılaşılan bir diğere terim de “kritik dönem” olgusudur. Bebeğin öğrenmek ve keşfetmek için olgun aşamada olduğu zamanı doğru bir şekilde gözlemlemek ve etkili eğitim programları ile öğrenme deneyimleri sunmak gelişimi önemli ölçüde desteleyecektir.

Gelişim kalıtım ve çevrenin etkisiyle oluşur. Dolayısıyla kalıtıma bağılı olarak sağlıklı bir olgunlaşma olma ve öğretimsel çevre koşulları olmadan gelişim bir bütün olarak gerçekleşemez. Bu duruma en güzel örnekler motor gelişim ile ilgili becerilerde gözlemlenmektedir. Örneğin, bisiklete binmek, hem kalıtım hem de öğrenmeyi içeren bir süreçtir. Çocuğun motor gelişimi yeterli olgunluğa gelmeden bisiklet süremez, ancak çocuk yeterli olgunluğa ulaşmış olsa bile eğer bisiklet sürmeyi öğrenmemişse bisiklet sürme becerisini yine gerçekleştiremez. Aynı şekilde, bir çocuk yürüme becerisi için yeterli olgunluk düzeyine gelmemişse, dışarıdan müdahale ile zorlansa da yürüyemez.

Sonuç olarak, kalıtım, olgunlaşma, deneyim ve çevresel uyartım konularını ayrı ayrı değil bir bütün olarak tartışmanın gelişimsel süreçleri anlamak için daha uygun olacaktır.

Motor Gelişimin Temel Alanları ve Yaşamın İlk Yıllarında Motor Gelişim

Motor gelişim genel olarak iki kategoride toplanır. Bunlar;

- 1- Büyük Kas Motor Gelişimi (Bedeni Kullanma)
- 2- Küçük Kas Motor Gelişimi (Objeye Kullanma)

Büyük kas motor becerileri aynı zamanda kaba motor beceriler/kaba devinimsel beceriler olarak da adlandırılmaktadır (Artan & Bayhan, 2009, s. 176).

Çocukların hareketleri sürekli olarak tekrarlaması, kas gelişimini hızlandırır. Çocuğun yaşamına yön veren ve yaşamını etkileyen bu hareketlerin tümü büyük kasların motor gelişimi ile ilgili becerilerin kazanılması sonucunda meydana gelir (Şahin, 2015, s. 127).

Emekleme, ayakta durma, yürüme, koşma, sallanma, dönme, yuvarlanma, zıplama, denge gibi hareketler üzerindeki kontrolü anlatmak için kullanılır (Tepeli, 2008, s. 91). Bu hareketlerin her biri çeşitli şekillerde birleştirilerek yeni hareketlerin üretilmesinde kullanılır. Böylece hareket modelleri meydana gelir. Çocuk hareket ederek mesafe ve mekanda konum kavramlarını geliştirir (Sevimay-Özer & Özer, 2009, s. 11).

Büyük kas becerilerin gelişimi çoğunlukla, vücudu bir yerden bir yere hareket ettirmede kullanılan lokomotor hareketleri, dönme eğilme gibi yer değiştirmeyi gerektirmeyen yani lokomotor olmayan hareketleri ve belirli bir vücut pozisyonunu sürdürebilmek için gerekli denge kontrolünü içermektedir. Bunun yanı sıra nesneleri yakalamayı ve fırlatmayı içeren ince kas motor gelişimi gerektiren nesne kontrolü ile de birlikte ele alınması gereken bir konudur. Çünkü top oynayan bir çocuğun, topla birlikte koşması, ona yön vermesi yükselmesi ve topu fırlatması gerekir (Şahin, 2015, s. 127).

Küçük kas motor becerileri aynı zamanda ince motor beceriler/ince devinimsel beceriler olarak da adlandırılmaktadır (Artan & Bayhan, 2009, s. 177). Elin ve ayağın kullanılması becerilerini anlatır. Küçük kas motor becerilere tutma, kavrama, yazma, yırtma, çizme, yapıştırma, kesme gibi beceriler örnek olarak verilebilir. İnce motor beceriler, sağlıklı beyin gelişimi ile bağlantılıdır. Vücudun küçük kasları hareket ettiğinde beyin devreleri uyarılır, güçlenir, nöronlar ve beyin kısımları arasındaki koordinasyon gelişir (Alat, 2015, s. 488-489).

Küçük kas hareketleri, manipülatif beceriler olarak da tanımlanabilir. Manipülatif beceriler eli ve ayağı kullanma ve nesne kontrol becerilerini kapsar. Merkezden dışa gelişim ilkesine göre, küçük kas hareketlerinin gelişimi büyük kas hareketlerinin gelişimini izlemektedir.

Küçük kas hareketleri bir objeyi avuç içi ile kaba bir şekilde tutmadan, baş ve işaret parmağını birleştirerek ince bir şekilde tutma becerisinin kazanılmasına doğru ilerler (Sevimay-Özer & Özer, 2009, s. 11).

Ellerin ve parmakların kontrolü geliştikçe çocuğun kesme, boyama, yapıştırma, boncuk dizme gibi becerileri de gelişmektedir. Bu dönemde küçük kas motor gelişimi iki alanda çok net görülebilmektedir. Bunlar: 1-özbakım becerileri, 2- çizme ve boyama becerileri'dir (Artan & Bayhan, 2009, s. 178).

İnce motor becerileri kapsayan kas grupları, özellikle istemli göz hareketlerini ve ellerin istemli ve koordineli bir biçimde çalışmasını sağlayan kas gruplarını kapsamaktadır. Bu beceriler el göz koordinasyonu olarak ifade edilir. El göz koordinasyonu ince motor gelişim alanı için önemlidir. Her ne kadar küçük kas grupları ince motor gelişim alanı olarak görülse de bilişsel gelişim ile de yakından ilişkilidir (Şahin, 2015, s. 128).

Yaşamın ilk yıllarında lokomotor olmayan hareketler, sırtüstü yatarken elleri oynama, bacakları ile tekme atma, dönme, oturma, uzanma gibi hareket formlarını; lokomotor hareketler ise, kol yardımı ile sürünme, emekleme, yürüme gibi hareketleri içerir. Gelişen denge ve koordinasyon ile lokomotor olan hareketler gelişir. Lokomotor olan ve olmayan hareketler, çocukların motor performansları ile bilgi vermekle beraber, bebeklerin kendilerini kontrol etmelerine, kendi bedenleri ile ilgili bilgi edinmelerine ve vücut farkındalığı geliştirmelerine yardımcı olur (Gizir, 2017, s. 206).

Erken dönemde desteklenen hareket modelleri bir sonraki dönemde edinilecek hareketlere öncülük eder. Her dönemde desteklenen hareketler, yaşın artması ile birlikte farklılaşır.

Tablo 1’de yaşlara göre hareket dönemleri verilmiştir.

Tablo 1

Yaşlara Göre Motor Gelişim Dönemleri

Anne karnı-4.ay	Refleksif Hareketler Dönemi
Doğum-2 yaş	İlkel Hareketler Dönemi
2-7 yaş	Temel Hareketler Dönemi
7-14 yaş	Özelleşmiş Hareketler Dönemi
	Yaşam boyu;
	Günlük hayatta kullanım
	Rekabete dayalı kullanım
14 üzeri	Eğlence amaçlı kullanım

Not: Şahin, S. (2014). Bebeklik döneminde motor gelişim. F. Turan ve A. Yükselen (Ed.). *Çocuk gelişimi 1: bebeklik döneminde gelişim*. Ankara: Hedef kaynağından uyarlanmıştır.

Çocuğun hareket gelişimi reflekslerle başlayan ve üst düzeyde koordine motor becerilerle sonuçlanan bir süreci takip eder. Motor gelişimin temelini refleksif hareketler dönemi oluşturur.

Yenidoğan dönemi genel olarak doğumdan sonra ilk iki ya da dört haftayı oluşturur. Bu dönemde aynı zamanda *yenidoğan refleksleri* gözlemlenir. Bebekler, vücutlarının bölümlerini hareket ettirmeyi sağlayan bir yetenekle doğarlar. Refleksler, daha sonra oluşacak olan önemli istemli davranışların ilkel biçimi olur ya da buna öncülük eder (Gander & Gardiner, 2004, s. 134-135).

Yeni doğanın sahip olduğu refleksler tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Refleksler

	Refleksler	Bitiş
Birincil Refleksler	<i>Morro</i> : Bebek ani olarak sarsıldığında kollarına açarak, kucaklama hareketi yapması	4. ay
	<i>Tonik Boyun</i> : Bebek yatırıldığında, başının döndüğü yöndeki kolunu ve bacağı düz uzatır.	3-4.ay
	<i>Arama ve Emme</i> : Küçük parmak bebeğin ağzına sokulduğunda refleks başlar	3. ayda istemli emme hareketine dönüşür.
	<i>Kavrama</i> : Avuç içine dokunulduğunda, el açılır ve parmaklar kapanır.	4. ayda istemli kavrama başlar.
	<i>Plantar</i> : Ayak tabanı uyarıldığında, ayak parmaklarının büzülmesi	4. ay
	<i>Babinski</i> : Ayak tabanından topuktan parmağa doğru uyarılan ayak içe kıvrılır.	6.ay
Duruşa İlişkin Refleksler	<i>Adımlama</i> : Bebek koltuk altından tutulduğunda, yürüyecekmiş gibi bir ayağını ardından diğerini kaldırır.	2. ay
	<i>Emekleme</i> : Yüzükoyun pozisyonunda ayak tabanına basınç uygulandığında bacaklar yukarı ve aşağı yönde hareket eder.	4. ay
	<i>Yüzme</i> : Bebek yüzükoyun durumda su içinde tutulduğunda bacaklarını ve kollarını uzatıp çekme hareketi yapar.	1 hafta
	<i>Boynu ve Bedeni Çevirme</i> : 4-6. aylarda bebek sırtüstü yatırılarak başı bir yöne çevrildiğinde bedenini de aynı yöne çevirir.	İstemli dönme hareketine dönüşür.
	<i>Labyrinthine</i> : Bebek dik durumdayken öne ve arkaya doğru eğildiği zaman aksi yöne doğru başını hareket ettirir.	12. ay
	<i>Ekstremité Yerleştirme</i> : Bebeğin 4-6 ayda diz altından bacağı hafifçe bir masa kenarına dokundurulursa ayağını yükselterek masaya yerleştirir.	12. ay
	<i>Paraşüt ve Propping</i> : Bebeğin 4-6 ay arasında havada dik durumdan ani düşüş durumuna getirildiği zaman bacaklarını gererek paraşüt gibi açması	12. ay
	<i>Çekme</i> : Bebek 3-4. aylarda destekli oturma durumunda iken iki elinden tutularak geriye doğru kendini ileri doğru çekip ayağa kalkmaya çalışır.	12. ay

Not: Tepeli, K. (2017). Motor (hareket) gelişim. M., E. Deniz (Ed.). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Maya Akademi ve Varol, F. (2015) Bebeklik ve yürüme çağında fiziksel gelişim. N. Işıkoğlu- Erdoğan (Ed), *Bebekler ve çocuklar içinde* (s.183-200). Ankara: Nobel, kaynaklarından uyarlanmıştır.

Reflekslerin çoğu bebeğin yaşamıyla ilgiliyken, diğerleri doğumdan sonra 9-15. aylarda oluşan istemli hareketlerin başlangıcıdır (Aral & Er, 2014, s. 121). Bebeklerin hareketleri, refleksif (istemsiz) hareketlerden istemli ve amaçlı hareketlere haline dönüşür.

Bazı reflekslerin olmaması ya da zayıf olması, ortadan kalkması gereken dönemde hala gözleniyor olması yenidoğanda beyin hasarı veya benzeri problemlerin olduğuna dair bilgi verir (Gürsoy & Özarslan, 2017, s. 185).

Bebek doğduğunda vücudunu kontrol edebilecek güçte değildir, refleksleri ile hareket eder. Vücudun denetim altına alınması; büyüme, olgunlaşma ve öğrenmeyi gerektiren etkileşimli bir süreçtir. Bebek vücudunu çok hızlı bir şekilde kontrol altına alır ve iki yaşına kadar motor gelişiminde önemli bir ilerleme kaydeder. Hareketlerin kazanılma sırası sabit ve

evrensel olmakla birlikte, kazanılma yaşı, ayı ve ya haftası çocukların gelişim özelliklerine bağlı olarak değişebilir (Alisinanoğlu, 2004, s. 82).

Bebegin ilk istemli hareketleri ilkel hareketler olarak adlandırılır ve bu dönemde kazanılan hareketler ileriki yıllarda kazanılacak temel hareketlerin belirleyicisidir. Bu dönemdeki hareketlerin gelişmesi çevresel faktörlere ve olgunlaşmaya bağlıdır. Hareket becerilerinin gelişmesi çocuğa çevreyi tanıma olanağı verir (Tepeli, 2017, s. 101).

Aşağıdaki tabloda bu çalışma süresi boyunca bebeklerin sahip olması beklenen ilkel hareket becerileri sırası ile verilmiştir:

Tablo 3

3-9 Ayda Motor Gelişim

3.ay	Yüzükoyun pozisyonda kol desteği ile gövdesini kaldırır. 15-20 cm. uzaklıktaki nesnelere uzanır.
4.ay	Destekle kısa süre oturur. Sırtüstü pozisyondan yana döner.
5.ay	Çingırağı kavrar. Yüzüstü pozisyonda ellerinden destek alarak yerden yükselir. Sırtüstü pozisyondan, yüzüstü pozisyona döner.
6.ay	Mama sandalyesinde oturur. Sallanan nesneleri kavrar. Desteksiz oturur.
7.ay	Çingırağı sallayarak ses çıkarır. Ayağını ağızına götürür. Yüzükoyun yatar pozisyondan oturma pozisyonuna geçer.
8.ay	Otururken yana doğru uzanır. Nesneyi başparmak ve işaret parmağı ile tutar. İki nesneyi birbirine vurur. Eşyalara tutunarak ayakta durur. Emekler. Sırtüstü pozisyondan oturur pozisyona geçer.
9.ay	Ayakta dururken oturma pozisyonuna geçer. Bardağı iki eliyle tutup su içer. Çubukları halkalara takar ve çıkarır. Karalamayı taklit etmeye başlar.

Not: Metin, N. (Ed.). (2017). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi*. Pegem: Ankara kaynağından uyarlanmıştır.

Doğumdan sonraki ilk iki yıldaki gelişim hızlıdır. Çocuk, sürekli yatan ve kısmen hareketsiz bir varlıktan, aktif bir çocuk olma yönünde ilerler. Çocuğun fiziksel gelişimi ve büyümesi motor gelişimi üzerinde etkilidir. Örneğin, baş ölçüsü, çocuğun denge gelişimini, el ölçüsü, değişik boyutlardaki nesnelerle olan ilişkisini, kuvvetinin artması ise yer değiştirme (lokomotor) hareketlerini etkiler. Motor becerilerin kazanım sırası normal gelişim gösteren çocuklarda benzer olsa da yaşları ilerledikçe bireysel farklılıklar artar çünkü çocukların fiziksel aktiviteye katılım olanakları çeşitlilik gösterir (Alat, 2015, s. 481-482).

Bebekler ve erken çocukluk dönemindeki çocuklar, algı, motor ve bilişsel becerilerini birleştirmektedir. Motor becerileri gerçekleştirmek için bebeklerin öncelikle çevreyi algılamaya başlaması, bunun içinde duyularını kullanması gerekmektedir (Şahin, 2015, s. 131).

Motor Gelişim ve Duyusal Algısal Yetenekler

Duyu, alıcı hücrelerin dış çevredeki fiziksel enerjinin etkisi altında uyarılmasıyla ortaya çıkan nörofizyolojik enerjiye verilen addır. Bu enerjinin beyinde işlenmesi ile algı ortaya çıkar (Özata-Cömert, 2015, s. 2). Doğumdan itibaren çocuk çevresi ile etkileşimde bulunmaya başlar. Bu etkileşim motor süreçleri olduğu kadar, algısal süreçleri de içerir. Duyu motor gelişimi sonraki algısal motor gelişimi ve eylemlere bağlı olarak geliştiği için bebeklik dönemindeki deneyimler önemlidir. İlk öğrenim fırsatları engellenirse, daha sonraki yetenekler kısıtlı olabilir (Çoknaz, 2017, s. 224).

Algısal sürecin, hareket ve biliş üzerine etkisi, çocukların çevreleriyle etkileşime geçmesinde önemlidir. Algı, beynin birçok bölümünde gerçekleşir ve kişinin duyusal veriyi anlamlandırmasını sağlar. Her istemli hareket, algısal bir işlemdir. Bebekler her türlü uyarıyı (görsel, işitsel, koku ve tat alma, dokunma ve motor) çeşitli duyu modelleri aracılığıyla algırlar ve bu uyaranlara karşılık verirler. Duyusal uyaran, depolanmış bilgi ile birleştiğinde bu duyular bebek için anlamlı hale gelir ve algı olarak ifade edilir (Aral & Yücelyiğit, 2014, s. 155).

Nesnelere uzanmak ve onlarla ilişki kurmak, dengeyi korumak ya da değişik yüzeyler arasında hareket etmek için bebekler, sürekli olarak motor davranışlarını algısal bilgileriyle bütünleştirirler. (Berk, 2013, s. 192). Duyuların gelişmesi ve gelişen duyular arasındaki

etkileşimin artmasıyla, çocuk bilgi edinmede birden fazla duyusunu bir arada kullanmaya başlar. Böylece çocuğun algılaması ve uygun motor tepkide bulunması, motor tepkilerde bulunarak duyuları aracılığı ile bilgi edinmesi iç içedir (Sevimay-Özer & Özer, 2009, 184-185). Algısal-motor gelişim temel hareket becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynar. Algısal motor beceriler hem işitsel, görsel ve dokunsal hem de beden farkındalığını içerir. Çocuklar çevrelerinden bilgi toplamak, bilgiyi takip etmek, yorumlamak ve tepki vermek için duyularını kullandıkça bu becerileri geliştirir. Bu beceriler ilerledikçe motor becerilerde ilerler ve gelişir (Alat, 2015, s. 493).

Duyusal Sistemlerin Gelişimi

Günümüzdeki algılama konusundaki görüşler, dünyayı belli şekillerde algılayabileceğimiz biçimde biyolojik olarak doğuştan donanımlı olduğumuzu, yenidoğanın sınırlı fakat şaşırtıcı algısal becerileri olduğunu ve doğumdan sonraki ikinci altı ayda algılama kapasitesinin pek çok açıdan yetişkinlerle aynı olduğunu vurgular (Snow & McGaha, 2003, s. 127).

Günümüzde uzmanlar altı veya yedi duyu organından bahsetmektedir. Bunlar, göz, kulak, dil, cilt, burun gibi duyu organlarımızın yanında, hareket algılamasını sağlayan kas eklem yerlerindeki kinetik alıcılar ve denge duyumunu veren iç kulak yarım daire kanallarında bulunan alıcılardır (Cömert-Özata, 2015, s. 2).

Denge, duruş ve hareket duyusunu oluşturan sisteme vestibüler sistem denilir ve iç kulağa yerleşmiştir. Denge, göz hareketleri, duruş ve kaslar bu sistemden etkilenir. Ayrıca vücudun mekana ver yer çekime karşı pozisyonu da vestibüler sistem tarafından beslenir. Bu sayede vücudumuzun nerede olduğunu algılayabiliriz (Köksal-Akyol, 2017, s. 309).

Bu bölümde doğum öncesi dönemde ve bebeklik döneminde tat alma, koku alma, dokunma, duyma duyularının gelişimini inceleneyecektir.

Koku ve Tat Alma

Koku ve tat alma duyular arasında en erken gelişenlerdendir. Kokular ve tatlar arasında ayırım yapabilme becerisi doğum öncesinde kazanılır. Yenidoğanlar beş farklı tadı ayırt edebilirler: ekşi acı, tuzlu, tatlı ve nötr. Bazı tatlara karşı açıkça tercih gösterebilirler

(Şahin, 2014, s. 115). Koku alma hücreleri yaşamımız boyunca her iki veya üç günde bir sürekli olarak kendilerini yenilerler. Yeni hücreler henüz koku alamaz durumdayken gelişirler; bir süre sonra olgunlaşarak koku alabilecek hale gelirler, iki üç gün sonra yerlerini başka hücrelere bırakarak ölürler (Cüceloğlu, 2000, s. 104). Temel kokular, kafur, çiçek, eter, misk, nane, acı ve çürük kokularına karşı olan duyarlılık şeklinde gruplandırılır (Cömert-Özata, 2015, s. 3).

Koku ve tat alma algısı ile ilgili araştırmalar çok azdır. Ağız ve burunla yakından bağlantılı olduğu için koku ve tat alma gelişiminin sıralamasını ayırt etmek çok zordur ve birine uygulanan uyarıcı diğerini de etkiler. Bir haftadan küçük bebeklerle yaptığı çalışmada McFarlane (1975), bebeklerin annelerinin göğüs pedi ile temiz bir pedi, açıkça annenin pedini tercih ederek ayırt edebildiklerini göstermiştir (Akt. Köksal-Akyol, 2017, s. 305). Anne kokusunu tanıma yaklaşık ikinci haftayı bulabilir. Yenidoğanlar tada karşı; tatlıyı ekşiye, ekşiyi acıya, tercih ederek tepki verirler. Mennella ve Beauchamp (1996), bebeklerin koklama ve tat alma duyu sistemlerinin bebeklik dönemi boyunca işlev gördüğünü, doğumdan sonra olgunlaştığını ve bu nedenle de deneyimlerden etkilendiğini vurgulamışlardır (Akt. Gallahue vd., 2014, s. 164).

Tat ve koku yenidoğanın ve bebeklerin hayatta kalmasında kritik bir öneme sahiptir. Koku alma duyusunun beslenmeye yardım ettiğine dair çalışmalar bulunmaktadır. Birkaç günlük bebekler bile kendi annelerinin kokusunu başka emziren kadınlara tercih etmişlerdir. Araştırmacılar, kokunun bebeklerin annenin göğüs ucunu bulmalarına yardım ettiği kanaatine varmışlardır. Başka bir araştırma, bebeklerde annenin kokusunu tercih etme durumunun, kız çocuklarda erkeklere oranla daha fazla olduğunu söylemektedir (Şahin, 2014, s. 115).

İşitme

Kulak, doğumda yapısal olarak tamamlanmıştır ve bebek amniyon sıvısı boşalmaya başladığı andan itibaren tamamen duymaya başlar. Fetüs sese doğumdan önce tepki verir. Kalp atışındaki hız değişimi ölçümlerine göre, fetüsün anne sesine ve bazı müzikal notalara tepki verdiği kanıtlanmıştır. Araştırmalar, yenidoğanın sese yetişkinden daha az duyarlı olduğunu göstermiştir. Sese duyarlılık yaşla artar ve altı aylık bebekler yüksek frekanslı sese yenidoğanlara göre daha duyarlıdır (Aral & Yücelyiğit, 2014, s. 163). Anne karnında ani seslere tepki veren bebek, doğduktan dört ay sonra sesin geldiği yöne

doğru dönmeye başlar (Cüceloğlu, 2000, s. 110). Bebeklerdeki işitsel algı, bebek iki yaşına geldiğinde, bir yetişkin algısıyla aynı hale gelir. Bebek doğumdan itibaren sesin yerini belirleyebilir ve öncelikle yüksekliğine ve süresine tepki verir. Ayrıca doğumdan sonraki beşinci aydan itibaren anne ve baba sesine istemli tepki verir (Varol, 2015, s. 189).

Bazı sesler bebeklerin daha çok ilgisini çeker. Şarkıları ve kadın sesini diğer seslere tercih ederler ve özellikle kendi annelerinin sesine çok dikkat ederler. Beş aylık bebekler olumlu tonları (çok güzel, bravo) ve olumsuz tonları (hayır, yapma) farklı dillerde olsalar bile ayırt edebilirler. Bilim adamları, bebeklerin belli bir sesi dinlemekten sıkıldıklarında emziklerini daha yavaş emmeye başladıkları ve kalp atışlarının yavaşladığını, ses değiştiğinde emme davranışının hızlanarak, kalp atışının hızlandığını tespit etmişlerdir (Şahin, 2014, s. 114).

Görme

Doğumda bebeğin gözleri görüş için gerekli tüm parçalara sahiptir ve neredeyse tamamı şekillenmiştir. Sadece göz çukuru gelişimini tamamlayamamış ve göze ait kaslar olgunlaşmamıştır. Bu iki faktör, netlik, odaklanma ve göz koordinasyonunda zayıflığa neden olur. Görsel keskinlik, uyum, görme alanı, iki gözle derinlik algısı, odaklanma izleme, renk görüşü ve şekil algısı doğumdan hemen sonraki haftalarda ve aylarda hızlı bir şekilde gelişir (Aral & Yücelyiğit, 2014, s. 157).

Yenidoğanlar, yüzlerinden 18 ile 40 cm. uzakta bulunan nesneleri net görürler. Bebeklerin görme yetileri ilk aydan itibaren hızla gelişir ve bir yaş civarında yetişkinlikte olacağı seviyeye ulaşır (Şahin, 2014, s. 112).

Yeni doğanlar ve küçük bebekler sadece birkaç rengi algılayabilirler fakat üç aylık olduklarında bebeklerin renk algısı yetişkinlerinkiyle benzer duruma gelir. Hızlıca gelişen görme duyusu ile rengi algılama becerisi, bebeklere gördüğü şeyleri anlamlı hale getirme imkanı verir (Kail 2004, s. 147-148). Görme becerisinin güçlü hale gelmesi, bebeklerin farklı duyu organlarından elde ettikleri bilgiyi birleştirmeye ilgilidir. Görsel uyaranları alma, zihin ve beden koordinasyonu içerisinde uygun motor cevapları oluşturmak görsel-motor koordinasyon olarak tanımlanmaktadır. Küçük çocuklarda görsel-motor koordinasyon gelişimi, görme alanı içerisindeki çeşitli nesnelere yönelerek bedenini ve ellerini kullanmasıyla başlar. Görsel-motor koordinasyon, gelişimin temel basamaklarından birisi olup, öğrenmenin de başlangıcıdır. (Ercan & Aral, 2011).

Görme ile ilgili bir diğer konu ise derinlik algısıdır. Derinlik algısı, nesnelerin birbirinden ve kendimizden uzaklıklarını anlama yeteneğidir. Bu, çevrenin plan ya da düzenini anlamak ve motor etkinliğe yol göstermek için önemlidir. Bebekler üç aylık olduklarında motor hareket, nesnelerin düz değil üç boyutlu olduklarını anlamalarına yardım eder (Bedel, 2015, s. 151-152).

Dokunma

Hamileliğin yedi buçuk ile on dördüncü haftaları arasında, embriyonun hemen hemen tüm yüzeyi dokunma uyarıcısına karşı hassas hale gelir. Bu, gelişen ilk duyuşal sistemdir. Dokunma, duyuşların en karmaşık olanıdır. Dokunma ve eşanlılıları temas ve his genellikle derideki alıcıların uyarılmasıyla oluşan duyuşları işaret eder. Dokunma duyuşu, ayrıca acı, ateş, baskı, ağırlık, dokunuş, sertlik ve pek çok diğer duyguyu da kapsar. Dokunma kasların ve eklemlerin duyarlılığı ve hareket duyarlılığıyla yakından ilişkilidir (Snow & McGaha, 2003, s. 129). Dokunma genellikle çevre uyarımlarını anlamlandırabilmek için diğer duyuşlarla birleştirilerek kullanılır. Örneğin bakış (görme) ve dokunma bir oyuncak tanımak için kullanılabilir (Şahin, 2014, s. 115).

Dokunma duyuşu, doğumla başlar ve insan gelişimi için kritiktir. Yetişkin dokunuşlarının, çocuğun duyuşları ve sağlığı üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Bu dokunuşların bebeklerde gülümsemelere, bakışlara ve artan dikkate sebep olduğu bulunmuştur. Rutin olarak şefkatli şekilde okşama risk altında bulunan çocukların gelişiminde pozitif kazanımlara sebep olabilir. Dokunma, yetişkinlerin bebekleriyle iletişim kurmak ve oyun oynamak isteklerinde kullandıkları temel yollardan biridir. Bununla birlikte ağlayan bir bebeği sakinleştirmenin ve onu kucağa almanın, anne-bebek ilişkisine, bilişsel gelişime, sosyalleşmeye, stresle baş edebilme becerisine ve bebeğin bağışıklık sisteminin gelişmesine etkileri vardır (Snow & McGaha, 2003, s. 130). Çocuğun zengin deneyimleri sayesinde dokunma duyuşundaki gelişim gün geçtikçe ilerler. Dokunma duyuşunu yalnızca cilt ve deri ile tanımlamak doğru olmaz. Dokunma duyuşu, kas ve eklem yerlerindeki alıcılar ve denge duyu hücreleri kulak kanallarında bulunan alıcıları da kapsamaktadır. Hareket edildiği zaman bedenin neresinin ne gibi hareket yaptığı, hangi kasların gergin, hangi kasların gevşek bedenin hangi pozisyonunda olduğu hakkında bize bilgi verir (Cömert-Özata, 2015, s. 2).

Bebeklik Döneminde Gelişimi Destekleyen Eğitim Programları

Bu bölümde, ülkemizdeki resmi kurumlar tarafından uygulanan gelişimi destekleyici çeşitli programlara yer verilmiştir.

0-36 Aylık Gelişimi Risk Altındaki Çocuklar İçin Gelişimsel Destek Programı (GEDEP)

Bu program, Anadolu Üniversitesi ve T.C. Avrupa Birliği ile AB Gençlik Programları Merkezi Başkanlığınca yürütülen Hayatboyu Öğrenme Programı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Gelişimsel Destek Programı, 0-3 yaş arası gelişimsel gerilik gösteren, gelişimsel gerilik gösterme riski olan ve normal gelişim gösteren bebek ve çocukların tüm gelişimsel alanlarda desteklenmesine yönelik hazırlanmış bir programdır. Gelişimsel Destek Programı, her gelişim alanlarını belli yaş dönemlerine göre sıralar ve her beceriyi bir amaç olarak görür. Bu amaçları kazandırmaya yönelik de etkinlikleri, nitelikli ebeveyn-çocuk ya da bakım veren-çocuk etkileşimi temelinde ele alarak ebeveynlerin evde, uzmanların kurumda ve ebeveynlerin uzmanlarla birlikte hem evde hem de kurumda birlikte çalışarak çocuğun gelişimini desteklemeyi hedefler. Gelişimsel Destek Programında her modül bir gelişim alanını kapsamaktadır. Gelişimsel Destek Programı, bilişsel, iletişim, sosyal-duygusal, motor ve özbakım gelişim alanlarına ilişkin modülleri bir yaşına kadar olan süreçte üçer aylık dönemler halinde, bir-üç yaş arası süreçte ise altışar aylık dönemler halinde ele alınmaktadır (<http://eae.anadolu.edu.tr> adresinden erişilmiştir).

Aile Eğitimi Programı (0-18 yaş çocuğu olan ailelere)

Aile Eğitim Programı (0-18 Yaş), Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır. "0-18 Yaş Aile Eğitimi Kurs Programı" kapsamında yapılacak eğitim çalışmalarıyla ülke genelinde anne- babaların "anne-babalık becerilerinin geliştirilmesi ve böylece aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi yoluyla çocuğun ve ergenin var olan potansiyelini kullanmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Bebek, çocuk ve ergenlerin gelişim dönemleri esas alarak ailelere rehberlik edilmektedir. Programın nihai hedeflerinden biri çocuğun/ergenin potansiyelini tam olarak kullanmasına ortam sağlamak,

diğeri de anne-babanın kendi bireysel varoluşları ile ilgili yaşam kalitelerini yükseltmektir (<http://aileegitimi.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir).

0-36 Aylık Gelişimsel Risk Altındaki Çocuklara ve Ailelere Destek Modüler Programı

Gelişimsel geriliği olan veya risk altındaki çocuklara sahip ailelere, çocuklarının gelişimlerini destekleyici beceriler kazandırmalarını sağlayarak katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Ailelere çocuklarının dil, bilişsel, sosyal, motor, duygusal ve öz bakım gelişim alanlarına yönelik etkinlik hazırlamaları hedeflenir (<http://tegm.meb.gov.tr> adresinden erişilmiştir).

0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı

0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı bütüncüdür 0-36 aylar arasında bilişsel, dil, motor ve sosyal-duygusal gelişimi birbirinden ayırmak imkânsızdır. Gelişim bütün alanlarda hep birlikte gerçekleşir. Bu noktadan hareketle program tüm gelişim alanlarını destekleyecek nitelikte, birbirleriyle etkileşimli ve çok yönlüdür. Ayrıca gelişimin kalitesi yaşanılan çevre ile doğrudan bağlantılı olduğundan çocuklar sadece eğitim ortamı boyutunda değil aile ve çevre boyutuyla da ele alınmıştır.

Program oyun temellidir. Çocuk oyun aracılığıyla öğrenir, kendini ve içinde yaşadığı dünyayı oyunla tanır ve kendini en iyi oyun sırasında ifade edip kritik düşünme becerilerini oyun içinde kazanır. Diğer bir deyişle oyun, çocuğun işidir. Bu gerçekten hareketle, programda göstergeler ele alınırken oyunun bir yöntem ve/veya etkinlik olarak kullanılması özellikle önerilmektedir, aynı zamanda da etkileşim temellidir. Erken çocukluk döneminde gelişimin desteklenmesi, çocuğun farklı öğrenme deneyimleri ile karşılaşmasına bağlıdır. Çocuklara sağlanacak öğrenme deneyimi onlara farklı görüntüler, sesler, dokular, nesneler ve hareketler sunmakla ilgilidir. Çocuğa en iyi öğrenme deneyimini yaşatmak için onunla etkileşim içinde olmak gerekir. Bu nedenle program, yetişkinin çocukla etkileşimi ve iletişimini hedeflemektedir. Bireysel ve küçük grup etkinliklerine yer verilmesini gerektirir. Programın 0-12 aylık döneminde, gelişimin hızı ve özellikleri nedeniyle bireyselleştirilmiş etkinlikler ön plana alınırken bir yaşından sonraki dönemde sosyalleşme ve akran gruplarıyla etkileşimi sağlamak amacıyla küçük grup

etkinliklerine yer verilmiştir. Duyuların geliştirilmesi ön plandadır. Yaşamın ilk yıllarından itibaren duyuların uyarılması gerekmektedir. Yenidoğan bir bebeğin çevreyi tanımak için kullandığı en temel araç duyulardır. Çocuklar duyuları yoluyla aldıkları uyaranlarla kavram gelişiminin temelini de oluştururlar. Bu nedenle çocuğun içinde bulunduğu her ortam ve her materyal duyu eğitiminde kullanılabilir. Önemli olan uyaranların somut olması ve ortam düzenlemelerinin yapılmasıdır. Uyarlanabilir. 0-36 ay çocukları için hazırlanmış program, tüm çocuklara öğrenme konusunda eşit fırsatlar sunar. Programda özel gereksinimli çocukların özelliklerine ve onlar için öğrenme sürecinde uyarlamalara yer verilmiştir (<http://tegm.meb.gov.tr> adresinden erişilmiştir).

0-36 Ay Çocuklar İçin Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Programı(EBADER)

Bu program, 0-36 aylık çocuklar için eğitim programının ebeveynlere yönelik hazırlanmış halidir. Aileler ve eğitimeiler için etkinlik ve günlük akış programlarına, aylara göre bebekten kazanması beklenen becerilere yer verilerek, etkinlik örnekleri bu doğrultuda hazırlanmıştır (<http://tegm.meb.gov.tr> adresinden erişilmiştir).

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde yurt içinde ve dışında yapılmış çalışmalardan söz edilmiştir.

Bebek ve Küçük Çocuklarda Motor Gelişim Alanında Yapılmış Çalışmalar

Kopp, Sigman ve Parmelee (1973), yaptıkları bir araştırmada, duyuşal-motor hareketlerin sırasının, gelişimsel değışiklerden etkilenip etkilenmediğini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmada, 7-18 ay arasındaki, 24 bebek duyuşal-motor gelişim çalışmasına katılmış ve duyuşal-motor seriler ile duyuşal-motor harekette bebeğin düşünme becerisini ölçülmüştür. Araştırmada, gizlenmiş bir nesneyi bulmaya dayanan bir test ve "aracıların kullanımı" olarak adlandırılan ikinci bir test yapılmıştır. Ayrıca, bebeklerin bir amaca ulaşmak için iki nesne arasındaki ilişkiyi "görme" becerisini incelenmiştir. Bu çalışma boyunca, bebekler bir kontrol odasında aylık olarak ve araştırmacıların isteğine göre oluşturulmuş boylamsal çalışma detaylarına göre kontrol edilmiştir. Her dönemde bebeğin gösterdiği en ileri

davranışa bir puan belirlenmiştir. Alt testlerdeki maddeler en alt davranış en az puanı alacak şekilde basitten zora doğru sıralanmıştır. Bebeğin gösterdiği performansa göre maddeler eksi veya artı ile puanlanmıştır. Sonuçta ise, üç duyuşal-motor testin sıralılığı bebeklerin yaşından ve bu yaşın getirdiği becerilerden etkilendiği, ayrıca, ölçeklenebilirliğin, farklı alt testler arasında değişkenlik gösterdiği görülmüştür.

Tidwell (1974), ince ve kalın motor becerileri eğitiminin anaokulu çocuklarının algısal-motor becerilerine etkisini araştırmak için 62 anaokulu çocuğu ile çalışmıştır. 31 çocuğa 12 hafta boyunca haftada beş gün, günde 30 dakika motor beceri eğitimi verilmiş, 31 çocuğa ise eğitim verilmemiştir. Kontrol grubundaki 31 çocuk anaokulunun günlük müfredatı ile çalışmaya devam etmiştir. Motor beceri eğitiminin etkinliğini ölçmek amacıyla eğitimden önce ve eğitimden sonra Purdue Perceptual-Motor Survey (Purdue algı-motor araştırması) ve Slosson Intelligence Test (Slosson zeka testi) uygulanmıştır. Sonuç olarak, deney ve kontrol grupları arasında algısal-motor becerilerde ve zeka puanları arasında anlamlı bir fark olduğu, her iki durum içinde cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Bailey (1979), fiziksel aktivite içeren bir duyuşal motor eğitim programının küçük çocukların motor gelişimine etkisini incelemek amacıyla, yaşları 2 yıl 6 ay ile 4 yıl 9 ay arasında değişen 85 çocukla çalışmıştır. 43 çocuğa, “yaratıcı okul öncesi bebek evi” nde on iki hafta boyunca eğitim verilmiş, 42 çocuğa hiç eğitim verilmemiştir. Araştırmada, Ohio State University Scale of Intra-Gross Motor Assessment (Ohio State Üniversitesi Kalın Motor Değerlendirme Ölçeği) ile Peabody Developmental Motor Scales (Peabody Gelişimsel Motor Skalası) kullanılmıştır. Sonuçlar, bebeklik döneminde planlanan bir hareket aktivitesi programının çocukların motor beceri performansını önemli ölçüde arttırdığını aynı zamanda fiziksel aktivite programının serbest oyunla karşılaştırıldığında öğretimsel bir araç olduğu ve genç çocukların beceri öğrenme süreçlerini ve beceri bileşenlerini geliştirmek için etkili bir yöntem olduğunu göstermiştir.

Abbott (1999), ev ortamı ile çocuk motor gelişimi arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere 47 anne ve çocuk ile çalışmıştır. Çalışmada, “Alberta Infant Motor Scale” ölçeğinin anneler için olanını 5 aylık bebeğine uygulayan her anne, bebeklerinin motor gelişimlerinin 8 aylık bebeğin düzeyinde olduğunu bulmuşlardır. Bebekler 8 aylık olduklarında ev ortamlarının durumu ve bebeğin motor gelişimi, araştırmacılar tarafından ev ziyareti yapılarak değerlendirilmiştir. Belirtilen ilişkiler arasında istatistiksel açıdan önemli farklılıklar bulunmamasına rağmen, beklentileri yüksek olan anneler ve onların bebeklerinin motor

gelişimi, ev ortamı konusunda çalışılan normal örneklerden daha yüksek puan aldığı bulunmuştur. Sonuç olarak, daha destekleyici ve uyarıcı ortamların daha yüksek motor gelişim puanlarıyla ilişkili olduğu anlaşılmıştır.

Bahrack ve Lickliter (2000), bebeklerin aynı anda birden çok duyu organını uyaran bir bilgi edindiğindeki davranış değişikliklerini incelemek amacıyla, 5 aylık 16 bebekle bir çalışma yapmış, çalışmada, deneysel çalışmada bağımlı değişkenler, bilginin verilme şekli oluştur: ses + görüntü, sadece görüntü, sadece ses. Bağımlı değişkenler, test denemelerinde çocukların izledikleri görüntüdeki değişiklikler (ritimdeki değişiklik) olarak belirtilmiştir. Bahrack ve Lickliter, 5 aydan küçük bebeklerin ritimde olan bir değişikliği anlayabildiği koşulları (durumları) belirlemek istemişlerdir. İlk durumda (ses + görüntü) bebekler, bir zemine vurulan çekiçin sesi ve görüntüsü olan bir video izlemişlerdir. Birkaç alıştırmadan sonra test denemesi başlamıştır: Çekiç zemine farklı bir ritimle vurulmaya devam edilmiş fakat ses dinletilmemiştir. Test denemelerinde bebeklerin görüntüye daha uzun süre bakıp bakmamaları, ritimdeki değişikliği fark edip etmeyeceklerini denemişlerdir. Bu ilk durumdaki performans, diğer iki durumdaki performansla karşılaştırılmıştır. Sadece görüntü olan durum ile ses + görüntü olan durumla, alıştırmalar ve test denemelerinde ses verilmemesi hariç tamamen aynıdır. Sadece ses dinletilen durumda, vurma sesleri ses + görüntü durumundakiyle tamamen aynıdır fakat denemeler süresince hareketsiz bir çekiç görüntüsü gösterilmiştir. Sonuç olarak; bebekler ritimdeki değişikliği fark ederlerse değişiklikten sonra görüntüye daha uzun süre bakmalarının gerektiği, eğer fark etmezlerse, hemen hemen öncekiyle aynı süre baktıkları (aynı uyarıcı olduğunu düşünerek sıkılma belirtisi gösterirler), tablodaki işitsel ve görsel bilgi fazla olduğunda bebeklerin ritimdeki değişikliği fark ettikleri bulunmuş veya işitsel bilgi, bebeklerin değişikliği anlamalarında tek başına yeterli değildir denmiştir. Araştırmacılar fazla sayıda duyuya hitap edilince dikkatin de geliştiği sonucuna varmışlardır.

Howard (2003), çevresel olarak risk altındaki bebeklerin ince motor ve duyu-motor yeteneklerini geliştirmek için tasarlanmış olan bir müdahale etkilerini incelemiştir. Araştırmaya, 16 kontrol ve 16 deney grubu olmak üzere toplam 32 bebek katılmıştır. Programın etkinliğini ölçmek için The Posture and Fine Motor Assessment for Infants (Duruş ve ince motor değerlendirme ölçeği) kullanılmıştır. Müdahale programının öncesinde ve sonrasında yapılan ölçümler karşılaştırıldığında sonuçlar arasında anlamlı bir

farklılık olduğu, müdahale programının duyuşsal motor yetenekler üzerinde olumlu etki sağlandığı belirtilmiştir.

Streri (2005)'nin, küçük çocuklarda el becerilerinin gelişimini araştırdığı çalışmasında, nesnelerin şekilleri hakkında bilgi alabilmek için bebeklerin ellerini farklı şekillerde nasıl kullandıklarını göstermek ve bebeklerin dokunma duyusunun görme duyusuyla ortak bazı işleyişleri olduğunu göstermeyi amaçlamış, doğumdan itibaren 5 aya kadar olan bebeklere, bazılarında alıştırma süreci olan bazılarında olmayan, dokunma ve görme duyuları arasında geçiş yapacakları farklı bilişsel görevler verilerek bazı deneyler yapmıştır. Yapılan bu deneyler bebeklerin, görsel kontrol olmadan ellerini kullanarak fiziksel dünyayı anlayıp algılayabildiğini göstermiştir.

Tüfekçioğlu (2008), okul öncesi dönem çocuklarında algısal motor gelişim programlarının denge ve çabukluk üzerine etkisini incelediği araştırmasında, yaşları, 4 ile 6 yaş arasında değişen, 30 deney, 32 kontrol grubu olmak üzere toplam 62 çocuk ile çalışma yapmıştır. Deney gurubu için on dört hafta süreyle algısal motor gelişim aktiviteleri uygulanmış, araştırmanın sonunda; deney ve kontrol grubunun ön-test son-test motor performans değerlerinde, grup içi ölçümlerde anlamlı farklılıklar görülürken, gruplar arası ölçüm değerlerinde herhangi bir anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Charitou, Asinitou ve Koutsouki (2010), bebeklerin erken dönem performans göstergelerini kullanarak motor gelişim ile ilgili tahminlerde bulunmak amacıyla, 0-18 aylık 46 bebeğin büyük motor gelişimlerinin değerlendirilmesinde başvurulanan standart bir ölçek kullanılmıştır. Dört ana başlıktan oluşan 58 madde içeren ölçeğin, başlıkları: a) yüzükoyun, b) yüzüstü, c) oturma, d) ayakta durmadır. Kullanılan ölçek, araştırmacılar tarafından bebeğin motor gelişiminin değerlendirilmesi ve motor hareketlerde gecikmeler veya güçlüklerin incelenmesinde kullanılmıştır. Sonuç olarak, erken motor becerilerinin değerlendirilmesiyle bebeğin motor gelişimini tahmin edilebilir bir şey olduğu, erken dönemlerde motor gelişiminin değerlendirilmesi, klinik tedavi uzmanlarına bütün diğer gelişim alanları hakkında gerekli bilgiyi sağladığı, motor gelişim, bilişsel veya duyuşsal gelişim gibi diğer gelişim alanlarıyla da ilişkili ve ileriki bilişsel gelişimin önemli göstergelerinden olduğu belirtilmiştir.

Aral ve Ercan (2011), görsel algı eğitimi uygulanan ve uygulanmayan çocukların görsel-motor koordinasyon gelişimlerinin incelenmesi, görsel algı eğitiminin çocukların görsel-motor koordinasyon gelişimi üzerinde etkili olup olmadığının belirlenmek amacıyla,

anaokuluna devam eden altı yaşındaki çocuklarla çalışmıştır. 39 çocuk deney, 39 çocuk kontrol grubu oluşturmuştur. Deney grubundaki çocuklara üç ay süreyle haftada üç kez görsel algı eğitim programı uygulanmıştır. Araştırmada Beery (1967) tarafından geliştirilen Beery-Buktenica Gelişimsel Görsel-Motor Koordinasyon Testi (GMK-5) Türkçeye uyarlanarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubundaki çocukların görsel-motor koordinasyon gelişim puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Ulutaş ve Aksoy (2016), Ev Merkezli Anne-Bebek Etkileşim Programı'nın (EMABEP) annelerin duyarlılık ve karşılıklı etkileşim davranışları ile bebeğin gelişimine etkisini incelemesi amacıyla, 9-12 aylık 44 bebek ve annesi (22 deney, 22 kontrol) ile çalışmışlardır. Araştırmanın sonucunda; deney ve kontrol grubundaki annelerin duyarlılık davranışı ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Deney ve kontrol grubundaki annelerin karşılıklılık testi ön test ve son test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Deney ve kontrol grubundaki bebeklerin kişisel sosyal, ince motor ve kaba motor alanda ön test-son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı fark olduğu, dil alanında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır.

Ulutaş vd. (2017), Motor Gelişim Eğitim Programının 5-6 yaş çocukların kaba ve ince motor becerilerine etkisini incelemek amacıyla anaokuluna devam eden 50 çocuk (25 deney, 25 kontrol) ile çalışmışlardır. Araştırmada, eğitim programının çocukların motor gelişimine etkisinin olup olmadığını incelemek için, motor becerilerini kullanımını içeren motor gelişim değerlendirme formu kullanılmış ve formdaki maddelerin çocuklar tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği test edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, eğitim programının uygulandığı deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Kurumlarda Koruma ve Bakım Altında Bulunan Bebekler ve Çocuklarla Yapılmış Çalışmalar

Kaler ve Freeman'ın (1994) Romanya yetimhanelerinde kalan ve yaşları 23-50 ay arasında değişen 25 çocukla yaptıkları çalışmada yetimhanedeki hiç bir çocuğun Bayley Çocuk Gelişim Envanteri'ne göre kronolojik yaşı seviyesinde işlev gösteremediğini bulmuştur. Romanya'daki yetimhane çocuklarının %78'inde kişisel-sosyal gelişim, ince motor

gelişimi, kaba motor gelişimi ve dil gelişimi alanlarında kronolojik yaşlarına göre gelişimsel gerilikler olduğu saptanmıştır. Ulaşılan sonuçlarla, yetimhanede geçen süre, doğum ağırlığı, apgar skorları... vb ile karşılaştırma yapılmamış ve buna rağmen yetimhanelerin tümünün bilişsel ve sosyal işlevsellikteki açıklarının olduğu, çocukların ciddi şekilde gecikmelerinin olduğu saptanmıştır. Çocukların en büyük gelişimlerinin akran sosyal etkileşimlerinde olduğu bulunmuştur.

Morison vd. (1995), Romanya yetimhanelerine kabul edilen ve evlat edindirilen 44 çocuğun gelişimini değerlendirmiş, çocukların ebeveynlerine ilk kez çocuklarla tanıştıklarında ve kabul tarihinden yaklaşık 11 ay sonra gelişim anketi kullanarak çocuklarını tarif etmeleri istenmiş, ilk görüşme sırasında, gelişimin tüm alanlarında gecikmeler görülmüş, ancak evlat edinildikten sonra Gesell'in gelişim zamanları kullanılarak değerlendirilen çocukların ayda 2 kat fazla puan ilerlediğini saptamışlardır. Ayrıca araştırmacılar, kurumsal çevrenin olumsuz etkilerinden bahsetmiş ve kurumdaki oyuncak çeşitliliğiyle çocukların gelişimsel geriliği arasında ters orantı olduğunu göstermişlerdir.

Chisholm (1996), yaşları 8 ay ile 53 ay arasında değişen çocuklardan, en az 8 ayını kurumda geçirmiş 46 çocuk ile en az 4 aylık iken evlat edindirilmiş 46 çocuğu, güvenli bağlanma ve davranış şekilleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırmada, Stanford Binet Zeka Testi ve Child Behaviour Check List (okul öncesi çocuk davranış ölçeği) kullanılmıştır. Sonuç olarak, evlat edindirilen çocuklarda daha sıcak davranış, neşeli olma ve daha fazla zeka puanı bulunurken, kurumda kalan çocuklarda daha fazla davranış problemi, güvensiz bağlanma tespit edilmiştir.

Sloutsky (1997), kurumların çocukların bilişsel, duyuşsal ve kişisel gelişimlerine etkilerini incelediği araştırmasında, yaşları 70- 88 ay arasında değişen, Moskova yetimhanelerinde yaşayan 52 çocuk ve aileleri ile yaşayan ve anaokuluna devam eden 45 çocukla çalışmıştır. Bu iki gruba, Wechsler skorları, empati ve uygunluk düzeyleri açısından karşılaştırmış ve anaokulu çocuklarında Wechsler skorlarının daha yüksek, empati düzeyi daha yüksek ve uygunluk düzeyleri düşük bulunmuştur. Ayrıca, kuruma yerleştirilme yaşının ve çocuğun orada geçirdiği süre Wechsler skorları ile ilişkili olduğu, duygusal ve kişisel gelişim önlemleri üzerinde çalışıldığı bulunmuştur. Kurumun zararlı etkilerinin önlenmesinde de, kurumların fiziksel düzenlemesi ve organizasyonunun değiştirilmesi ile hem çalışanların hem de çocukların gelişimine katkı sağlayacağı üzerinde durulmuştur. Benzer şekilde,

Sloutsky (1997) de düşük Wechsler IQ puanlarının gösterdiği üzere, Romanya yetimhanelerinde yetişen çocukların da bilişsel gelişimlerinin, sosyal yetkinliklerinin, kendilerinin ve başkalarının duygularını anlayabilme/tanıyabilme yetilerinin ve bireyselliklerinin olumsuz yönde etkilendiğini göstermiş ve buna sebep olarak kurumlardaki sosyal ve duygusal yoksunluklar üzerinde durmuştur. Bu çalışmada ayrıca çocuğun kuruma çok küçük yaşta yerleştirilmesinin ve kurumda uzun süre kalmasının Wechsler IQ puanları üzerinde olumsuz etki yarattığı da bulunmuştur.

Smyke, Zeanah ve Dumitrescu (2002), çalışmalarında çocuğun bireyselliğinin kuvvetlendirilmesinin yanı sıra bir kurum çalışanıyla yakın bağlar kurmasını destekleyerek kurumda yetişmenin yaratabileceği bir takım olumsuz psikolojik etkilerin azaltılabileceği amacıyla, Romanya-Bükreş'teki kurumlarda kalan ve 2 yaşından küçük olan, 61 çocuk (32 deney grubu, 29 kontrol grubu) ile çalışmışlar, deney grubundaki çocuklara bakım verenler genel olarak sadece çocukların uyanık olduğu saatlerde çocuklarla vakit geçirmiş, kontrol grubundaki bakım verenler ise gece saatlerinde vardiyaya gelmişlerdir. Araştırmada, Bükreş Erken Müdahale Projesi kapsamında, çocuk başına düşen bakım verici sayısını iyileştirerek, sabit bakım vericiler ile yaptıkları eğitim çalışması sonrasında problemli bağlanma davranışlarında anlamlı bir düşüş elde etmişlerdir. Araştırmada, ayrıca, çoğu iyileştirme programında çalışanlarla çocuklar arasında duyarlı ve sıcak bir ilişki geliştirmek ana hedef olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Araştırmacılar, kurumdaki sosyal ortamı iyileştirmek için çalışanları eğitmeyi ve bakım vericilerin sürekliliğini sağlamak için de çalışma ve vardiya yapısına dair düzenlemeler yapmayı içeren programlar üzerinde durmuşlardır. Bu yapısal değişikliklerin çocukların gelişimleri üzerinde olumlu etkileri olduğu ortaya konmuştur. Aynı proje kapsamında, Zeanah vd. (2003), Bükreş Erken Müdahale Projesinin beyin ve davranışsal gelişim üzerindeki etkilerini incelemiştir. 2 yaşından küçük terkedilmiş bebeklerde erken müdahalenin, yoksunluk üzerinde olumlu etkileri olduğunu, kurum bebeklerinde müdahaleden önce sürekli sağlık problemleri, fiziksel büyüme ve beyin gelişimi eksiklikleri, bilişsel problemler, dil ve konuşma gecikmeleri, duyu bütünleme ve entegrasyon zorlukları, stereotip davranışlar, sosyal ve davranışsal anormalliklerde iyileşme gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Bu anormalliklerin kuruma yerleştirilmeden önce gelen risk faktörlerinden de meydana gelebileceği üzerinde durulsa da kurumlardaki bakım kalitesinin genellikle çocukların bakım ve gelişimi için yetersiz kaldığı, bir çok problemli davranışın ve gecikmiş gelişimin, kurumların ekolojik ortamlarıyla ilgili olduğunu öne sürmüşlerdir. Yaşamlarının ilk 2 ila 4 yılını kurumda

geçirmiş bebeklerle biyolojik ailelerinin yanına döndürülmüş olan bebeklerin karşılaştırıldığı çalışmalarda, birçok bilişsel, sosyal ve davranışsal sorunların olumlu yönde ilerleme gösterdiği saptanmıştır.

Mclean (2003), çalışmasında Romanya yetimhanelerinde yetişen çocuklarla yapılan çalışmaları ve ilk birkaç yıllık yaşamlarını kurumlarda geçiren çocukların çalışmaları hakkındaki son 10 yıllık yayınları incelemiş ve Romanya yetimhanelerindeki benzer durumların Kanadalı çocuk yetimhanelerinde de bulunduğunu, karşılaştırmalı bir şekilde açıklamıştır. Kurumların, çocuk gelişimine olumsuz etkilerinin, kurumların çevre koşullarının, çocukların kurumda kalma süresi ile birleştiğinde, fiziksel ve bilişsel gelişimde gerilikler ve düşük akademik başarı, davranış problemleri gibi daha büyük sorunlar olduğunu belirtmiştir.

Muhammedrahimov vd. (2003), Rusya yetimhanelerinde kalan yaşları 10 aylık ve daha küçük olan 12 çocuk ile erken müdahale ve çocuklarla bakım personelinin etkileşimi üzerinde çalışmış, müdahaleden önce yapılan gözlemlerde, personel istikrar ve tutarlılığına ilişkin eksiklikler gözlemlenmiş ve bakım personelleri, tıbbi bakım, eğitim, günlük yaşam etkinlikleri konusunda bilgilendirilerek her çocuğun bir yetişkin ile devam eden etkileşimli bir deneyime sahip olacağı yapılandırılmış ortamlar hazırlanmıştır. Müdahale programı kapsamında, kurum ortamı ailevi ortamında teşvik edici fiziksel ve yapısal değişiklikler yapılarak, daha aile benzeri bir ortam yaratmaları için bakım personellerine iletişim becerilerini destekleyici eğitimler verilmiştir. Sonuç olarak, çocuklar ve bakım verenler arasında bağ kurulması ve bunun devam ettirilmesi için her gün mevcut ve tutarlı vardiya sistemleri kurulmuş ve çocukların daha neşeli ve çevrelerine karşı ilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu, bakım verenlerle aralarında güvenli bağlanmanın olduğu gözlemlenmiştir.

Lin (2003), kurumda kalmanın, çocuklara etkileri arasında büyüme gecikmeleri, gelişimsel gecikmeler ve davranışsal sorunlara yol açtığını belirtmiş ve bu durumları kurumda kalma süresinin uzunluğu ile ilişkilendirmiştir. Araştırmada, 4 yaştan 8 yaşına kadar kurumda kalmış olan 30 çocuk, 11 aylık olan ve kurumda ortalama 3 ay kalmış olan 30 çocuk ve yaşları ortalama 75 ay olan ve kurumda yaklaşık olarak 34 ay kalan 30 çocuk ile üç çalışma grubu oluşturulmuştur. Çocuklarda duyuşsal bütünleşme, büyüme, dikkat ve davranış düzenlemeleri arasındaki ilişkiler, Sensory Integration and Praxis Tests, Developmental and Sensory Processing Questionnaire, Child Behavior Checklist (CBCL), Conners' Parent

Rating Scales - Revised (CPRS) kullanılarak incelemiştir. İlk çalışmada, kurumsallaşma uzunluğu ile duyusal bütünleşme ölçüleri arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Kurumda daha uzun kalan grup, daha az kalan gruptan, duyusal modülasyon, duyusal ayrımcılık ve uygulama ölçümleri puanları anlamlı derecede düşük çıkmıştır. İkinci çalışmada, kurumda kalma uzunluğu ile dikkat ve davranışsal düzenlemelerin ölçütleri arasındaki ilişki araştırmıştır. Kurumda daha uzun kalan grup, daha kısa kalan gruptan daha fazla sorun davranışları ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite davranışlarına sahip bulunmuştur. Üçüncü çalışmada, kurumda kalma uzunluğu ile büyüme ölçüleri, duyusal bütünleşme, dikkat ve davranışsal düzenleme sorunları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çoklu doğrusal regresyon analizleri, duyusal modülasyonun, kurumda kalma süresinin ve duyusal entegrasyonun ve uygulamanın dikkat ve davranışsal problemler üzerinde anlamlı belirleyicileri olduğunu göstermiştir. Baş çevresi (bir büyüme ölçüsü) davranışlarda anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Kurumda kalma süresi, çocuklarda duyusal bütünleşmenin ve dikkatle ve davranışsal düzenlemenin daha az performans ve uygulama yapma ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Duyusal modülasyon skoru dikkat ve davranış problemlerinin en güçlü belirleyicisi olmuştur. Bu bulgular, duyusal modülasyon ve davranışsal düzenleme arasındaki ilişkiyi desteklemektedir ve kurumda daha uzun kalan çocukların duyusal bütünleşme, dikkat ve aktivite düzeyi ile ilgili zorluklar için risk altında olduğunu göstermektedir.

Taneja, Beri, Puliye (2004), yapılandırılmış oyunun, yetimhanelerde uygulanıp, çoğaltılabilir olup olmadığını ve diğer yetimhanelerde de kullanılabilirliğini ölçmeyi amaçlamışlardır. Araştırma, Delhi'deki bir yetimhanede, 6 aylık ve 3 yaş arasındaki tüm çocuklarla, günde 90 dakika süren yapılandırılmış oyun planı üzerine iki hafta çalışarak yapılmıştır. Araştırmacılar, yapılandırılmış oyunun, bebekler üzerindeki etkisini değerlendirmek için "Hintli Bebeklerde Kalkınma Değerlendirilmesi Ölçeği" (DASII) kullanmışlardır. Sonuçlar müdahale başlamadan önce yetimhanedeki ortalama motor ve zihinsel skorla sırasıyla 57,9 ve 58,2 iken müdahale sonrası değerlendirmede sonuçların 23 puan arttığını göstermiştir ve araştırmacılar, oyunun diğer yetimhanelerde de benzer sonuçlar vereceğini, kurumlardaki bilişsel ve sosyal olanakların yeterince ve uygun şekilde organize edilmesi gerekliliğine dikkat çekmişler ve bu tür müdahalelerle zararlı etkilerin, geri kalmış gelişimsel süreçlerin nasıl iyileştirilebileceğini göstermişlerdir. Bu, ilk dönemde planlanan müdahale programlarının, çocuklara duyusal uyarım sağlamak, çocukları kurum bakımı altındaki daha büyük kişilerle bir araya getirmek ve bakım verici

başına düşen çocuk sayısını iyileştirmek gibi kurum ortamlarında yapılabilecek basit değişiklikleri kapsamının önemini vurgulamışlardır.

Ijzendoorn vd. (2008), on dokuz farklı ülkede 3888 çocuğa yönelik yetmiş beş araştırmanın metaanalizinde çocuk evlerinde (yetimhane) yaşayan çocukların IQ değerlerini ölçmüş, koruyucu aile yanında kalan çocukları ile karşılaştırmışlardır. Çocuk evlerinde yetişen çocuklar, bir ailede eğitim gören çocuklardan daha düşük IQ ya sahip olduğunu bulmuşlardır. Çocuk evlerinde kalan çocukların aile yanında kalan çocuklardan ortalama 20 puan daha az puan aldığı saptanmıştır. Ayrıca, kurumda kalış süresinin, kurumların bağlı olduğu ülkenin sosyo-ekonomik durumunun, kurumlarda çalışan bakım verenlerin duyarlılık ve bakım düzenlerindeki vardiya ve süreksizlik gibi değişkenlerin çocukların bilişsel gelişimleri ile ilişkili olduğunu saptamışlardır.

Leon (2009), yaptığı araştırmada beş hafta boyunca, Romanya'daki Amerikan merkezli özel sivil toplum destekli çocuk bakım kurumu ile devlete bağlı yerel bir çocuk bakım kurumunu karşılaştırarak gözlem ve görüşmeler ile incelemiştir. Araştırmada, kurumda kalan çocuklar, bakım veren personel, çocuk bakım hizmetleri, kurumsal sistem ve bakım verenlerin çocukların ihtiyaçlarını karşılama girişimleri, çocuklara ilişkin algılar doğrudan görüşme yöntemi ve doğal gözlemler ile incelenmiştir. Sonuç olarak, devlet kurumlarında bu görüşme ve gözlemlerin kısıtlayıcı bir ortamda olduğu, görüşmelerin kayıt altına alınmasının yasaklandığı ve gözlemlerin ise bir idareci eşliğinde yapıldığı, iki kurumda da çalışanların çocukların ihtiyaçlarını karşılar nitelikte çocuk bakım yöntemleri olduğunu ancak devlet merkezli kurumda çocukların günlük yaşam aktivitelerine doğrudan katılımına yönelik serbest zaman etkinliklerine teşvik edilmedikleri ve çalışan personellerin diğer özel kuruma göre daha geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinin olduğu, her iki kurumda da çalışanların çocuklara karşı rol çatışması içerisinde olduğu, profesyonel şekilde hareket etmek ve bir ebeveyn gibi hareket etmek konusunda çatışma yaşadıkları saptanmıştır.

Özdemir vd. (2008), çalışmalarını proje tabanlı yürütmüş, üniversite öğrencileri tarafından gönüllülük esasına dayalı olarak Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Göztepe Semiha Şakir Çocuk Yuvası'nda koruma altında bulunan 3 ila 6 yaş arasındaki 69 çocuğun, bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerini desteklemeyi amaçlamıştır. Proje, gönüllülere verilen eğitimlerin ve kurumdaki uygulamaların çocukların gelişim düzeyleri üzerindeki etkisi öntest-sontest modeli kullanılarak Denver II Gelişim Tarama

Testi ile ölçülmüştür. Sonuçlar, Öntest'e göre Sontest'te yaşı ile uyumlu normal gelişim gösteren çocukların sayısında bir artış, anormal ve şüpheli gelişim gösteren çocukların sayısında da bir azalma olduğunu göstermiştir.

Fawzy ve Fouad (2010), kurum bakımında kalan çocukların psikososyal gelişim durumunu incelemek amacıyla, Mısır'ın Şarkiye ilindeki dört kurumda bakım hizmeti almakta olan, yaşları 6-12 arasında değişen 294 çocukla çalışmışlardır. Çalışmada, veri toplama aracı olarak, Child Depression Inventory (çocuk depresyon envanteri), Revised Children's Manifest Anxiety Scale (revize edilmiş çocuk anksiyete ölçeği), Rosenberg's Self-Esteem Scale (Rosenberg'in benlik saygısı ölçeği) kullanılmış olup, çocuklar, gelişimsel bozuklukları saptamak için pediatrik değerlendirme ve depresyon için psikiyatrik değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Sonuç olarak, araştırmaya katılan çocukların %21'inde depresyon, %45'inde anksiyete, %23'ünde düşük benlik saygısı, %61'inde ise gelişimsel bozukluklar olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada çocuklarda yüksek oranda duygusal ve gelişimsel bozukluklar olduğu bunların kurumda kalma süresi, bakım verenlerin eğitim durumu, çocukların yaşı ve cinsiyeti, aile bireyleri ile iletişimleri, kurum yaşamından önce kırsal ya da kentsel bölgelerde yaşama durumları gibi sosyodemografik özelliklerle ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Hawk (2013), kurumda kalmanın çocukların sosyal duygusal ve bilişsel gelişimine etkisini incelemek amacıyla Rusya'nın Petersburg ilindeki üç kurumdan yaşları ortalama 4,5 olan toplam 285 çocuk ile bir araştırma yapmıştır. Araştırmada, Battelle Developmental Inventory (Battele gelişim envanteri) ve sosyal duygusal ve bilişsel değerlendirmelerde kullanılan Parent-Child Early Relational Assessment (Ebeveyn-çocuk ilişkisel değerlendirmesi) ölçekleri kullanılmıştır. Araştırmada, kurumlarda görel bakım verenlerin duyarlılığını, tutarlılığını ve sabitliğini içeren yapısal değişiklikler yapılmış, bilişsel ve sosyal duygusal gelişimi destekleyici eğitimler verilmiştir. İlk grupta hem yapısal değişiklikler yapılmış hem de eğitim verilmiş, ikinci gruba sadece eğitim verilmiş, üçüncü grupta ise hiçbir yapısal değişiklik yapılmamış ve eğitim verilmemiştir. Sonuç olarak, ilk gruptaki çocuklarda daha az davranış problemine rastlanmış, hiç eğitim almayan üçüncü gruptan bilişsel gelişim alanında daha yüksek puanlar aldıkları bulunmuştur. Hiç eğitim almayan gruptaki çocukların günlük yaşamda daha tepkisiz oldukları gözlemlenmiştir. Sadece eğitim alan ikinci gruptaki çocuklar hiç eğitim almayanlardan bilişsel ve sosyal duygusal becerilerde daha yüksek puanlar almışlardır. Yapısal değişiklik yapılan ve eğitim

alan birinci gruptaki çocuklar diğer gruptaki çocuklardan daha fazla bilişsel beceri puanı aldığı ve daha iyi sosyal ilişkiler kurduğu görülmüştür.

Fidan, Kırpınar, Ceyhun ve Aras (2013), kurum bakımı altında yaşayan 0-6 yaş çocuklarının sosyo-demografik özelliklerinin ve gelişim düzeylerinin belirlenerek kendi ailesi yanında yaşayan çocuklarla karşılaştırıldığı bir çalışma yapmışlardır. Çocuk yuvası 0-6 yaş biriminde kalan 46 çocuk ve anne-baba yanında kalmakta olan 46 çocuk çalışmaya alınmıştır. Araştırmacıların hazırladığı bir form ile çocukların sosyo-demografik özellikleri ve sık görülen davranış sorunları sorgulanmış ve çocukların gelişimsel düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Ankara Gelişim Tarama Envanteri uygulanmıştır. Yuvada kalan çocukların gelişim düzeyleri ailesi yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak düşük bulunmuştur. Araştırmaya katılan çocuklarda, konuşma gecikmesi, sosyal duygusal becerilerde gecikmeler, yürümede gecikmeler saptanmıştır. Yuvada kalan çocuklarda, ısırma, katılma nöbeti, sallanma, öfke nöbetleri, kafasını vurma, kekemelik gibi davranışsal sorunlar ailesi yanında kalan çocuklardan daha fazla gözlenmiştir.

Akoğlu, Ergül ve Duman (2014), gelişimleri çevresel nedenlerle risk altında olan 4-5 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların alıcı ve ifade edici dil becerileri üzerinde çalışmışlardır. Küçük grup uygulamalarına dayalı “etkileşimli kitap okuma programının” etkililiğinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada, ön test- uygulama ve son test aşamalarından oluşan araştırmanın çalışma grubunda Denver Gelişimsel Tarama Testi II sonuçlarına göre gelişimlerinin normal gelişimden farklılaştığı belirlenen ve bir çocuk yuvası ve kız yetiştirme yurdunda kalan 4-5 yaş arası 4’ü kız 5’i erkek toplam 9 çocuk yer almıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, uygulanan etkileşimli kitap okuma programının çalışma grubunda yer alan çocukların farklı sözcük sayıları üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada genel tarama modellerinden, tekil tarama modeli kullanılmış olup, bir deneysel tarama deseni olan tek gruplu ön test-son test deseni uygulanmıştır. Bilimsel açıdan kuvvetli olan, iki gruplu yani deney ve kontrol grupları arasında ön test-son test deseni uygulamaktır (Büyüköztürk, 2014, s. 160). Ancak bu araştırmada, kendi koşulları içerisinde değerlendirilip herhangi bir karşılaştırmaya maruz kalması istenmeyen, hali hazırda dezavantajlı kabul edilen, risk altındaki bir grupla çalışıldığı için, tek gruplu ön test- son test deseni tercih edilmiştir.

Çalışmada ayrıca, uygulanan duyu eğitimi programının, korunma ve bakım altındaki bebeklerin motor gelişimi üzerindeki etkisini görebilmek için çalışma süresince Denver II Gelişimsel Tarama Testi kullanılarak yapılan periyodik değerlendirmeler ile bebeklerin motor gelişim düzeylerindeki farklılıklar grafiklerden oluşan şekillerle ortaya konarak araştırma aynı zaman da bir vaka çalışması olarak da ele alınmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırma, İzmir Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü'nde korunma ve bakım altında bulunan ve yaşları 3-6 ay arasında değişen 12 bebek ile yürütülmüştür. Bebeklerin demografik özellikleri tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4:

Bebeklerin Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılım

		N	%
Cinsiyet	Kız	2	16,6
	Erkek	10	83,4
Yaş	3 aylık	2	16,6
	4 aylık	3	25
	5 aylık	4	33,4
	6 aylık	3	25
Kuruma Alınış Sebepleri	Gayri resmi birliktelik	3	25
	İstenmeyen gebelik sonucu	5	41,6
	Sosyo ekonomik yetersizlik	2	16,7
	İhmal/İstismar	2	16,7
Kuruma Geliş Yaşı	0 aylık	7	58,4
	1 aylık	3	25
	2 aylık	1	8,3
	3 aylık	1	8,3
Aile Görüşmesi	Var	3	25
	Yok	9	75

Tablo 4 incelendiğinde, bebeklerin (n=12), %83,4'ünün erkek, %16,6'sının kız olduğu, bunlardan %16,6'sının 3 aylık, %25'inin 4 aylık, %33,4'ünün 5 aylık, %25'inin 6 aylık olduğu görülmektedir. Kuruma alınış sebeplerinin çoğunlukla istenmeyen gebelik sonucunda dünyaya gelme durumunda ve gayri resmi birliktelik durumlarında görüldüğü; bebeklerin yarısından fazlasının henüz daha yeni doğan döneminde iken kuruma yerleştirildiği ve %75'in ailesi ile görüşmediği anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ve 0-6 yaş arası çocukların gelişimsel değerlendirmesinde yaygın olarak kullanılan Denver II Gelişimsel Tarama Testi kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmacı tarafından, araştırmaya konu olan bebekler hakkında daha ayrıntılı bilgi vermek amacıyla, yaş, cinsiyet, kardeş durumu, aile ziyaretlerinin olup olmadığı ve kuruma geliş bilgilerini içeren konularda hazırlanmıştır. Bilgiler, bebeklerden sorumlu olan meslek elemanından öğrenilerek, araştırmacı tarafından doldurulmuştur (Ek. 1).

Denver II Gelişimsel Tarama Testi (DGTT)

0-6 yaş çocuklarının gelişimini değerlendirmek için tüm dünyada yaygın olarak kullanılan bir gelişim tarama testidir. İlk kez 1967 yılında Frankenburg ve Dodds tarafından yayınlanmış ve dünyada 50'den fazla ülkede standardize çalışmaları yapılarak uygulamaya konmuştur. Türkiye'de DGTT'nin ilk standardizasyonu, 1982 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Nörolojisi Bölümü Öğretim üyeleri Kalbiye Yalaz ve Shirley Epir tarafından yapılmıştır. 1996 yılında Kalbiye Yalaz, Banu Anlar, 2009 yılında Kalbiye Yalaz, Banu Anlar ve Birgül Bayoğlu tarafından gözden geçirilmiş haliyle standardize edilerek, Denver II adıyla ülke çapında kullanıma ve testörlere eğitime sunulmuştur. Eğitimini almış ve yeterlilik sınavını geçmiş kişilerce kullanılabilir. Kişisel-sosyal, ince motor, kaba motor, dil olmak üzere dört bölümde toplanmış 134 maddeden oluşmaktadır. Testin uygulanmasına çocuğun yaşına uygun noktadan başlanmakta ve çocuğun beceriyi gerçekleştirme durumuna göre "geçer", "kalır", "olanak dışı" ve "reddetme" biçiminde puanlanmaktadır. Alınan puanlara göre, "normal", "anormal", "şüpheli" ve "test edilemez" şeklinde yorumlanmaktadır. (Gelişimsel Çocuk Nörolojisi Derneği, 2009).

Denver II, sağlıklı görünümdeki çocuklarda olası gelişimsel sorunları saptamak, gelişimsel gecikmesi olduğundan kuşkulanan ve riskli çocukları izlemek amacı ile klinik değerlendirme bir tarama testi olarak, özel eğitimde tanı almış çocukların gelişim basamaklarındaki durumunu izlemek için ve okul öncesi kurumlarda okula başlayan çocukların gelişimsel durumunu belirlemek, takip etmek ve aileleri bilgilendirmek için kullanılmaktadır.

Duyu Eğitimi Programı

Duyu eğitimi, bebeğin duyu organlarını kullanarak, çevresi ile iletişime geçmesi, bilgi ve deneyim kazanabilmesi, duyuları aracılığı ile dünyayı keşfetmesi için, duysal yeteneklerini kullanabileceği fırsatlar yaratarak bu yönde etkinlikler hazırlayarak duyu yollarını uyarmaktır. Bebek bu sayede yeni bilgiler edinir ve bundan haz alarak kazandığı davranışı bilinçli olarak tekrar etmeye başlar (MEB, t.y).

Öğrenme duyu organları yoluyla gerçekleşmekte, yeni doğan bebekler çevreyi tanımak için duyularını kullanmaktadırlar. Bu nedenle yaşamın ilk yıllarından itibaren duyuların uyarılması gerekmektedir. Duyu eğitimi, çocuklarda beş duyunun etkin biçimde kullanımını sağlayarak beyin yapılarının daha hızlı gelişmesine neden olur.

Duyu eğitimi çocukların;

- Kendi bedenlerinin farkına varmalarını,
- Kendilerini diğer bireylerden, canlılardan ve nesnelerden ayıran özelliklerinin farkına varmalarını,
- Duyu organlarına ait fonksiyonların farkına varmalarını ve ayırt etmelerini,
- Duyu organlarını bir amaca ulaşmak için bilinçli olarak kullanabilme yeteneklerini geliştirmelerini,
- Olayları, nesneleri, ilişkileri, durumları, konumları tüm yönleri ile tanıma, inceleme ve değerlendirebilme becerilerinin gelişimini,
- Çevrelerini fark edip keşfetmelerini,
- Çevredeki benzerlik ve farklılıkları algılamalarını,
- Hayal dünyalarını genişleterek farklı deneyimler kazanmalarını, kendilerini tehlikeli durumlardan korumalarını,
- Duyulara yönelik yeni sözcük ve kavramlar öğrenmelerini sağlar (MEB, t.y).

Duyu Eğitimi Programının Amaçları ve Hazırlanması

İlk üç ayda bebeğin duyularını geliştirmek için, bakmak(görme), duymak(işitme) ve dokunmak gereklidir; ancak el ile oynama ve kavrama henüz gelişmediği için bu eylemlerden bahsetmek mümkün değildir. Üç-dokuz aylık dönemde bebekler oturmayı

öğrenmeleri ile birlikte el ve kollarını serbestçe hareket ettirmeyi, yerde yuvarlanmayı öğrendiklerinde nesnelere çarparak onları tanımaya; parmaklarını kıskaç gibi kullanmayı öğrendiklerinde onları kavramaya başlarlar. Bu dönemde bebek ona verilecek nesneleri almak üzere ellerini açıp, bırakmak istediği nesneleri de elinden bırakabilmektedir. Bu aşamanın her türlü oyun için ilk adımı oluşturduğu ifade edilmektedir. Bir sonraki dönemde de bebekler emeklemeye, tutunarak dolaşmaya ya da kendi başlarına yürümeye başlarlar. Bu sayede içinde bulundukları dünyayı keşfetme konusunda aktif hale gelirler (Çiftçi, 2004). Bu çalışmada da bebeğin daha aktif hale geçmeye başladığı aylar dikkate alınarak uygulama yapılmıştır.

Etkinlik programının amaçları, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyeleri tarafından, Avrupa Birliği Bakanlığının “Hayat Boyu Öğrenme Programı” projesi kapsamında hazırlanmış “0-36 Aylık Gelişimi Risk Altındaki Çocuklar İçin Gelişim Destek Programı (GEDEP)” ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın “0-36 Ay Çocuklar İçin Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER)” temel alınarak hazırlanmıştır.

Programdaki etkinlikler, 0-12 ay kaba ve ince motor becerilerdeki gelişim göstergeleri çerçevesinde hazırlanmıştır. Gelişim göstergeleri ve örnek etkinliklere ekler bölümünde yer verilmiştir (Ek. 2, Ek. 3).

Program, seçilen kazanım ve göstergeleri destekleyecek toplam yirmi beş etkinlikten oluşmaktadır. Etkinlikler oluşturulurken, kaynak olarak ilgili yaş gruplarına yönelik etkinlik kitaplarından yararlanılmış, bebeklerin ilgisini çekmek için ise materyal kullanımına özen gösterilmiştir. Etkinliklerin süresi, bebeklerin etkinliği yapma motivasyonlarına göre değişiklik göstermiş olsa da ortalama her bebek için 10-15 dk olarak planlanmıştır.

“Motor Gelişimi Destekleyici Duyu Eğitimi Programı” aşağıdaki materyallerden oluşmaktadır;

Ayna: Bebeklerle oyunlarda kendi bedeninin farkına varması için ayna kullanılır.

Bileklikler: Farklı yapılardaki kumaş türlerinden, iplerden şerit şeklinde kesilerek hazırlanır ve bebeklerin bileklerine bağlanır. Sarkan kısımlarına ses çıkaran materyaller takılır.

Dokunma Topları: Farklı yapıdaki kumaş ve ya diğer nesnelerden (gazete-naylon gibi) toplar yapılır.

Dokunma Kartları: Farklı yapıdaki (peluş, zımpara, sünger, pamuk vb.) gibi malzemelerle kartların üstü kaplanır.

Kitaplar: Kalın sayfalı, renkli resimli kitaplar.

Yürüme ya da Emekleme Paspası: Farklı dokudan kumaşlar bir araya getirilerek oluşturulan paspas üzerinde gelişim evresine göre bebek yürütülür veya emeklemesi sağlanır.

Küpler: Bebeğin, farklı yapı ve büyüklükteki plastik, tahta vb. malzemelerden oluşmuş küpleri tutması, bırakması, üst üste koyması, bir şeyin içine toplaması vb. becerileri yapması sağlanır.

Zil ve Çıngırak: Bebeğin farklı tonlarda ve yüksekliklerde sesleri işitmesi için uyarılması amacıyla kullanılır.

Koku Şişeleri: küçük cam şişe veya kavanozlara, çeşitli baharatların konulması ile oluşturularak bebeğin koku alma duyusunun uyarılması için kullanılır.

Renkli Kurdeleler: Farklı dokuda, uzunlukta, incelik ve kalınlıkta olan kurdeleler, bebeğin görme ve dokunma duyusunu uyarmak için kullanılır.

Duyu materyallerinden örnekler:

Duyu Eğitimi Programının Uygulanması

“Duyu Eğitimi Programı” sırasıyla aşağıdaki adımlar izlenerek uygulanmıştır:

- Programın uygulanabilmesi için Aile, Çalışma ve Sosyal Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı’ndan ilgili kurumda araştırma yapmak için izin alınmıştır (Ek. 4).
- Alınan iznin ardından, ilgili kurumun, tez araştırması çerçevesinde uygulanacak programın haftada üç gün olacak şekilde, sabah saat 09.00-11.00 arasında uygulanmasının günlük yaşam programlarını olumsuz etkilemeyeceğine yönelik görüş bildirmesi üzerine program belirtilen gün ve saatler arasında uygulanmıştır.
- Programda “Görme, İşitme, Dokunma, Koklama, Tatma ve Çoklu Duyu” alanlarına ait etkinlikler hakkında “etkinlik alanı, etkinlik adı, amaçlar, süre, materyaller, öğrenme süreci (uygulama)” şeklinde detaylı bilgilere yer verilmiştir.
- Etkinlikler bebeklere on iki oturum olmak üzere hazırlanmış olup, her oturumda bir etkinlik uygulanmış ve haftada üç kez aynı oturum tekrar edilmiştir.
- Bebeklerin ilgisine ve motivasyonuna göre günlük etkinlik sayıları çoğaltılmış, bebekler etkinliği yapmak için zorlanmamış, bebeğin etkinliğe katılmak istemediği durumlarda, bebeğin ilgisini çekeceği düşünülen başka bir etkinliğe geçilmiştir.
- Etkinliklerde, kazanılmasını istenilen becerileri gerçekleştirdiği gözlemlenen bebeklere, farklı etkinlikler yapılmıştır. Örneğin nesneyi kavrama becerisini içeren bir etkinlikte bebeğin nesneyi kavradığı görüldüyse, nesneleri elden ele geçirme, üst üste koyma ya da kabın içine atma gibi bir üst becerilerden oluşan etkinlikler yapılmıştır. İstenilen becerileri gerçekleştiremeyen bebeklerle ise beceriyi

gerçekleştirildiği gözlemlenene kadar tüm oturumlarda aynı etkinlikler tekrar edilmiştir.

- Tüm program toplam 16 hafta sürmüştür.

Aşağıdaki tabloda, duyu eğitimi programının uygulama süreçleri gösterilmiştir.

Tablo 5:

Programın İçeriği

1.Hafta	Tanışma, Gözlem, Kişisel Bilgi Formunun doldurulması ve Denver II Gelişim Testinin uygulanması (ön test-1. değerlendirme)
2.Hafta: 1. Oturum	Etkinlik uygulamaları
3.Hafta: 2. Oturum	Etkinlik uygulamaları
4.Hafta: 3. Oturum	Etkinlik uygulamaları
5.Hafta: 4. Oturum	Etkinlik uygulamaları
6.Hafta: 1. Ay sonu	Denver II Gelişim Testinin uygulanması (2. değerlendirme)
7.Hafta: 5. Oturum	Etkinlik uygulamaları
8.Hafta: 6. Oturum	Etkinlik uygulamaları
9.Hafta: 7. Oturum	Etkinlik uygulamaları
10.Hafta: 8. Oturum	Etkinlik uygulamaları
11.Hafta: 2. Ay sonu	Denver II Gelişim Testinin uygulanması (3. değerlendirme)
12.Hafta: 9. Oturum	Etkinlik uygulamaları
13.Hafta: 10. Oturum	Etkinlik uygulamaları
14.Hafta: 11. Oturum	Etkinlik uygulamaları
15.Hafta: 12. Oturum	Etkinlik uygulamaları
16.Hafta: 3. Ay sonu	Denver II Gelişim Testinin uygulanması (4. değerlendirme)

Uygulamaların Yapıldığı Ortam:

Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü'ne bağlı 14 ev bulunmakta, bunların 10 tanesi 0-5 yaş arasındaki çocuklara, 4 tanesi ise 6-12 yaşında çocuklara hizmet vermektedir. Kurumun kapasitesi 120 kişidir. Kurumda, 1 müdür, 3 müdür yardımcısı, 2 çocuk gelişimci, 4 sosyal çalışmacı, 3 psikolog, 2 öğretmen, 6 çocuk eğiticisi, 42 bakım elemanı görev yapmaktadır.

Müdürlüğe bağlı evlerin kapasitesi 12-14 kişiden oluşmaktadır, ancak kurumda kapasite üstü hizmet verilmektedir. Kurum içinde her grubun kendine ayrılmış bir yaşam alanı mevcuttur. Bu yaşam alanlarında açık mutfak, tuvalet, 2 yatak odası, oyun alanı, yemek/aktivite masa ve sandalyeleri, televizyon, dolaplarda tutulan ve aktivite zamanı ortaya çıkarılan oyuncaklar yer almaktadır. Çalışma grubundaki bebeklerin yaşadığı evin salonunda yumuşak zeminli bir serbest oyun alanı mevcuttur. Çalışma grubu ile uygulamalar, her bebek ile bireysel olarak bu ortak yaşam alanlarında gerçekleştirilmiştir.

Bunun haricinde kurum içinde 2 oyun odası, iki mesleki çalışma odası, revir, yemekhane bulunmaktadır. Dışarıda ise oldukça geniş bir bahçe ve oyun parkı alanları bulunmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci aşağıdaki doğrultularda gerçekleştirilmiştir:

- Çalışma grubunda yer alan bebeklerle program öncesinde tanışmak ve etkileşime girmek için ilk bir hafta gözlem amaçlı olarak bebeklere bakım veren personel ve grup sorumluları (öğretmen ve çocuk gelişimci) ile görüşmeler yapılmış, günlük yaşam programları gözlemlenmiştir.
- İlk hafta ayrıca, araştırmaya katılacak olan her bebeğin gelişim durumunu belirlemek için Denver II Gelişim Testi (ön test) uygulanmış ve çalışma grubundaki bebeklerin demografik bilgilerini toplamak için Kişisel Bilgi Formu doldurulmuştur.
- Toplam 3 ay süren programda bebeklere Denver II Gelişimsel Tarama Testi ile belirli aralıklarla dört gelişimsel değerlendirme yapılmıştır.
- Birinci değerlendirmede, çalışma grubundaki bebeklerin var olan gelişimini belirlemek için Denver II Gelişimsel Tarama Testi ön test olarak uygulanmıştır.
- İkinci değerlendirmede, duyu eğitimi programının bebekler üzerindeki etkinliğini gözlemlemek için Denver II Gelişimsel Tarama Testi uygulanmıştır.
- Üçüncü değerlendirmede duyu eğitimi programının bebekler üzerindeki etkinliğini yeniden gözlemlemek için Denver II Gelişimsel Tarama Testi uygulanmıştır.
- Dördüncü değerlendirme ise duyu eğitimi programı tamamlanmış ve bebeklerin ulaştıkları son gelişimsel durumu belirlemek için Denver II Gelişimsel Tarama Testi son test olarak uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Kullanılan gelişim değerlendirme aracındaki beceri maddelerinin tek tek ele alınmasının gelişimsel olarak elde edilen sonuçları daha net bir şekilde ortaya koyacağı düşünüldüğünden çalışmadan elde edilen veriler tablolar ve grafiklerden oluşan şekillerle sunulmuştur.

Ayrıca uygulama öncesinde ve sonrasında elde edilen verilerin analizinde SPSS 20 paket programı kullanılmış, tek bir grup ve bu grup üzerinde yapılan iki ölçme söz konusu olduğu için ilişkili gruplarda nonparametrik bir yöntem olan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki anlamlılığı test etmek amacıyla kullanılır. Bu teknik sosyal bilimlerde, az denekle yürütülen gruplar içi araştırmalarda sıklıkla kullanılır. Deneklerin fark puanlarının normal dağılım göstermediği durumlarda ilişkili t testinin yerine tercih edilir. Burada eşleştirilmiş iki grup üzerinde iki farklı zamanda yapılan ölçümlerden elde edilen puanlar söz konusu olabilir. Araştırma sorusu genellikle, “deneklerin bir X değişkenine ait iki ölçümü (puanları) arasında fark var mıdır?” şeklinde oluşturulur. Analiz, fark puanlarının küçükten büyüğe doğru, 1’den başlayarak işaretine dikkat etmeksizin sıra sayılarının verilmesi temeline dayanır. Daha sonra + ve – işaretli olan fark puanlarının sıra sayıları toplanır. Test edilen durum gerçekte, bu iki sıra sayıları toplamı arasındaki farktır. Aynı puanlar analiz dışı tutulur ve analiz küçük olan sıra toplamı üzerine kurulur. Wilcoxon işaretli sıralar tekniği, z-test istatistiğini kullanır (Büyüköztürk, 2014, s. 174).

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın amacı ve alt amaçlar doğrultusunda, duyu eğitimi programı uygulamaları öncesinde, uygulamalar sırasında ve sonrasında, bebeklerin motor gelişim durumu, Denver II Gelişimsel Tarama Testi ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın bulgularına tablolar ve şekiller ile yer verilmiş ve önceki araştırmaların sonuçları ilgili alan yazın ile yorumlanmıştır.

Tablo 6:

Denver II Gelişimsel Tarama Testi Sonuçlarının Gelişim Alanlarına Göre Dağılımı

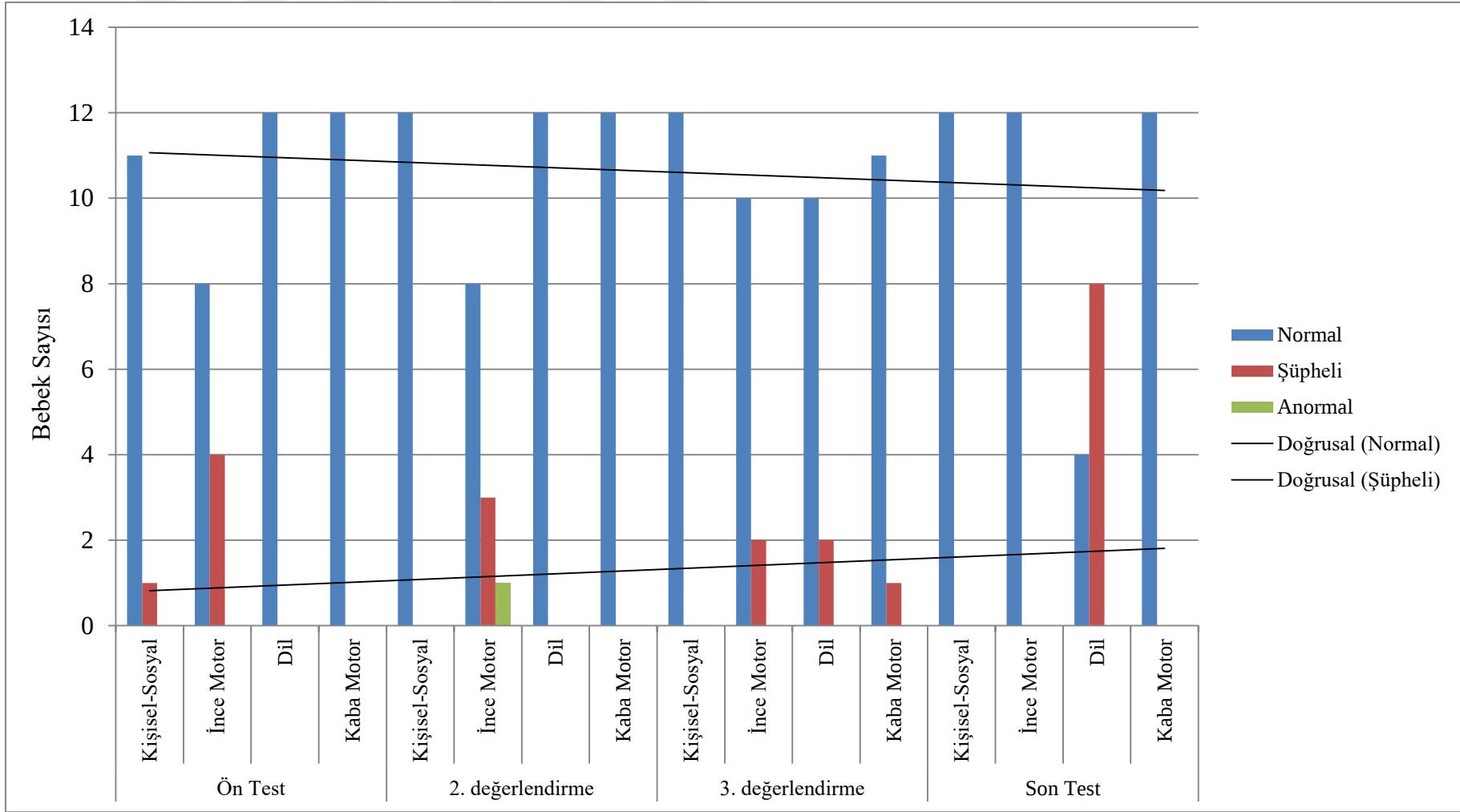
		Normal n(%)	Şüpheli n(%)	Anormal n(%)	Toplam n(%)
Ön Test (1.Değerlendirme)	Kişisel-Sosyal	11(91,6)	1(8,4)	0(0)	12(100)
	İnce Motor	7(58,3)	5(41,7)	0(0)	12(100)
	Dil	12(100)	0(0)	0(0)	12(100)
	Kaba Motor	8(66,6)	4(33,4)	0(0)	12(100)
	Genel Sonuç	6(50)	6(50)	0(0)	12(100)
1. Ay (2.Değerlendirme)	Kişisel-Sosyal	12(100)	0(0)	0(0)	12(100)
	İnce Motor	8(66,6)	3(25)	1(8,4)	12(100)
	Dil	12(100)	0(0)	0(0)	12(100)
	Kaba Motor	12(100)	0(0)	0(0)	12(100)
	Genel Sonuç	8(66,6)	3(25)	1(8,4)	12(100)
2. Ay (3.Değerlendirme)	Kişisel-Sosyal	12(100)	0(0)	0(0)	12(100)
	İnce Motor	10(83,3)	2(16,7)	0(0)	12(100)
	Dil	10(83,3)	2(16,7)	0(0)	12(100)
	Kaba Motor	11(91,6)	1(8,4)	0(0)	12(100)
	Genel Sonuç	9(75)	5(41,6)	0(0)	12(100)
Son Test (4.Değerlendirme)	Kişisel-Sosyal	12(100)	0(0)	0(0)	12(100)
	İnce Motor	12(100)	0(0)	0(0)	12(100)
	Dil	11(91,6)	1(8,4)	0(0)	12(100)
	Kaba Motor	12(100)	0(0)	0(0)	12(100)
	Genel Sonuç	8(66,6)	4(33,4)	0(0)	12(100)

Tablo 6 incelendiğinde, 12 bebeğe ait D2GTT ön test (1. değerlendirme) sonuçlarına göre, kişisel-sosyal gelişim alanında bir şüpheli gelişim, ince motor gelişim alanında beş şüpheli gelişim, toplam altı şüpheli gelişime sahip bebek olduğu yani grubun %50'sinin gelişiminin şüpheli bulunduğu görülmektedir. Bebeklere uygulanan duyu eğitimi programının 1. ayından sonra yapılan 2. değerlendirme sonuçlarına göre ise ince motor gelişim alanında üç şüpheli gelişim ve bir anormal gelişim saptandığı, diğer gelişim alanlarında şüpheli ya da anormal gelişim görülmediği, duyu eğitimi programının 2. ayından sonra yapılan 3. değerlendirme sonuçlarına göre ise ince motor gelişim alanında

iki, dil gelişimi alanında iki, kaba motor gelişim alanında bir şüpheli gelişim gözlemlenmiş olup grubun %41,6'sında şüpheli gelişime rastlanıldığı görülmektedir. Bebeklere uygulanan D2GTT son test (4. değerlendirme) sonuçlarına göre de dil gelişimi alanında 1 şüpheli gelişim görülmüş olup, kişisel sosyal, ince motor, kaba motor gelişim alanlarında gecikme görülmediği anlaşılmaktadır.

Şekil 3'te Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne göre yapılan dört değerlendirmenin karşılaştırılması verilmiştir.

Şekil 3: Denver II Gelişimsel Tarama Testi ile uygulanan dört gelişimsel değerlendirmenin, gelişim alanlarına göre karşılaştırılması

D2GTT puanlaması ve yorumlanmasında, bebeklerin yaş grubu dahilindeki maddeleri içeren becerilerde yeterlilik göstermesi beklenir. Buna göre bebeklerin kaba motor, ince motor ve kişisel sosyal gelişim alanlarında yapılan son değerlendirmede yaşından beklenen becerileri yerine getirebildikleri ancak on iki bebekten birinin, dil gelişiminde yaş grubu dahilindeki maddeleri içeren becerileri gerçekleştiremediği görülmektedir.

Dil gelişimi alanındaki bu durum, alan yazındaki diğer çalışmalarda, araştırmacılar tarafından, kurumların yapısal özellikleri ile ilişkilendirilmiştir. Birçok çalışmada, bu bağlamda, özellikle kurumlarda görevli bakım personellerinin sürekli değişiklik gösteren vardiyalarla çalışması ve bu yüzden çocukların sabit kişiler yerine birçok bakım personeliyle karşılaşması kurumlarda yaygın olarak bulunan fakat olumsuz etkileri ortaya konan bir durumdur (Muhamedrahimov vd., 2004).

Bu çalışmada, 12 bebekten yalnızca birinin, dil gelişimi alanında D2GTT'ne göre yaş grubu dahilinde gerçekleştirmesi gereken maddeleri içeren becerileri gerçekleştiremediği, ancak diğer bebeklerin yeterli gelişim gösterdiği ve buna göre, yapılan çalışmanın, bebeklerin bütünsel gelişimine olumlu yönde etki ettiği söylenebilir.

Bebeklere Uygulanan Denver II GTT'nin Motor Gelişim Alanındaki Ön Test ve Son Test Sonuçlarının Analizi

Denver II Gelişimsel Tarama Testi Motor Gelişim ön test- son test değerlendirmesine ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi istatistiksel sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

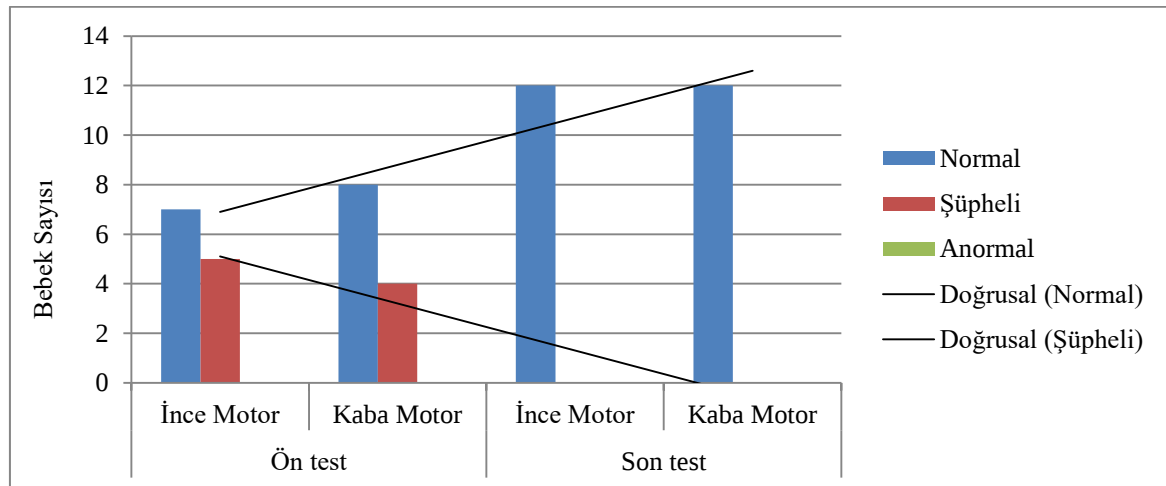
Tablo 7:

Bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi Motor Gelişim Alanı Ön Test- Son Test Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Sıra	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	X ²	p
İnce Motor Gelişim Alanı Ön Test-Son Test	Negatif Sıra	0	0,00	0,00	0,025	0,05
	Pozitif Sıra	5	3,00	15,00		
	Eşit	7				
	Toplam	12				
Kaba Motor Gelişim Alanı Ön Test-Son Test	Negatif Sıra	0	0,00	0,00	0,046	0,05
	Pozitif Sıra	4	2,50	10,00		
	Eşit	8				
	Toplam	12				

Tablo 7 incelendiğinde, ince motor ve kaba motor gelişim alanı ön test ve son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu ($p<0,05$) yani duyu eğitimi programının bebeklerin motor gelişimi üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Aşağıdaki şekilde çalışma grubundaki bebeklere uygulanan Denver II Gelişimsel Tarama Testi ince motor ve kaba motor gelişim alanları ön test ve son test değerlendirme sonuçları karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Şekil 4: Denver II gelişimsel tarama testi ince motor ve kaba motor gelişim alanı ön test ve son test değerlendirme sonuçlarının karşılaştırılması

Şekil 4 incelendiğinde, Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne göre yapılan son test değerlendirmesinde elde edilen normal gelişimin, ön test değerlendirmesinde elde edilen normal gelişimden daha fazla olduğu görülmektedir. Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne göre yapılan son test değerlendirmesinde elde edilen şüpheli gelişimin ön test değerlendirmesinde elde edilen şüpheli gelişimden daha az olduğu görülmektedir. Ayrıca Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne göre yapılan ön test ve son test değerlendirmelerinde motor gelişim alanında herhangi bir anormal gelişime rastlanmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda duyu eğitimi programı uygulamaları sonucunda Denver II Gelişimsel Tarama Testi'ne göre elde edilen şüpheli gelişimde bir azalma olduğu, normal gelişimde ise artma olduğu söylenebilir.

Araştırmalar göstermiştir ki eğer çocuklar motor yetenekleri öğrenmeye teşvik edilirse, motor yetenekler yaşlarına göre umulandan daha hızlı bir şekilde gelişme evresi geçirir. Motor gelişime müdahale etmek, motor gelişimi yalnızca hızlandırmakla kalmaz aynı zamanda olası gecikmeleri önler ve bilişsel gelişim başta olmak üzere diğer gelişim alanları da desteklenmiş olur. Yapılan birçok araştırmada, çevresel faktör olarak fiziksel aktivite ve bilişsel uyarıcı programların çocukların büyüme ve gelişmesinde pozitif yönde etki ettiği görülmüştür (Alat, 2015, s. 480-481; Varol, 2015, s. 186-188). Kurumda kalan çocukların günlük yaşam programları, onların daha hareketli olmasına ve bir yetişkinle etkileşim içerisinde olmasına fırsat tanınır şekilde düzenlendiğinde gelişimleri desteklenir. Zeanah vd. (2003), çocuğun gelişiminin desteklenmesi için bir kurum çalışanıyla yakın iletişim kurması kurumda yetişmenin yaratabileceği bir takım olumsuz etkileri azaltmaktadır. Araştırmacılar kurumdaki sosyal ortamı iyileştirmek için çalışanları eğitmeyi ve bakım vericilerin sürekliliğini sağlamak adına vardiya sistemine ilişkin düzenlemeler yapmayı içeren programlar üzerinde durmuşlardır. Sonuç olarak çocuklarda görülen problemli davranışlarda bir azalma olduğunu tespit etmişlerdir. Muhammedrahimov vd. (2003), kurumda kalan bebeklerin gelişimini desteklemek için onlara hem bakım personelleriyle süreklilik gösteren bir eğitim programı hem de bilişsel uyaran içeren etkinlik programı uygulamış ve sonuç olarak kurumun çevre koşullarının uyaran yönünden desteklendiğinde bebeklerin daha neşeli ve çevrelerine karşı ilgi düzeylerinin ve beceriyi gerçekleştirme oranlarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Hawk (2013), kurumda kalan çocuklarla yaptığı araştırmada, kurum personellerinin çalışma sistemindeki yapısal değişiklikleri içeren bir düzenleme ile birlikte çocukları gelişim yönünden destekleyici eğitimleri içeren bir program hazırlamıştır. Araştırmanın

sonunda yapısal değişiklikler ve eğitim programını alan çocukların bu değişiklik ve eğitimi almayan çocuklara göre gelişim puanlarında artış gözlemlenmiştir.

Taneja vd. (2004), araştırmalarında bir kurumda kalan 6 ay ve 3 yaş arasındaki tüm çocuklarla günde 90 dakika süren yapılandırılmış oyun planı üzerinde iki hafta çalıştıktan sonra kurumdaki çocukların motor ve zihinsel skorlarının 23 puan arttığını saptamışlardır. Benzer şekilde, Sparling, Dragomir, Ramey ve Florescu (2005), kurumda kalan bebeklerden oluşan bir gruba uyarıcı çevre programı uygulamış ve Denver Gelişim Testi ile ölçülen gelişim alanlarında önemli ölçüde iyileşmeler olduğunu gözlemlemiştir.

Özdemir vd. (2008), kurumda yetişen çocuklarda gözlenen gelişim geriliklerini kurum ortamına, kurumların sağlayabildiği sınırlı bakıma ve özellikle yetersiz bilişsel uyarıma bağlamış, kurumların çocuklar üzerinde yarattığı etkilerin kısa süreli olduğunu ve erken müdahaleler ile bu etkilerin ortadan kalkacağını savunmuşlar ve çalışmalarında kurumda kalan çocukların gelişimlerini destekleyici bir proje uygulamışlardır. Sonuç olarak, yaşı ile uyumlu normal gelişim gösteren çocukların sayısında bir artış, anormal ve şüpheli gelişim gösteren çocukların sayısında bir azalma olduğu bulunmuştur.

McLean'a göre (2004), kurumlarda kalan çocukların öncelikli olarak, sağlık bakımı, hijyen ve beslenmeye odaklanılmakta, gelişimleri için uygun ortam hazırlanmasında yetersiz kalmaktadır. Çocukların gelişim basamaklarına uygun becerileri kazanabilmesi için sunulan fırsatlar kısıtlı olduğunda, gelişim basamaklarında gecikmeler bulunabilir ancak bu gecikmeler, uygun ortamlar sağlandığında artış gösterecektir. Özellikle gelişimin ilk aşamalarında çocukların keşifleri, oyunları, sosyal aktiviteleri bilişsel süreçlerinin yanı sıra hareket becerilerinin de gelişimini sağlamaktadır.

Motor hareketi desteklemek, diğer gelişim alanlarını doğrudan etkilediği için önemlidir. Bilişsel gelişim boyutunda, problem çözme, kavram gelişimi; psikososyal gelişim boyutunda, olumlu benlik gelişimi, karşılaşılan sorunlarla başa çıkma konusunda etki eder (Tepeli, 2017, s. 119). İnsanoğlu, sosyal bir varlık olduğu kadar aynı zamanda hareket eden bir varlıktır. Bebekler, daha yeni doğduktan itibaren hareket etme kapasitesine sahiptir ve bu kapasite ile motor hareketlerde bulunur. Bu dönemden itibaren bebeklerin hareket kapasitesi ve yeteneğini artırıcı, uyarıcı fırsatlar sunulduğunda tüm gelişimi desteklenmiş olur. Çünkü küçük çocuklar hareket yoluyla öğrenirler (Deniz, 2017, s. 350).

Kurumda kalan çocuklarla yapılan çalışmalarda genel olarak kurumların çevre imkanlarının ve yapısal düzenlerinin gelişim üzerine olumsuz etkileri olduğu ve bu

etkilerin uygun erken müdahale ve gelişim destek programları ile ortadan kaldırılabilceğı ve kısa sürede kurum çocuklarının normal gelişim basamaklarını yakalayabileceğı öne sürülmüştür. Kurumda kalan çocuklara yapılan çalışmalarda, erken dönemde çevreyi keşfetme fırsatlarının tanınmasının gelişimi üst seviyelere çıkaracağından bahsedilmektedir. Özellikle küçük çocukların ve bebeklerin ihtiyacı olan bu keşif fırsatlarının, yapılan çalışmalarla onlara sağlanması motor performanslarında bir artış sağladığı ve bunun bilişsel gelişimi de doğrudan etkilediğı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, konu ile ilgili alan yazında yer alan araştırmaların bulguları ile bu çalışmanın bulguları, gelişime olumlu yönde katkı sağlaması sebebi ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmada, motor gelişimin kısa sürede daha gözlemlenebilir olması sebebi ile gelişim tek bir boyutta ele alınmış olsa da, erken dönemdeki motor hareketin öğrenme üzerindeki etkisi, çalışmanın ilerlemesinin açık bir şekilde ortaya konmasına fırsat vermiştir. Duyu eğitimi programı uygulamaları sırasında, bebeklerin var olan gelişim durumu ile program ilerledikçe bebeklerin gelişiminin geldiğı noktanın gözlemlenmesi ve karşılaştırılması, bebeklerin hangi becerilerde desteğe ihtiyacı olduğunu ortaya koymuştur.

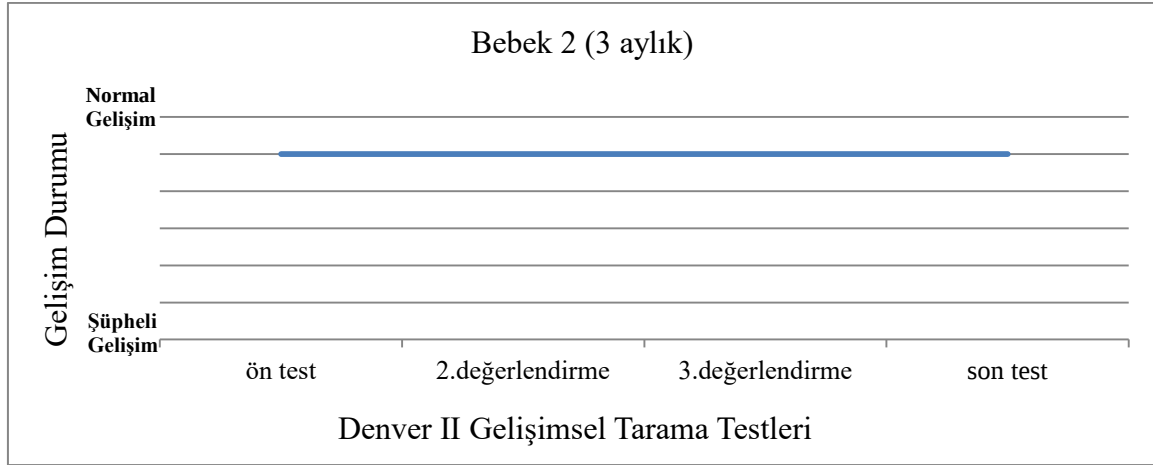
Bu doğrultuda, aşağıdaki bölümde, çalışmaya alınan her bebeğın gelişim durumu tek tek ele alınarak incelenmiştir.

Bebeklerin Denver II Gelişimsel Tarama Testi Ön Test Değerlendirme Sonuçları

Araştırmanın bu bölümünde, 12 bebeğın Denver II Gelişimsel Tarama Testi ile yapılan birinci değerlendirme sonuçlarına göre, gelişimsel durumları şüpheli ve normal olmak üzere iki gruba ayrılmış ve uygulama sürecinde yapılan periyodik değerlendirmeler ile gelişim durumlarındaki değişiklikler şekillerle gösterilmiştir.

Ön test sonucunda motor gelişim alanında, gelişimi normal bulunan 7 bebeğın gelişimsel durumu sırasıyla aşağıdaki şekillerde verilmiştir.

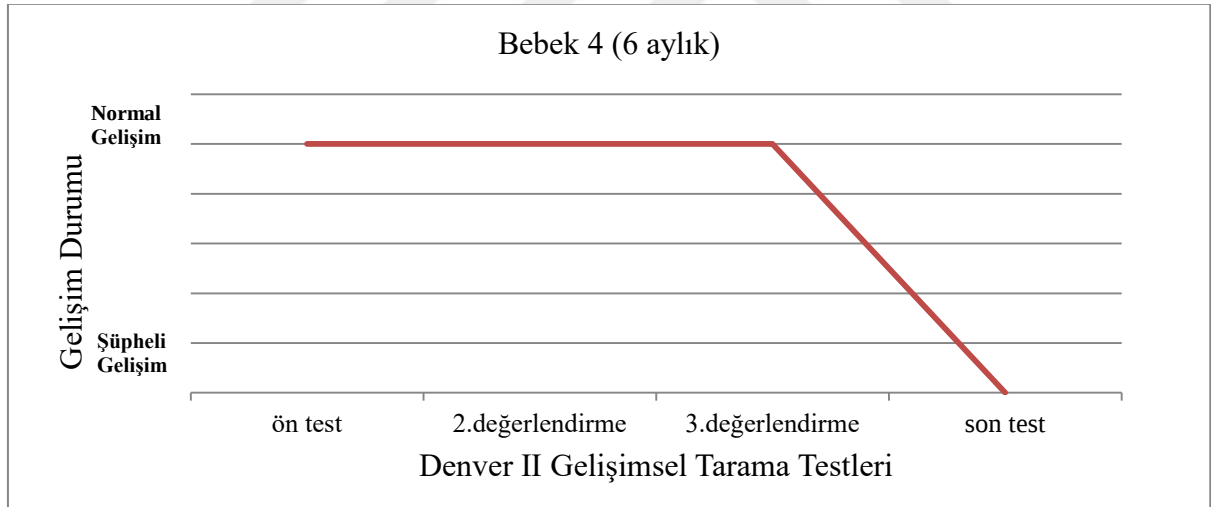
Şekil 5'te 2. bebeğın D2GTT ile değerlendirilen gelişimsel durumu gösterilmektedir.

Şekil 5: Bebek 2'nin uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 5 incelendiğinde bebeğin çalışma süresince yapılan tüm değerlendirmelerde normal gelişime sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 6'da 4. Bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişim durumu gösterilmektedir.

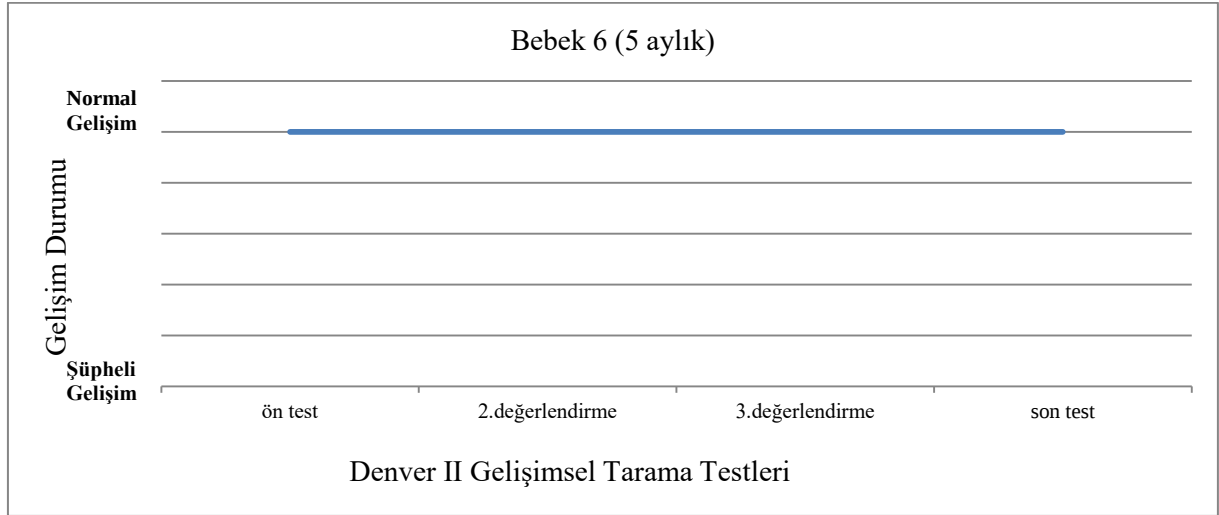

Şekil 6: Bebek 4'ün uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 6 incelendiğinde bebeğin yapılan son testte gelişiminin şüpheli olduğu görülmektedir. Ancak test maddelerine bakıldığında bebeğin, kişisel sosyal alanda “kendine özgü dil”, ince motor alanında “küpleri birbirine vurma”, kaba motor alanın da “desteksiz oturma” maddelerindeki becerileri gerçekleştirmede yaşitlarına göre biraz daha fazla zamana ihtiyacı olduğu bu sebeple de test puanlamasında bu maddelerden uyarı puanı aldığı ve sonuçta da, hiç gecikme maddesi olmamasına rağmen D2GTT yorumlanmasında

iki ve ya daha fazla uyarı puanının şüpheli olarak tanımlanması gereği, bebeğin gelişimi şüpheli olarak saptanmıştır.

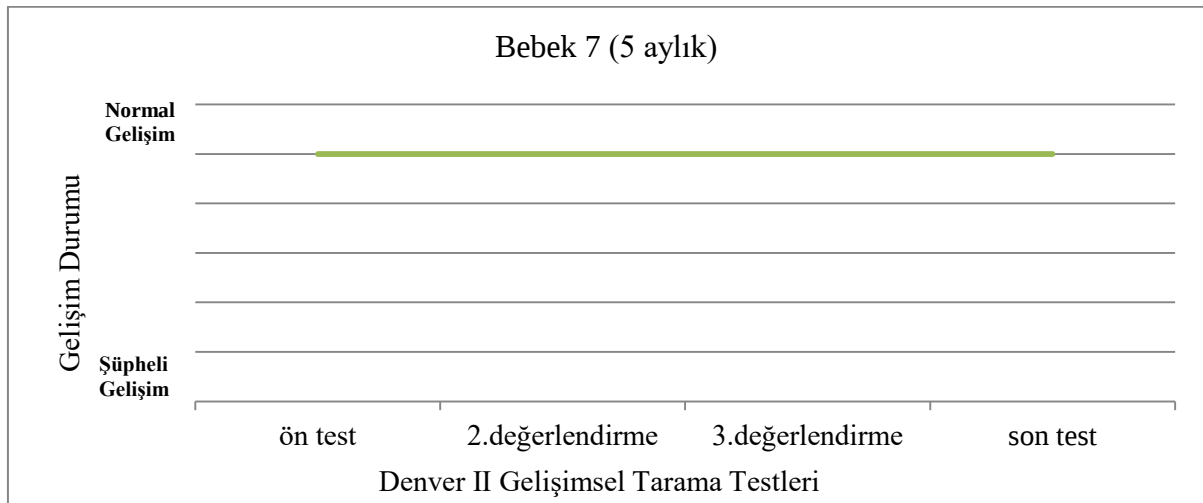
Şekil 7’de 6. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişimsel durumu gösterilmektedir.

Şekil 7: Bebek 6’nın uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 7 incelendiğinde bebeğin yapılan tüm değerlendirmelerde normal gelişime sahip olduğu görülmektedir.

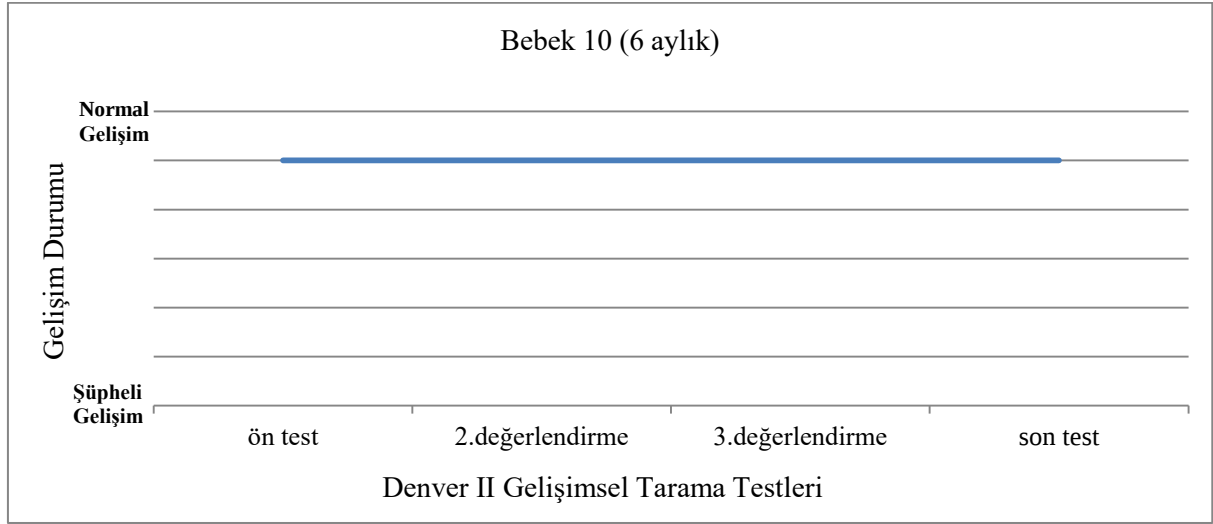
Şekil 8’de 7. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişimsel durumu gösterilmektedir.

Şekil 8: Bebek 7’nin uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 8 incelendiğinde bebeğin yapılan tüm değerlendirmelerde normal gelişime sahip olduğu görülmektedir.

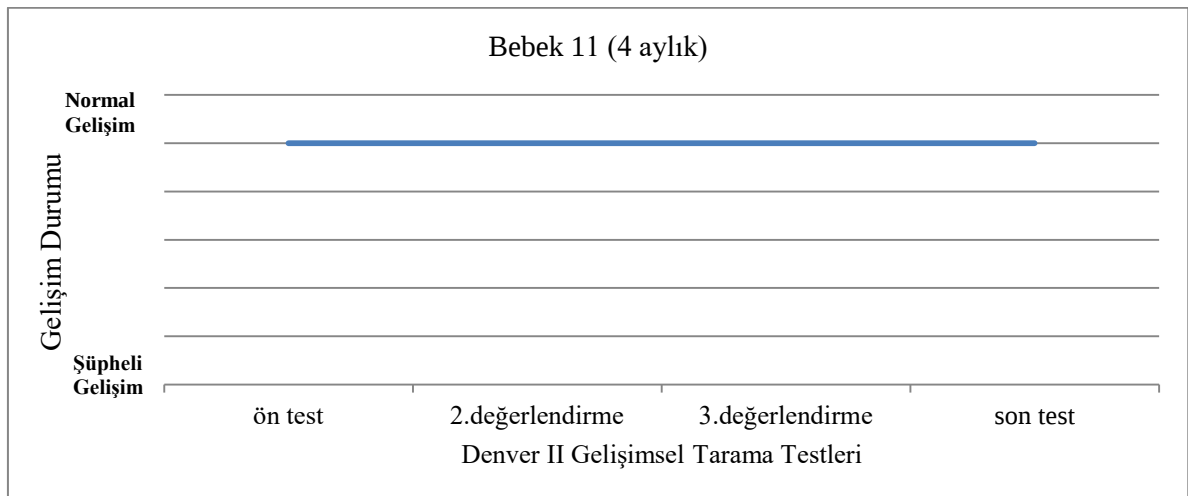
Şekil 9’da 10. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişimsel durumu gösterilmektedir.

Şekil 9: Bebek 10’un uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 9 incelendiğinde bebeğin yapılan tüm değerlendirmelerde normal gelişime sahip olduğu görülmektedir.

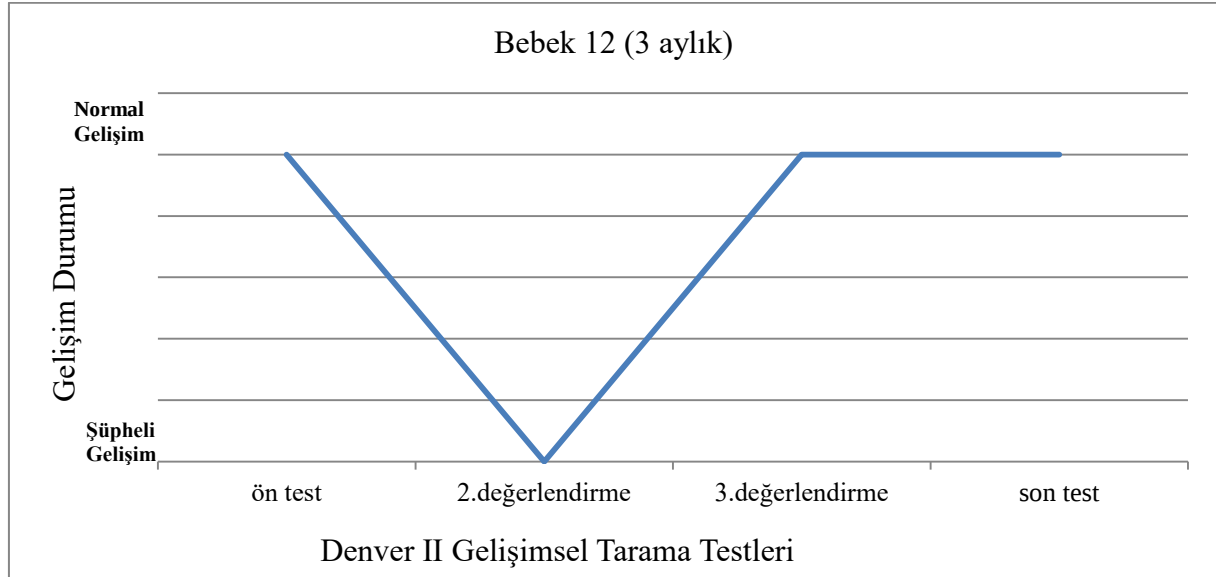
Şekil 10’da 11. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişimsel durumu gösterilmektedir.

Şekil 10: Bebek 11’in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 10 incelendiğinde bebeğin yapılan tüm değerlendirmelerde normal gelişime sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 11’de 9. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişim durumu gösterilmektedir.

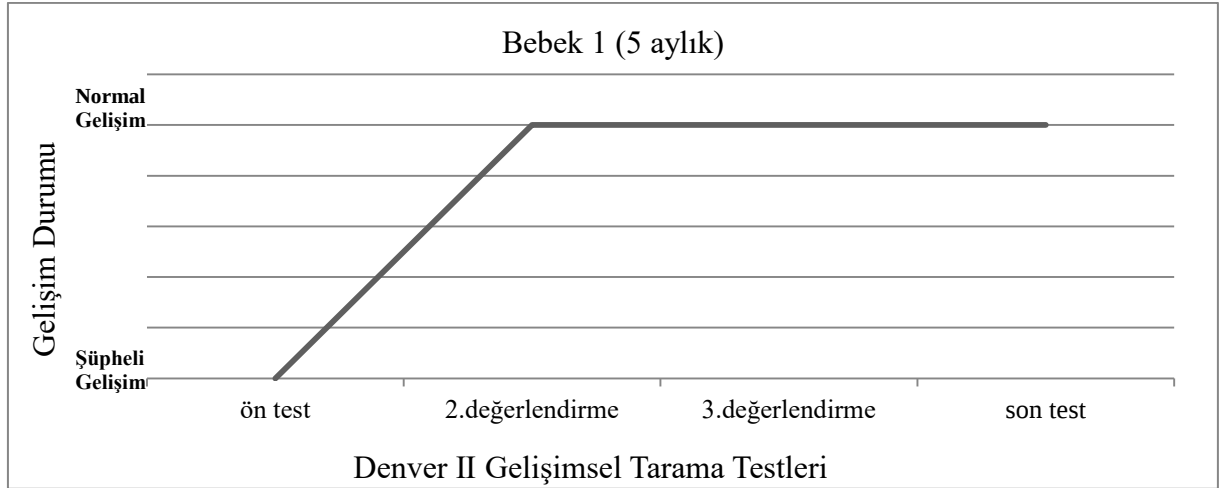

Şekil 11: Bebek 12’nin uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 11 incelendiğinde ikinci değerlendirmede bebeğin gelişim durumunun şüpheli olduğu görülmektedir. Test maddelerine bakıldığında, ince motor alanda “ellerini birleştirme” ve “çingırağı kavrama” maddelerini gerçekleştirmesi için de yaşitlarına oranla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu gözlemlendiği için bu durumun uyarı olarak puanlandığı ve sonuç olarak hiç gecikme puanı olmamasına rağmen D2DGTT yorumlanmasında iki uyarı puanının şüpheli olarak tanımlanması gereği gelişiminin şüpheli bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak yapılan son iki değerlendirmede bebeğin, tüm maddeleri gerçekleştirdiği ve geçer puan aldığı anlaşılmaktadır.

Ön test sonucunda motor gelişim alanında, gelişimi şüpheli bulunan 5 bebeğin gelişimsel durumu sırasıyla aşağıdaki gibidir.

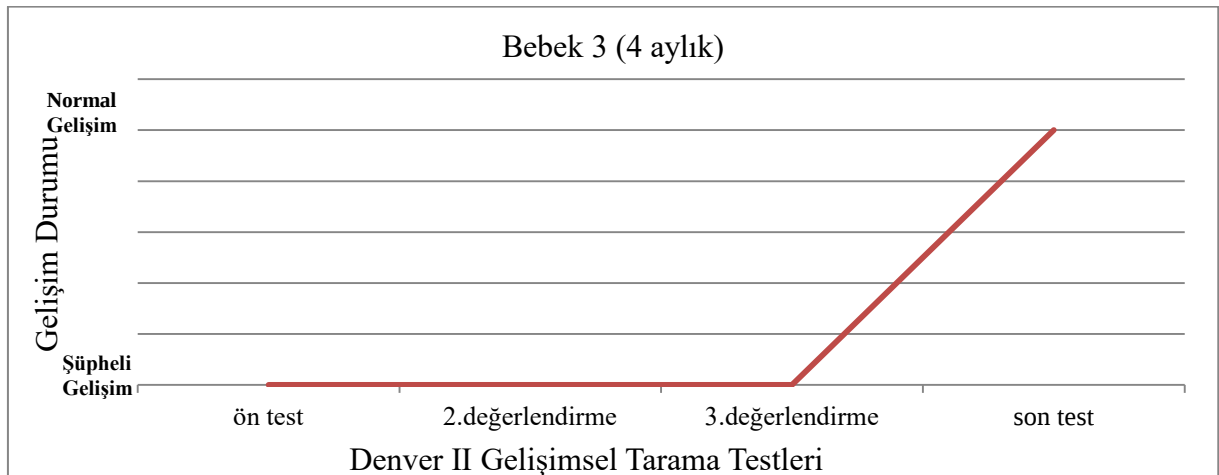
Şekil 12’de 1. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişim durumu gösterilmektedir.

Şekil 12: Bebek 1'in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 12 incelendiğinde, ön testte bebeğin motor gelişim durumunun şüpheli olduğu görülmektedir. Test maddelerine bakıldığında, ince motor alanında “çingırağı kavrama” maddesini içeren becerilerde bebeğin yaş grubu dahilinde bu beceriyi gerçekleştirmesi beklenirken gerçekleştiremediği ve bu durumun gecikme olarak puanlandığı; aynı zamanda ince motor alanda “üzüme bakma”, kaba motor alanda ise “otururken başını düşürmeme” ve “başını 90° kaldırma” maddelerini gerçekleştirmesi için de yaşlarına oranla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu gözlemlendiği için bu durumun uyarı olarak puanlandığı anlaşılmaktadır. Ancak diğer değerlendirmelerde bebeğin bu maddeleri içeren becerileri kazandığı ve geçer puan aldığı görülmektedir.

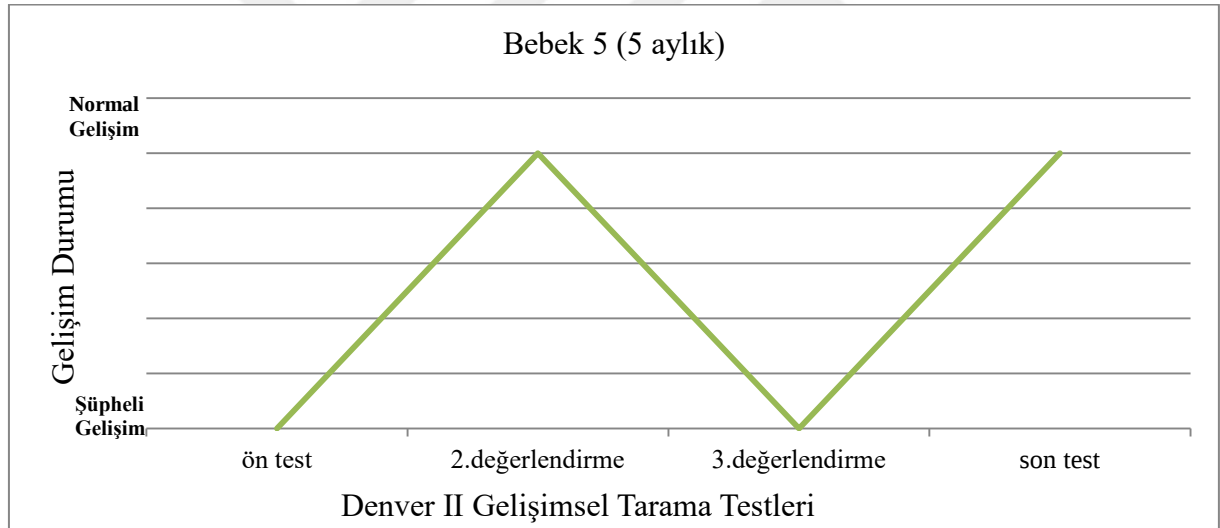
Şekil 13'de çalışma grubundaki 3. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişim durumu gösterilmektedir.

Şekil 13: Bebek 3'in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 13 incelendiğinde, bebeğin ilk üç değerlendirmede gelişiminin şüpheli bulunduğu anlaşılmaktadır. Test maddelerine bakıldığında, ince motor alanda “orta hattı geçen izleme” maddesini içeren becerilerde bebeğin yaş grubu dahilinde bu beceriyi gerçekleştirmesi beklenirken gerçekleştiremediği ve bu durumun gecikme olarak puanlandığı; aynı zamanda ince motor alanda “ellerini birleştirme” ve “çingırağı kavrama”, kaba motor alanda ise “başı dik oturma” ve “otururken başını düşürmeme” maddelerini gerçekleştirmesi için de yaşlarına oranla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu gözlemlendiği için bu durumun uyarı olarak puanlandığı anlaşılmaktadır. Ancak son testte, bebeğin tüm maddelerden geçer puan aldığı görülmektedir.

Şekil 14’te çalışma grubundaki 5. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişim durumu gösterilmektedir.

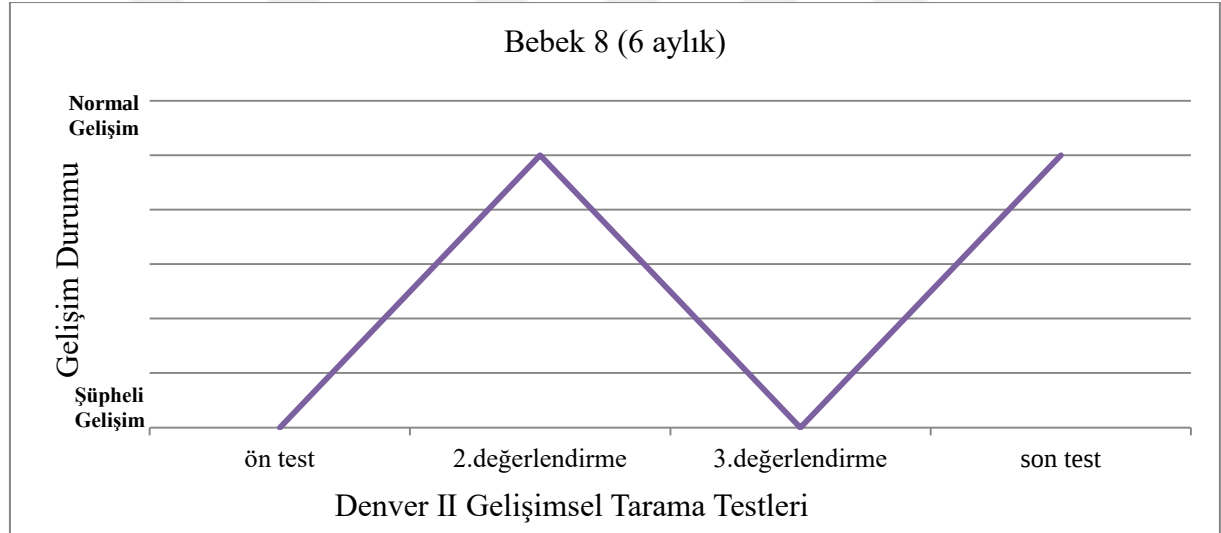

Şekil 14: Bebek 5’in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 14 incelendiğinde bebeğin ön testte ve üçüncü değerlendirmede gelişim durumunun şüpheli bulunduğu görülmektedir. Test maddelerine bakıldığında, ince motor alanda “çingırağı kavrama” maddesini içeren becerilerde bebeğin yaş grubu dahilinde bu beceriyi gerçekleştirmesi beklenirken gerçekleştiremediği ve bu durumun gecikme olarak puanlandığı; aynı zamanda ince motor alanda “üzüme bakma”, kaba motor alanda ise “otururken başını düşürmeme” ve “başını 90° kaldırma” maddelerini gerçekleştirmesi için de yaşlarına oranla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu gözlemlendiği için bu durumun uyarı olarak puanlandığı anlaşılmaktadır. İkinci değerlendirmede bebeğin bu becerileri kazandığı ve geçer puan aldığı görülmektedir. Ancak üçüncü değerlendirmede, ince motor

aland, “nesneye uzanma”, yere düşen ponponu arama” maddelerini gerçekleştirmesi için de yaşlıtlarına oranla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu gözlemlendiği için bu durumun uyarı olarak puanlandığı; kaba motor alanda ise “dönme” maddesinde yaş grubu dahilinde bu beceriyi gerçekleştirmesi beklenirken gerçekleştiremediği ve bu durumun gecikme olarak puanlandığı sonuç olarak D2GTT yorumlanmasında, bir gecikme ile bir veya daha fazla uyarı puanı olduğu için gelişiminin şüpheli bulunduğu anlaşılmaktadır. Son testte ise bebeğin tüm maddelerden geçer puan aldığı görülmektedir.

Şekil 15’te çalışma grubundaki 8. bebeğin D2GTT ile değerdendirilen gelişim durumu gösterilmektedir.

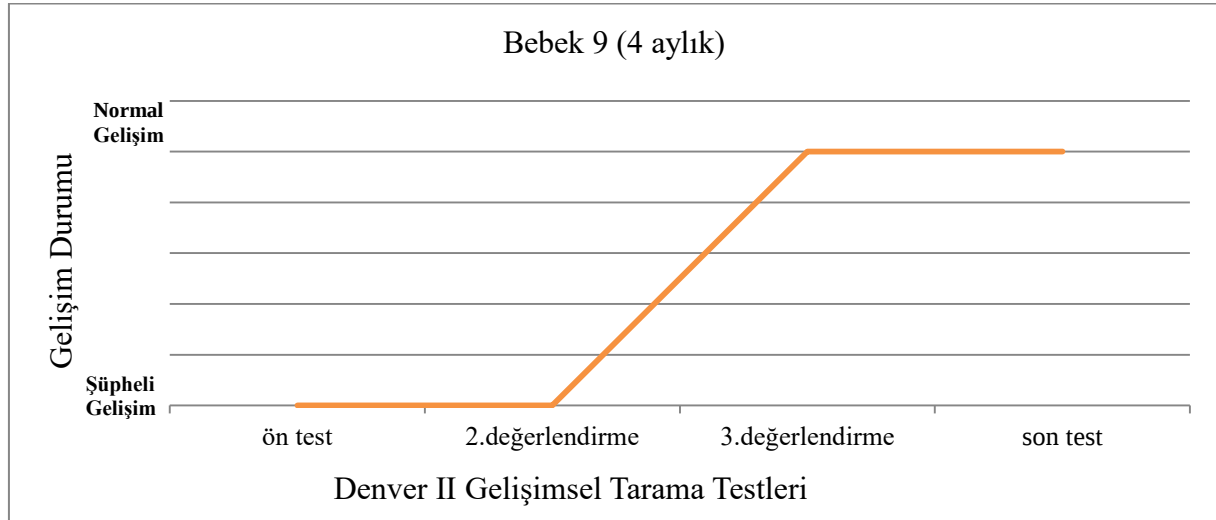

Şekil 15: Bebek 8’in uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 15 incelendiğinde bebeğin ön testte ve üçüncü değerdendirmede gelişim durumunun şüpheli bulunduğu görülmektedir. Ön testte, ince motor alanda bebeğin, “çingırağı kavrama” ve “üzüme bakma” maddelerini gerçekleştirmesi için yaşlıtlarına oranla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu gözlemlendiği ve bu durumun uyarı olarak puanlandığı, D2GTT yorumlanmasında hiç gecikme maddesi olmasa dahi iki ya da fazla uyarı puanının şüpheli olarak tanımlanması gereği gelişiminin şüpheli bulunduğu anlaşılmaktadır. İkinci değerdendirme tüm maddelerden geçer puan aldığı ancak üçüncü değerdendirmede, ince motor alanda “iki küp alma” ve “üzümü çekerek alma”, kaba motor alanda ise “desteksiz oturma” maddelerini gerçekleştirmesi için yaşlıtlarına oranla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu gözlemlendiği ve bu durumun uyarı olarak puanlandığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, D2GTT yorumlanmasında iki ya da daha fazla uyarı puanı olduğu için gelişiminin

şüpheli bulunduğu ancak, son testte bebeğin tüm maddelerden geçer puan aldığı görülmektedir.

Şekil 16’da çalışma grubundaki 9. bebeğin D2GTT ile değerlendirilen gelişim durumu gösterilmektedir.

Şekil 16: Bebek 9’un uygulama sürecindeki gelişimsel durumu

Şekil 16 incelendiğinde bebeğin ön testte ve ikinci değerlendirmede gelişim durumunun şüpheli bulunduğu görülmektedir. Ön testte, “orta hattı geçen izleme” maddesini içeren becerilerde bebeğin yaş grubu dahilinde bu beceriyi gerçekleştirmesi beklenirken gerçekleştiremediği ve bu durumun gecikme olarak puanlandığı, aynı zamanda ince motor alanda “ellerini birleştirme” ve “çingırağı kavrama”, kaba motor alanda ise “başı dik oturma” ve “başını otururken düşürmeme” maddelerini gerçekleştirmesi için de yaşitlarına oranla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu gözlemlendiği için bu durumun uyarı olarak puanlandığı anlaşılmaktadır. İkinci değerlendirme, “çingırağı kavrama” maddesinin kesinlikle gerçekleştirilmesi beklenirken bebeğin henüz hala bu beceriyi gerçekleştiremediği görüldüğünden bu durumun gecikme olarak puanlandığı, “üzüme bakma” maddesinden de uyarı puanı alındığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak yapılan son iki değerlendirmede bebeğin tüm maddelerden geçer puan aldığı görülmektedir.

Bebeklere uygulanan Denver II Gelişimsel Tarama Testi ince motor ve kaba motor gelişim alanı sonuçlarına göre, gecikme ve uyarı puanları alındığı saptanan maddeler tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8:

Denver IIGTT İnce Motor ve Kaba Motor Gelişim Alanlarında Gecikme ya da Uyarı Puanı Alındığı Saptanan Maddeler

		BEBEKLERİN YAŞLARI							
Denver IIGTT Motor Gelişim Maddeleri		3 ay		4 ay		5 ay		6 ay	
		Uyarı	Gecikme	Uyarı	Gecikme	Uyarı	Gecikme	Uyarı	Gecikme
İnce Motor	Orta Hatta Kadar İzleme								
	Orta Hattı Geçen İzleme				X				
	Ellerini Birleştirme	X		X					
	Çıngırağı Kavrama		X	X			X		X
	Üzüme Bakma	X		X		X			X
	180° İzleme	X		X					
	Yere Düşen Ponponu Arama			X		X		X	
	Nesneye Uzanma			X		X		X	
	2 Küp Alma								X
	Üzümü Çekerek Alma							X	
	Küpü Elden Ele Geçirme								
	Küpleri Birbirine Vurma							X	
Kaba Motor	Eşit Hareketler								
	Yüzükoyun Başını Kaldırma								
	Başını 45° Kaldırma								
	Başı Dik Oturma			X					
	Otururken Başını Düşürmeme				X		X		
	Başını 90° kaldırma			X		X			
	Kol Desteği ile Göğsünü Kaldırma								
	Dönme			X	X	X		X	
	Desteksiz Oturma					X		X	X

Denver II GTT puanlaması ve yorumlamasına göre, uyarı puanı alınan maddelerde, aynı yaş grubundaki bebeklerin %25-%75'inin maddelerdeki becerilerde yeterlilik kazanmış olduğu kabul edilir. Bu sebeple, değerlendirme yapılan bebeklerin bu becerilerde yeterlilik kazanması için zaman verilir ve bir süre sonra yeniden gelişim değerlendirmesi yapılarak becerinin kazanılıp kazanılmadığına bakılır. Eğer beceriler hala kazanılmamış ise gecikmiş gelişme olduğu düşünülür. Bu yoruma göre, bu çalışmada, uyarı puanı alınan maddelerdeki

becerilerin kazanılmış olması, hem bebeklerin geçirdiği süreye bağlı olgunlaşmadan, hem de uygulanan duyu eğitimi programından olduğu söylenebilir.

Aynı şekilde Denver II GTT puanlaması ve yorumlamasına göre, yaş çizgisi dahilinde bebeklerin kazanmış olması beklenen maddeler vardır. Yaş çizgisinin tamamen altında kalan bir maddedeki beceriyi bebeğin kesinlikle kazanmış olması beklenir, aksi halde bu gecikme olarak tanımlanır. Bu yoruma göre de, gecikme puanı alınan maddeleri içeren becerileri bebeklerin kazanmış olmasında yalnızca bebelere uygulanan duyu eğitimi programının etkisinden söz etmek mümkündür.

Bu bilgilere göre tablo 8’de bebeklerin bulundukları aya göre, ince motor gelişim ve kaba motor gelişim alanlarında uyarı ya da gecikme puanı aldıkları maddelere bakıldığında;

ince motor gelişim alanında uyarı puanı alınan maddelerin sırasıyla,

- 3 aylık bebeklerde “ellerini birleştirme”, “üzüme bakma”, “180° izleme”,
- 4 aylık bebeklerde “ellerini birleştirme”, “çingırağı kavrama”, “üzüme bakma”, “180° izleme”, “yere düşen ponponu arama”, “nesneye uzanma”,
- 5 aylık bebeklerde “üzüme bakma”, “yere düşen ponponu arama”, “nesneye uzanma”,
- 6 aylık bebeklerde “yere düşen ponponu arama”, “nesneye uzanma”, “üzümü çekerek alma”, “küpleri birbirine vurma” maddeleri olduğu;

gecikme puanı alınan maddelerin ise sırasıyla,

- 3 aylık bebeklerde, “çingırağı kavrama”,
- 4 aylık bebeklerde, “orta hattı geçen izleme”,
- 5 aylık bebeklerde, “çingırağı kavrama”,
- 6 aylık bebeklerde, “çingırağı kavrama”, “üzüme bakma”, “2 küp alma” maddeleri olduğu görülmektedir.

İnce motor gelişim alandaki uyarı ve gecikme puanı alınan maddeler karşılaştırıldığında, ortak olan bazı maddeler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bebeklerin kurum ortamlarında ince motor alandaki bu becerileri gerçekleştirmek için fırsatları olmadığı, belirli becerileri keşfetme konusunda bebeklerin yetersiz kaldığı söylenebilir. Örneğin “çingırağı kavrama” ve “üzüme bakma” maddelerini içeren becerilerden bebeklerin hem gecikme hem de uyarı puanı aldıkları görülmektedir. Dolayısıyla, kurumdaki bebeklerin

görsel ve dokunsal uyaran içeren materyal çeşitliliğine ve bu materyallerle vakit geçirmeye ve oynamaya daha fazla ihtiyacı olduğu yorumu yapılabilir.

Bilişsel becerileri geliştiren aktivelerin çoğu ince motor beceri kullanımını içerir. Bebekler ve çocuklar hareket yolu ile öğrenir, çevreleri ile hareket yolu ile etkileşime girerler ve çevreleri hakkındaki bilgilerini arttırırlar. Bu yolla çocuklar var olan bilgilerine yeni bilgiler ekleyerek bilişsel olarak da gelişim sağlarlar (Fluetsch, 2015). İnce motor beceriler, daha iyi biliş ile ilgilidir ve ince motor gelişimin daha sonraki dönemlerdeki bilişsel ve davranışlar performansın temeli olduğu düşünülür (Hitzert, Roze, Braeckel ve Bos, 2014). Buna göre, kurumdaki çocukların ince motor becerilerini arttırıcı, ellerini ve parmaklarını kullanmayı içeren; örneğin, farklı yapıda ve büyüklükte nesneleri eşleştirme, üst üste/yan yana dizme, şekil kovalasından uygun büyüklükteki göze atma, yaş düzeyine uygun puzzle yapma, bir bütünün parçalarını bulmasını sağlama gibi aktiviteler onların bilişsel gelişimine katkı sağlayacaktır.

Kaba motor gelişim alanındaki duruma bakıldığında tablo 8’de bebeklerin bulundukları aya göre kaba motor gelişim alanında uyarı puanı aldığı maddelerin sırasıyla,

- 3 aylık bebeklerde uyarı puanı alınan madde olmadığı,
- 4 aylık bebeklerde “başı dik oturma”, “başını 90° kaldırma”, “dönme”,
- 5 aylık bebeklerde “başını 90° kaldırma”, “dönme”, “desteksiz oturma”,
- 6 aylık bebeklerde “dönme”, “desteksiz oturma” maddeleri olduğu;

gecikme puanı alınan maddelerin ise sırasıyla,

- 3 aylık bebeklerde gecikme puanı alınan madde olmadığı,
- 4 aylık bebeklerde, “otururken başını düşürmeme”, “başını 90° kaldırma”, “dönme”,
- 5 aylık bebeklerde, “otururken başını düşürmeme”,
- 6 aylık bebeklerde, “desteksiz oturma” maddeleri olduğu görülmektedir.

Kaba motor gelişim alanında, uyarı ve gecikme puanı alınan maddeler karşılaştırıldığında, ortak olan bazı maddeler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bebeklerin kurum ortamlarında bu becerileri gerçekleştirmek için fırsatları olmadığı, belirli becerileri keşfetme konusunda bebeklerin yetersiz kaldığı söylenebilir. Örneğin “dönme” ve “desteksiz oturma” maddelerini içeren becerilerden bebeklerin hem gecikme, hem de uyarı puanı aldıkları görülmektedir.

Yerçekimine karşı yapılan denge becerileri, daha iyi bir biliş ile ilgilidir (Piek, Dawson, Smith ve Gasson, 2008). Bireyin doğuştan yoksunluğu veya çevrenin yoksunluk etkileri algı ve eylem arasındaki ilişkiyi etkiler (Piek, 2002). Kurumda kalmanın duyuşsal-algısal sistemde etkili olduğu, kurumda çocuklar arasında yapılan çalışmalarda, kurumda kalmanın dokunma ve denge uyarılarını içeren becerilerde daha düşük puanlar almaya sebep olduğu bulunmuştur (Lin, 2003).

Cermak ve Daunhauer'dan aktaran Lin (2003), kurumda kalan 13 aylık bebeklerin hareket beceri puanlarının ailesi yanında kalan bebeklere oranla daha düşük bulunmuştur. Morison vd. (1995), kurumda kalan çocukların kaba motor becerilerini %59 oranında saptamış ve bu oranın, çocukların koruyucu aile yanına gittikten sonra %91 seviyesini çıktığını tespit etmiştir.

Ayrıca birçok araştırmacı, kurumdaki küçük bebeklerin temel gereksinimlerinin giderilmesi dışında çok az uyaran aldığını bildirmektedir. Bir bakım veren bir evde günde 7 ile 10 çocuğa hizmet verdiğinde her birine ayıracak çok az zaman kalmaktadır. Bu durumda bebekler çok az görsel ve işitsel uyaran alabilirler ve günlerinin çoğunu sırtüstü yatarak geçirmiş olurlar. Araştırmacılar, yoksun bebeklerin stereotipik yuvarlanma dışında kesinlikle hareketsiz olduğunu bulmuşlardır (Gander & Gardiner, 2004, s. 139-140).

Bu bağlamda, alan yazındaki çalışmaların sonuçları ile bu çalışmada, kaba motor gelişim alanında, dönme ve desteksiz oturma gibi hareket formlarını içeren denge becerilerini bebeklerin henüz kazanamamış olma durumları benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla, kurumdaki bebeklerin, denge becerilerini içeren hareketleri kazanması için farklı mekan ve konumlarda hareket becerilerini geliştirme fırsatlarının yaratılmasına ihtiyacı olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, duyu eğitimi programının, korunma ve bakım altında olan bebeklerin motor gelişimine etkisinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Duyu eğitiminin etkisini incelemek amacıyla, kurumda kalan, yaşları 3-6 ay arasında değişen 12 bebeğe üç ay boyunca haftada üç gün olacak şekilde duyu eğitimi verilmiştir.

Eğitime başlamadan önce Denver Gelişimsel Tarama Testi ile bebeklerin uygulama öncesi var olan gelişim durumu belirlenmiş, eğitim vermeye başlandıktan 1. ay ve 2. ay sonra izleme testleri yapılmış, 3. ayın sonunda bebeklerin uygulama sonrasındaki gelişim durumunu belirlemek için yeniden test yapılmıştır. Bebeklerin gelişim durumları tablolar halinde sunulmuştur.

Denver Gelişimsel Tarama Testi Ön test ve Son test sonuçları ilişkin verileri tespit etmek amacıyla Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır. Sonuç olarak, ince motor ve kaba motor gelişim alanları ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir değişiklik olduğu, ($p<0,05$) bulunmuştur.

Aşağıda, araştırma kapsamında bulunan sonuçlara yönelik araştırmacılara ve sosyal hizmet alanında çalışan personele öneriler sunulmuştur.

Kurumlarda Çocuk Gelişimi Alanında Çalışan Personele Yönelik Öneriler

- Korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren kuruluşlar genellikle bir bahçeyle çevrilidir. Kurumda kalan çocukların, bahçede doğa ile iç içe olmasına, açık havada hareket becerilerini geliştirici oyunlar oynamalarına fırsatlar verilmelidir. Özellikle

küçük çocukların duyu organlarını kullanımını içeren kum ve su oyunlarına yönelik etkinliklerle gelişimleri desteklenebilir.

- Uyarıcılarla zenginleştirilmiş bir çevrede ve bir yetişkinle birebir etkileşim içerisinde olmak, bebeklerin gelişimine olumlu katkılar sağlar. Kurumlardaki bebek evlerinin de, çevre düzenlemesine önem verilmeli, bebeklerin gün içerisinde daha hareketli olmalarına ve çevreyi keşfetmelerine fırsat verilmelidir. Ülkemizde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yaptığı düzenlemeler sonucunda kuruluş bakım hizmetleri sonlandırılarak ev tipi hizmet modeline geçiş sağlanmaya çalışılmaktadır. Çocukların çevre ile iletişime ve etkileşime girmesi adına atılan bu adımların çocukların gelişimlerine katkı sağlamak için, uzman kişilerce hazırlanmış eğitim programları ile desteklenmesi önemlidir.
- Bebeklerin, günlük yaşamlarındaki duyu-motor hareketin, motor gelişime faydalarının yanında, bilişsel faydalarının da farkında olmak gerekir. Korunmaya muhtaç çocuklar için özel olarak hazırlanmış eğitim programları hazırlanabilir ve çocukların birbirleriyle ve kendilerinden sorumlu olan yetişkinlerle etkileşimlerini geliştirmelerine yardımcı olunabilir. Bu programların Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından alanında uzman kişilerce hazırlanması ve tüm ülke genelinde Bakanlığa bağlı kuruluşlarda yaygınlaştırılması için çalışmalar yapılabilir.
- Ayrıca çocuk, çevre ve yetişkin arasındaki, gelişimi destekleyici etkileşimin artırılmasında uygulanacak olan programların yanı sıra kurumlarda çalışan personel sayısında da artış sağlamak için personel istihdamı çalışmaları yapılabilir.
- Kurumlarda çalışan bakım personellerinin çocuk gelişimi hakkındaki bilgilerinin güncellenmesi, ülkemizde ve dünyada uygulanan eğitim programları hakkında farkındalıklarının artırılması için hizmet içi eğitimler verilerek motivasyonlarının artırılması yönünde çalışmalar yapılabilir.
- Kurumlarda çocuklara verilen hizmetin kalitesini arttırmak için üniversitelerden alanında uzman kişilerle gönüllü faaliyetler gerçekleştirilebilir.
- Korumaya muhtaç çocuk sorununun yüksek oranda ortaya çıkmasını önlemek adına ülke genelinde aile danışmanlık ve rehberlik çalışmaları yaygınlaştırılabilir. Bunun için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı sosyal hizmet merkezlerinin ilgili birimleri ve denetimi Bakanlığa bağlı yerel ve özel aile danışma merkezlerinin tanıtımının artırılması için çalışmalar yapılabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu çalışmada yapılan gelişimsel değerlendirmeler sonucunda, kurumda kalan çocukların dil gelişimlerinde gecikme olduğu gözlemlenmiştir. Bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmalarda bu konu üzerinde durulabilir.
- Kurumda kalan çocukların gelişimine destek olmak için planlanacak eğitim programlarına açık hava ve doğa etkinlikleri de eklenerek, sadece kurum içinde değil farklı ortamlarda aktif, hareketli olma ile keşif fırsatları vererek duyuşal, motor ve bilişsel gelişime destek sağlayacak çalışmalar yapılabilir.
- Kurumlarda yapılacak her türlü çalışmada, kurum personelinin çalışmaya etkin ve aktif katılımını sağlayacak programlar yapılabilir.
- Kurumda kalan çocukların gelişimsel değerlendirmesi yapılarak, erken müdahale programları ile gelişimi şüpheli ya da gecikmiş bulunan çocuklara yönelik özel eğitim programları hazırlanabilir.
- Koruma altına alınma sebepleri araştırılarak, bu sebeplere yönelik önleyici müdahale programları hazırlanabilir.
- Kurumların yapısal ve çevresel düzenlemelerini içeren yurt dışında uygulanmış programların Türkçeye çevrilerek, ülkemize uyarlanması için çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Abbott, A. (1999). *Infant development and the home environment* (Master's thesis). Retrieved from <https://scholar.google.com.tr/>
- Ağlamış, C., E. (2014). Motor gelişimi etkileyen faktörler. D. Sevimay-Özer & A. Aktop (Ed.), *Motor gelişimi anlamak: bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler içinde* (s.64-86). Ankara: Nobel.
- Ağlamış, C., E. (2014). İlkel hareket becerileri. D. Sevimay-Özer & A. Aktop (Ed.) *Motor gelişimi anlamak: bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler içinde* (s.137-153). Ankara: Nobel.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (t.y.). *Avusturya çalışma ziyareti raporu*. <http://www.ailetoplum.aile.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2006). *Finlandiya çalışma ziyareti raporu*. <http://www.ailetoplum.aile.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2006). *İngiltere çalışma ziyareti raporu*. <http://www.ailetoplum.aile.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2006). *İrlanda Cumhuriyeti çalışma ziyareti raporu*. <http://www.ailetoplum.aile.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2006). *İspanya çalışma ve sosyal işler bakanlığını çalışma ziyareti raporu*. <http://www.ailetoplum.aile.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Akoğlu, G., Ergül, C., Duman, Y. (2014). Etkileşimli kitap okuma: korumaya muhtaç çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerine etkileri. *İlköğretim Online*, 13(2), 622-639.

- Aksoy, B., A., Çiftçi, H. (2008). Erken çocukluk döneminde gelişimi destekleyen oyunlar. Ankara: Pegem.
- Aksoy, B., A., Çiftçi, H. (2014). Erken çocukluk döneminde oyun. Ankara: Pegem.
- Aksoy, B., A., Koran, N. (2016). Türkiye’de bebeklik dönemi ile ilgili yapılan araştırmaların analizi (2004-2014). *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ağustos*, 363-376, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/227965> adresinden erişilmiştir.
- Alat, Z. (2015). Çocuklara sağlıklı ve zinde olmayı öğretme: fiziksel gelişim ve sağlık. H., Z., İnan, T., İnan, (Ed.), *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar içinde* (s.481-495). Ankara: Nobel.
- Aldemir, V. (2011). *Çocuk koruma kanunun sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumunda uygulanmasına ilişkin bir değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alisinanoğlu, F. (2003). Bebeklik dönemi (0-2 yaş) ve yeni yürüme döneminde (2-3 yaş) gelişim. A. Ataman (Ed.). *Gelişim ve öğrenme içinde* (s. 79-99). Ankara: Gündüz.
- Altınkök, M., Vazgeçer, E., Ölçücü, B. (2013). Temel motor hareketlerin geliştirilmesini içeren beden eğitimi program tasarısının 5-6 yaş çocukların temel motor hareketlerinin gelişimine etkisinin araştırılması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 1*(1), 74-87.
- Anadolu Üniversitesi (2014). *0-36 aylık gelişimi risk altındaki çocuklar için gelişim destek programı(GEDEP)*. http://eae.anadolu.edu.tr/assets/yazili/20140823145747_ksun.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (t.y). *Erken çocukluk ve aile eğitimleri*. <http://www.acev.org/kutuphane/arastirma-ve-yayinlarimiz/erken-cocukluk-ve-aile-egitimleri/> sayfasından erişilmiştir.
- Aral, N., Er, S. (2014). Bebek refleksleri ve ritmik tekrarlanan hareketler. D. Sevimay-Özer & A. Aktop (Ed.), *Motor gelişimi anlamak: bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler* içinde (s.120-136). Ankara: Nobel.

- Aral, N., Yücelyiğit, S. (2014). Bebeklerde algı. D. Sevimay-Özer & A. Aktop (Ed.) *Motor gelişimi anlamak: bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler* içinde (s. 154-166). Ankara: Nobel.
- Artan, İ. (2017). Cinsel gelişim ve eğitim. N. Baysal-Metin (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* içinde (s. 227-262). Ankara: Pegem.
- Aslan, D. (2017). Gelişim ile ilgili temel konular. A. Köksal-Akyol (Ed.) *Erken çocukluk döneminde gelişim I (0-36 ay)* içinde (s.86-105). Ankara: Anı.
- Atay, M. ve Şahin, S. (2003). Erken çocukluk dönemi (3-6 yaş) gelişim. A. Ataman (Ed.). *Gelişim ve öğrenme* içinde (s. 101-137). Ankara: Gündüz.
- Aytekin, Ç. (2017). Fiziksel büyüme ve motor gelişim. N. Baysal-Metin (Ed.). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* içinde (s. 55-83). Ankara: Pegem.
- Bahrack, L. E., & Lickliter, R. (2000). Intersensory redundancy guides attentional selectivity and perceptual learning in infancy. *Developmental Psychology*, 36(2), 190-201. <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.36.2.190>
- Bailey, R., A. (1979). *The effects of sensorimotor training during infancy on the motor skill acievement of young children in a physical activities program* (Doctoral dissetation). Retrieved from <http://www.mkutup.gov.tr/>
- Bayhan, P., Taştekin, E. (2015, Mayıs). *Avrupa’da erken müdahale modelleri*. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bayhan, P., Artan, İ. (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa.
- Başer, H. (2013). *Çocuk refahı alanında yeni hizmet modeli “çocuk evleri”*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bedel, E., F. (2015). Doğum ve yeni doğmuş bebek. N. Işıkoğlu-Erdoğan (Ed.), *Bebekler ve çocuklar* içinde (s. 143-153). Ankara: Nobel.
- Berk, L. (2013). *Child development* (A. Dönmez, Çev.). İstanbul: İmge.
- Berk, L. (2015). *Bebekler ve çocuklar* (N. Işıkoğlu-Erdoğan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* (H., Z., İnan, T., İnan, Çev.). Ankara: Nobel.

- Buldu, M. (2014). Çocuk gelişim kuramları. B. Akman (Ed.), *Erken çocukluk döneminde geliş: çok kültürlü bir bakış açısı* içinde (s. 34-62). Ankara: Nobel.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Can-Yaşar, M. (2017). *Türkiye’de 0-36 aylık bebek/çocuk profili*. A. Köksal-Akyol (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim I (0-36 ay)* içinde (s.53-74). Ankara: Anı.
- Charitou, S., Asanitou, K., Koutsouki, D., (2010). Prediction of infant’s motor development. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9(2010), 456-461.
- Chilsholm, K. (1996). *Attachment security and indiscriminately friendly behaviour in children adopted from Romanian orphanages* (Doktoral dissertation). Retrieved from <http://www.library.hacettepe.edu.tr/>
- Cılga, İ. (2004). *Türkiye’de sosyal hizmet*. Ankara: Özbay.
- Cole, M., Cole, S. (2001). *The development of children*. New York: Worth.
- Çiftçibaş, H. (2004). İlk 18 ayda bebeklerin fiziksel, psikomotor ve zihinsel gelişim sürecinde oyun özellikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi*, Güz(40), 504-517.
- Çoknaz, H. (2017). *Psikomotor gelişim*. Ankara: Gazi.
- DeHart, G. B., Sroufe, L. A., Cooper, R. G. (2004). *Child development: it is nature and course*. United States: McGraw-Hill.
- Demircioğlu, H. (2017). Sosyal duygusal gelişim. N. Baysal-Metin (Ed.). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* içinde (s. 169-178, 186). Ankara: Pegem.
- Deniz, M., E. (Ed.). (2017). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Pegem.
- Dragomir, C., Sparling, J., Ramey, L., S., Florescu, L. (2005). An educational intervention improves developmental progress of young children in a Romanian orphanage. *Infant Mental Health Journal*, 26(2), 127-142.
- Ellison, S. (2016). *Akıllı çocukların oynadıkları 365 oyun* (P. Akkaş, Çev.). İstanbul: Pozitif.
- Ercan, G., Aral, N. (2011). Anasınıfı çocuklarının görsel motor koordinasyon gelişimine görsel algı eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(3), 443-446.

- Erdemir, S. (2009). *Erken destek eğitim programının 18-36 aylık çocukların gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Fazlıoğlu, Y. (2014). İnsan gelişim modelleri. D. Sevimay-Özer & A. Aktop (Ed.), *Motor gelişimi anlamak: bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler* içinde (s. 23-45). Ankara: Nobel.
- Fawzy, N., Fouad, A. (2010). Psychosocial and developmental status of orphanage children: epidemiological study. *Current psychiatry*, 17(2), 41-48.
- Featherstone, S., Featherstone, P. (2015). *0-20 ay bebeklerle yapılacak 50 eğitici aktivite* (T. Kanbur, Çev.). İstanbul: Aktif.
- Fidan, T., Kırpınar, İ., Ceyhun, H., Aras, N. (2013). Erzurum çocuk yuvası 0-6 yaş biriminde kalan çocukların sosyo-demografik özellikleri, davranışsal sorunları ve gelişim düzeyleri. *Konuralp Tıp Dergisi*, 5(2), 17-21.
- Gallahue, D., Ozmun, J., Goodway, J. (2014). *Motor gelişimi anlamak: bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler* (D. Sevimay-Özer & A. Aktop, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Gander, J., M., Gardiner, W., H. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi* (A. Dönmez, N. Çelen, B. Onur, Çev.). Ankara: İmge.
- Gascoyne, S. (2011). *Sensory play*, <http://hacettepeveritabanı/ebscohost.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Gizir, Z. (2017). Motor gelişim A. Köksal-Akyol (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim I (0-36 ay)* içinde (s.201-232). Ankara: Anı
- Guralnick, M., J. (2005). *The developmental systems approach to early intervention*. Maryland: Paul H. Bookers.
- Güçhan-Özgül, S., Avcı, K., Dal, M., Saçkes, M. (2015) Çocuk gelişim kuramları H., Z., İnan, T., İnan (Ed.) *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* içinde (s.106-115). Ankara: Nobel.
- Güngör, S. (2009). Bakıma muhtaç çocuklar: Türkiye Norveç Kurumsal Yapılarının Karşılaştırılması. *Türk İdare Dergisi*, 81(462), 225-242.

- Gürbüz, E., E. (2002). *Kurumda yaşıyan korumaya muhtaç çocuklarda rorschach testinin “kendilik algısı duygulanım ve fikir yürütme” boyutlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gürsoy, F., Özarslan, H. (2017). Fiziksel gelişim, A. Köksal-Akyol (Ed.) *Erken çocukluk döneminde gelişim I (0-36 ay) içinde* (s.181-191). Ankara: Anı.
- Hawk, B. (2013). *The effect of pre-institutional family vs. no family and different institutional experiences on the development of residential infants and toddlers* (Doktoral dissertation). Retrieved from <http://www.mkutup.gov.tr/>
- Howard, C., H. (2003). *Effects of fine motor and sensory motor interventon on the motor development of infants who are at risk of developmental delays* (Doktoral dissertation). Retrieved from <http://www.mkutup.gov.tr/>
- IJzendoorn, M, V., Luijk, M, P.C.M., Juffer, F. (2008). IQ of children growing up children’s homes: a meta analysis on IQ delays in orphanages. *Merrill-Palmer Quarterly*, 54(3), 341-366.
- Işıkoğlu-Erdoğan, N. (2015). Tarih, teori ve araştırma stratejileri. N. Işıkoğlu-Erdoğan (Ed.). *Bebekler ve çocuklar içinde* (s.25-28). Ankara: Nobel.
- İnönü Üniversitesi (t.y.). *Bilimsel Araştırmalarda Yöntem/Metod*. <https://www.inonu.edu.tr/uploads/contentfile/953/files/modeller.pptx> sayfasından erişilmiştir.
- Kail, V., R. (2004). *Children and their development*. New Jersey: Pearson.
- Kaller, SR., Freeman BJ. (1994), Analysis of environmental deprivation: cognitive and social development in Romanian orphans. *Journal of Children Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 35(4), 769-781.
- Kerkez, F., İ. (2013). Türkiye’de çocuklarda motor gelişimin değerlendirilmesinde TGMD-2 uygulamalarına bir bakış. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*. 24(3), 245-256.
- Kılınç, F. E., Aral, N. (2015). *Erken müdahale için bir model: anne çocuk etkileşim programı*. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Kılınç, F., Aral, N. (2011). *Anne eğitim programı ile anne çocuk etkileşim programının 24-36 aylık çocukların bilişsel becerilerine ve annelerin çocuk yetiştirme davranışlarına etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kopp, C., B., Sigman, M., Parmelee, A., H. (1973). Ordinalitly and sensory-motor series. *Child Development*, 44, 821-823.
- Köksal-Akyol, A. (Ed.). (2017). *Erken çocukluk döneminde gelişim I (0-36 ay)*. Ankara: Anı.
- Kurt, G. (2015). Bebeklik ve yürüme çağında bilişsel gelişim. N. Işıkoğlu-Erdoğan (Ed.), *Bebekler ve çocuklar içinde* (s. 204-233). Ankara: Nobel.
- Krog, S. (2015). Movement activities: A critical link in developing motor skills and learning in early childhood. *African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance (AJPHERD)*, 21(1:2), 426-443.
- Leitschuh, C. A., Jeffrey, R. H., Dunn, W. (2014). A monitoring tool of infant and toddler movement skills. *Journal of Early Intervention*, 36(1), 18-36.
- Leon, J. (2009). *Other people's children: social reproduction in romanian orphanages, 20 years later* (Master's thesis). Retrieved from <http://www.mkutup.gov.tr/>
- Lin, S., H. (2003). *Sensory integration, growth, and emotional and behavioral regulation in adopted post-institutionalized children* (Doktoral dissertation). Retrieved from <http://www.mkutup.gov.tr/>
- Maclean, K. (2003), The impact institutionalization on child development. *Development and Psychopathology*, 15(4), 853-884.
- Madan, R., Tekin, D. (2015). "0-6 yaş grubu çocukların gelişim takipleri" programı. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Metin, N. (Ed.). (2017). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi*. Pegem: Ankara.
- Mevzuat Bilgi Sistemi (t.y.). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Mevzuat Bilgi Sistemi (t.y.). 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). *Duyu Eğitimi*
<http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/Duyu%20E%C4%9Fitimi.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). *0-36 Ay Çocuklar İçin Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER)*.
http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/0_36baderegitimcikitap.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). *Psikomotor gelişim*. <http://www.megep.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). *0-3 yaş aile eğitimi kurs programı*.
<http://aileegitimi.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). *0-3 yaş çocuk etkinlikleri*. <https://hbogm.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). *0-36 aylık çocuklar için eğitim programı*.
<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). *0-36 aylık çocuklar için etkinlik kitabı*. <http://tegm.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (t.y.). *0-72 ay motor gelişim*. <http://www.megep.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Morison, S.,J., Ames, E., W., Chisholm, K., Carter, M., C. (1995). Attachment security and indiscriminately friendly behavior in children adopted from Romanian orphanages. *Development and Psychopathology*, 7(2), 283-294.
- Morison, S.,J., Ames, E., W., Chisholm, K., Carter, M., C. (1995). The development of children adopted from Romanian orphanages. *Merrill-Palmer Quarterly*, 41(4), 411-430.
- Muhamedrahimov, J., R., Palmov, O., Nikiforova, V., N., Groark, J., C., McCall, B., R. (2004). Institution-based early intervention program. *Infant Mental Health Journal*, 25(5), 397-507.
- Oktay, A. (1989). Korumaya muhtaç çocukların eğitimi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1, 101-115.

- Ong, F. (Ed.). (2006). *Infant/Toddler learning & development program guidelines*. Sacramento: California Department of Education.
- Onur, B. (2004). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: İmge.
- Özdemir, N., Sefer, N., Türkdoğan, D. (2008). Bir sosyal sorumluluk projesi örneği: ‘‘korumaya muhtaç çocuklar’’. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 285-305.
- Öztürk, M., A. (2014). Motor gelişim: kuramsal model. D. Sevimay-Özer & A. Aktop (Ed.), *Motor gelişimi anlamak: bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler içinde* (s.46-63). Ankara: Nobel.
- Parin, S., Bilan, S. (2007). Devlet ve çocuk ilişkisi bağlamında sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumları üzerine bir analiz. *Sosyoloji Dergisi*, 3(14), 119-128.
- Piek, J. P. (2006). *Infant development*. Champaign: Human Kinetics. <http://books.google.com.tr> adresinden erişilmiştir.
- Sevimay-Özer, D., Özer, K. (2009). *Çocuklarda motor gelişim*. Ankara: Nobel.
- Sevimay-Özer, D., Aktop, A. (2014). Motor gelişimi anlama: genel bakış. D. Sevimay-Özer & A. Aktop (Ed.), *Motor gelişimi anlamak: bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler içinde* (s. 2-22). Ankara: Nobel.
- Sabuncuoğlu, M., Diken, H., İ. (2010). Early childhood intervention in Turkey: current situation, challenges and suggestions. *International Journal of Early Childhood Special Education (INT_JESCSE)*, 2(2), 149-160.
- Saçan, S., Artan, İ., Erol, N., Şimşek, Z. (2014). Kurum bakımından aile yanına döndürülen 6- 18 yaş çocukların duygusal ve davranış sorunları. *E-Journal of New World Sciences Academy*, <http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2014.9.2.E0019>.
- Salim, M. (2011). *Geçmişten günümüze Türkiye’de çocuk koruma politikaları ve sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Sarı, G. (2004). *Eğlenceli etkinlikler*. İstanbul: Morpa.
- Sloutsky, M., V. (1997). Institutional care developmental outcomes of 6 and 7 year old children: a contextualist perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 20(1), 131-151.

- Smyke, A., Zeanah, C., Dumitrescu, A. (2002). Attachment disturbances in young children II: indiscriminate behavior and institutional care, *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41(8), 983-989.
- Smyke, A., Zeanah, C., Nelson, C., Fox, N. (2003). Designing research to study the effects of institutionalization on brain and behavioral development. *Development and Psychopathology*, 15(4), 885-907.
- Snow, W., C., McGaha, G., C. (2003). *Infant development*. New Jersey: Prentice.
- Spitz, M.D., Rene, A. (1945). Hospitalizm. *Problems of Child Development*, 1(1), 113-117.
- Streri, A. (2005). Touching for knowing in infancy: The development of manual abilities in very young infants. *European Journal Of Developmental Psychology*, 2(4), 325-343.
- Saçkes, M. (2014). Bebeklikte bilişsel gelişim. B. Akman (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim: çok kültürlü bir bakış açısı içinde* (s.126-146). Ankara: Nobel.
- Şahin, S. (2014). Bebeklik döneminde motor gelişim. F. Turan ve A. Yükselen (Ed.). *Çocuk gelişimi I: bebeklik döneminde gelişim*. Ankara: Hedef.
- Şahin, S. (2017). Bilişsel gelişim. N. Baysal-Metin (Ed.). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi içinde* (s. 101-105). Ankara: Nobel.
- Şahin, V. (2014). Bebeklerde fiziksel gelişim ve beyin gelişimi. B. Akman (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim: çok kültürlü bir bakış açısı içinde* (s. 104-124). Ankara: Nobel.
- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D., Özcan, Ö., Ö. (2008). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; Ulusal örnekleme karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235-246.
- Taneja, V., Beri, R.S., Puliye, J.M. (2004). Play in orphanages. *The Indian Journal of Pediatrics*, 71(4), 297-299.
- Tanrımeri, N. (2007). *Çocuk koruma(ma) kanunu*. Ankara: Sabev.
- Tepeli, K. (2017). Motor (hareket) gelişim. M., E. Deniz (Ed.). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Maya Akademi.
- Tidwell, R., B. (1974). *The effects of gross-motor and fine-motor skill training on the perceptual-motor skills and the intelligence scores of kindergarten children* (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://www.mkutup.gov.tr/>

- Trawick, J., Smith. (2014). *Erken çocukluk döneminde gelişim: çok kültürlü bir bakış açısı* (B. Akman, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Turan, F., İpek-Yükselen, A. (Ed.). (2015). *Çocuk gelişimi I: bebeklik döneminde gelişim*. Ankara: Hedef.
- Tüfekçioğlu, E., Ayça, B., İ. (2008). Okul öncesi 4-6 yaş çocuklarında algısal motor gelişim programlarının denge ve çabukluk üzerine etkisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 2-11.
- Unicef Türkiye (2004). *Çocuk Hakları Sözleşmesi*. https://www.unicefturk.org/i/file/Cocuk_Haklarina_Dair_Sozlesme.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Ulutaş, A., Aksoy, B., A. (2016). Ev merkezli anne-bebek etkileşim programının annelerin duyarlılık ve karşılıklı etkileşim davranışları ile bebeğin gelişimine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 41(186), 53-67.
- Ulutaş, A., Demir, E., Yayan, E., H. (2017). Motor gelişim eğitim programının 5-6 yaş çocukların kaba ve ince motor becerilerine etkisinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1523-1538.
- Varol, F. (2015) Bebeklik ve yürüme çağında fiziksel gelişim. N. Işıkoğlu-Erdoğan (Ed), *Bebekler ve çocuklar içinde* (s.183-200). Ankara: Nobel.
- Wittmer, S., D., Petersen, H., S. (2006). *Infant and toddler development and responsive program planning*. New Jersey: Pearson.
- Yalaz, K., Anlar, B. ve Bayoğlu, B. (2009). *Denver II gelişimsel tarama testi. "Türk çocukları standardizasyonu"*. Ankara: Gelişimsel Çocuk Nörolojisi.
- Yarımkaya, E., Ulucan, H. (2015). Çocuklarda hareket eğitimi programının motor gelişim üzerine etkisi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 4(1), 37-48.
- Yazıcı, E. (2012). Korumaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499-525.
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 247-270.

- Yazıcı, E. (2013). *Okuma yazma becerilerini destekleyici duyu eğitimi programının 61-66 aylık çocukların okuma yazma becerilerine etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yolcuoğlu, G., İ. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(18), 1-20.
- Young, C. (2010). *Bebekler ve yürüme çağındaki çocuklar için eğlendirici ve eğitici etkinlikler* (H. Doğan, Çev.). Ankara: Fersa.

EKLER

Ek 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Ek 2. 0-12 AYLIK BEBEKLER İÇİN KABA VE İNCE MOTOR GELİŞİM GÖSTERGELERİ

Ek 3. ÖRNEK ETKİNLİKLER

Ek 4. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETŞER BAKANLIĞI EĞİTİM VE YAYIN DAİRESİ BAŞKANLIĞINDAN ALINAN ÇALIŞMA ONAYI

Ek 5. ETİK KURUL KARARI

Ek 6. DENVER II GELİŞİMSEL TARARAMA TESTİ YETERLİLİK BELGESİ

Ek 1:

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Bebeğin doğum tarihi :
2. Bebeğin cinsiyeti nedir?
a) Kız b) Erkek
3. Kardeş sayısı:
4. Kurum bakımında olan başka kardeşi var mı?
a) Evet b) Hayır
5. Ailesinden görüştüğü (ziyaretine gelen) birileri var mı?
a) Evet b) Hayır
6. Kurum bakımına alınış sebebi nedir?
a) Sosyo-ekonomik vb. nedenlerden kaynaklı bakım sorunu b) İstismar
c) Ebeveynlerin hayatta olmayışı d) Terk
7. Kaç aylıkken kurum bakımı altına alınmıştır?
.....
8. Tanılanmış herhangi bir sağlık problemi var mı? Var ise nedir?
a) Evet b) Hayır

Ek 2:

**0-12 AYLIK BEBEKLER İÇİN KABA VE İNCE MOTOR GELİŞİM
GÖSTERGELERİ**

0-12 Ay Kaba-Motor Gelişim Alanı Gelişim Göstergeleri:

1.ay

- 1.1. Başını ve boynunu kısa süreli kontrol etmeye çabalar.
- 1.2. Sırt üstü pozisyonda yatarken ani bir uyaran verildiğinde sıçrar.

2.ay

- 2.1. Kucağa alındığında başını yaklaşık on beş saniye dik ve dengeli tutar.
- 2.2. Sırt üstü yatırıldığında başını kaldırmaya çabalar.
- 2.3. Yüz üstü yatırıldığında başını hafifçe kaldırır ve kontrollü olarak indirir.
- 2.4. Sırt üstü yatırıldığında bacaklarını ortalama iki saniye havada tutar.
- 2.5. Yüz üstü yatırıldığında dizlerini karnına çeker.

3.ay

- 3.1. Kucağa alındığında başını dik tutar.
- 3.2. Ellerinden tutulup kaldırılmaya çalışıldığında başını dik tutar.
- 3.3. Yüz üstü yatarken başını 45 derece kaldırır.

4.ay

- 4.1. Yüz üstü yatırıldığında ağırlığını kollarına vererek göğsünü kaldırır.
- 4.2. Yüz üstü yatırıldığında ayakları ile kendini öne doğru iter.
- 4.3. Koltuk altlarından tutulduğunda adımlamaya benzer hareketler yapar.
- 4.4. Yüz üstü yatırıldığında başını kaldırarak 90 derecede tutar.
- 4.5. Kaşık veya küpü vücudunun orta hattına getirir.

5.ay

- 5.1. Kucağa alındığında vücudunu dik tutar.
- 5.2. Yarı oturur pozisyonda destekle 10 dakika durur.
- 5.3. Bacaklarını kısmen dik tutar.

5.4. Yüz üstü yatırıldığında ağırlığını bir kolundan diğerine aktarır.

5.5. Sırt üstü yatarken yan döner.

6.ay

6.1. Destekle dik oturur.

6.2. Kol ve bacaklarının yardımıyla vücudunu iter.

6.3. Sırt üstü yatırıldığında vücudunu ileri geri hareket ettirir.

6.4. Yüz üstü ileriye ya da geriye doğru sürünür.

6.5. Sırt üstü yatarken yüz üstü döner.

6.6. Yüz üstü yatırıldığında sırt üstü döner.

6.7. Sırt üstü yatarken kendini kaldırmaya çalışır.

7.ay

7.1. Desteksiz oturur.

7.2. Elleriyle ayaklarını tutar.

7.3. Kol altlarından desteklendiğinde adım atar.

7.4. Otururken emekleme pozisyonuna geçer.

7.5. Tutunarak ayakta durur.

8.ay

8.1. Sırt üstü yatarken oturur pozisyona geçer.

8.2. Emekler.

8.3. Vücudunu sesin geldiği yöne çevirir.

9.ay

9.1. Eşyaya tutunarak ayağa kalkar.

9.2. Bir eliyle tutunarak diğer eliyle yerdeki nesneyi alır.

10.ay

10.1. Hızlı bir şekilde emekler.

10.2. Eşyaya tutunarak sıralar.

10.3. Ellerinden tutulunca 1-2 adım atar.

10.4. Tek eli ile eşyaya tutunarak yürür.

11.ay

11.1. Ortalama 10 saniye ayakta yardımsız durur.

11.2. Tek elinden tutulduğunda yürür.

11.3. Yetişkin ile oturarak top oynar.

11.4. Ayakta dururken oturma pozisyonuna geçer.

12.ay

12.1. Çömelme pozisyonundayken ayağa kalkar.

12.2. Yardımsız yürür.

12.3. Saplı nesneleri iter.

12.4. Basamakları emekleyerek çıkar.

12.5. Kolları ile güç gerektiren hareketleri yapar.

0-12 Ay İnce-Motor Gelişim Alanı Gelişim Göstergeleri

1.ay

1.1. Elleri yumruk hâlinindedir.

1.2. Avucunun içine verilen nesneyi kavrar.

2.ay

2.1. Ellerini orta hatta birleştirir.

2.2. Ellerini kısa süre açık tutar.

3.ay

3.1. Ellerine uzun süre bakar.

3.2. El ve ayaklarıyla oynar.

3.3. Elinin yanındaki nesneyi yakalar.

3.4. Uzaktaki bir nesneyi almak için kolları ile uzanır.

4.ay

4.1. Görme alanı içindeki nesneyi alır.

4.2. Elindeki nesneyi ağızına götürür.

5.ay

5.1. El bileğini çevirir.

6.ay

6.1. Elinde bir nesne varken diğer eliyle ikinci nesneyi alır.

6.2. Elindeki nesneyi yere vurur.

7.ay

7.1. Aynı eline uzatılan ikinci nesneyi almak için elindeki nesneyi diğer eline geçirir.

7.2. İki elinde birer nesne tutar.

7.3. İki nesneyi birbirine vurur.

7.4. Kabın içindeki nesneleri kabı ters çevirerek boşaltır.

8.ay

8.1. Baş parmağı ile herhangi bir parmağını karşı karşıya getirir.

8.2. Nesneleri parmaklarıyla tutar.

8.3. Tuttuğu nesneyi bir kabın içine atar.

8.4. İki elinde nesne varken uzatılan üçüncü nesneyi alır.

8.5. Kucağa alınmak için yetişkine doğru kollarını uzatır.

9.ay

9.1. Nesnelerle oyun oynar.

9.2. Dürtme-deşme hareketi yapar.

10.ay

10.1. Kutunun içindeki nesneleri tek tek çıkarır.

10.2. Nesneleri eliyle ileri-geri hareket ettirir.

10.3. Küçük nesneleri toplamak için baş ve işaret parmağını kullanır.

11.ay

11.1. Küçük nesneleri dar ağızlı kaba atar.

11.2. Bardağı kulpundan tutar.

12.ay

12.1. Nesnelerin kapağını yerlerine yerleştirir.

12.2. Kalın yapraklı kitap sayfalarını çevirir.

Ek 3:

ÖRNEK ETKİNLİKLER

Etkinlik 1:	“Dokun Bakalım”
Gelişim Göstergeleri:	Kaba-Motor Gelişim: -Kucağa alındığında başını dik tutar. İnce-Motor Gelişim: -Hedeflediği nesneye uzanır. -Nesneyi eliyle keşfetmeye çalışır.
Duyu Alanı:	Dokunma Duyusu
Yaş Aralığı:	3-6 Ay
Materyal:	Vazo, bardak, sürahi ... gibi ev eşyaları
Süre:	5dk.
Öğrenme Süreci:	-Bebek kucağa alınarak, bulunulan ortamda gezdirilir. -Gezdirilirken bebeğe odadaki vazo, bardak, sürahi, koltuk gibi nesneler gösterilerek ismi söylenir. -Bebeğin elinden tutularak yavaşça eşyalara dokunması sağlanır. -Daha sonra eşyanın yeri değiştirilerek “neredeymiş bardak (vazo, sürahi...)” denir ve “işte buradaymış bardak” denilerek bardak işaret edilir. -Bebek gösterilen eşyaya baktığında, sarılır ve öpülür.
Güvenlik Önlemleri:	Bebek kucakta iken zeminde takılıp düşmeyi sağlayacak eşyaların olmamasına dikkat edilir.
Yararlanılan Kaynaklar:	Aksoy, A., Dere, H. (2008). Erken çocukluk döneminde gelişimi destekleyen oyunlar. s. 61.

Etkinlik 2:	‘Eğlenceli Ayna’
Gelişim Göstergeleri:	Kaba-Motor Gelişim: -Ellerinden tutulup kaldırılmaya çalışıldığında başını dik tutar. -Yüz üstü yatarken, başını kaldırır. İnce-Motor Gelişim: -Ellerini orta hatta birleştirir. -Ellerine uzun süre bakar. -El ve ayaklarıyla oynar.
Duyu Alanı:	Görme Duyusu
Yaş Aralığı:	3-6 Ay
Materyal:	Ortalama 20-10cm büyüklüğünde ayna
Süre:	5dk.
Öğrenme Süreci:	-Bebek sırtüstü karyolasına yatırılır ve kendini rahatça görebileceği şekilde ayna yüz hizasında yerleştirilir. -Bebekle konuşulur, ses taklitleri yapılır, hafifçe aynaya vurularak bebeğin dikkati aynaya çekilir. -Bebeğin ellerinden tutulur, orta hatta elleri birleştirilir, ellerini aynada görmesi sağlanır, bebeğin aynadaki görüntüsüne dokunulur dikkati aynaya çekilir. -Bebek aynaya baktığında başı okşanır. -Aynı hareketler bebek yüzüstü yatırılarak tekrar edilir.
Güvenlik Önlemleri:	Aynanın kolay kırılmayacak bir yapıda olduğundan emin olunur.
Yararlanılan Kaynaklar:	Aksoy, A., Dere, H. (2008). Erken çocukluk döneminde gelişimi destekleyen oyunlar. s. 40.

Etkinlik 3:	“Tüm Çabam Başımı Kaldırmak İçin”
Gelişim Göstergeleri:	Kaba-Motor Gelişim: -Sırt üstü yatırıldığında başını kaldırmaya çabalar. -Yüz üstü yatırıldığında, başını hafifçe kaldırır ve kontrollü olarak indirir. -Sırt üstü yatırıldığında bacaklarını ortalama iki saniye havada tutar. -Başını, vücudunun orta hatta ortalama 10 saniye tutar. -Yüz üstü yatarken, başını 45 derece kaldırır.
Duyu Alanı:	İşitme ve Görme Duyusu
Yaş Aralığı:	3-6Ay
Materyal:	Çıngırak, ponpon
Süre:	5dk.
Öğrenme Süreci:	-Bebek sırt üstü yatar pozisyonda iken ellerinden tutulur ve yavaşça yukarı doğru çekilerek başını 15 saniye kadar dik ve dengeli tutması sağlanır. -Bu hareketleri yaparken bebekle göz göze gelmeye özen gösterilir ve bebekle konuşulur. -Daha sonra bebeğin ellerini bırakılır ve yavaşça sırt üstü yatağa bırakılır. Bebeğe sırt üstü yatarken göz hizasında çıngırak ya da ponpon sallanır. -Çıngırak/ponpon ileri geri hareket ettirilerek bebeğin çıngırağa/ponpona bakmak için başını kaldırmaya çabalaması sağlanır.
Güvenlik Önlemleri:	Bebeğin yatırıldığı yerin temiz olmasına ve batıcı, sert malzemenin bulunmamasına dikkat edilir. Bebeğin başını ani hareketlerden ve zemine sert şekilde bırakmasından korumak amacı ile başının altına ince bir yastık koyulur.
Yararlanılan Kaynaklar:	Milli Eğitim Bakanlığı, 0-36 Aylık Çocuklar İçin Etkinlik Kitabı. s.11

Etkinlik 9:	‘‘Burnum İş Başında’’
Gelişim Göstergeleri:	Kaba-Motor Gelişim Eline verilen nesne ile oynar.
Duyu Alanı:	Koku Alma Duyusu
Yaş Aralığı:	-
Materyal:	İçinde kokulu malzemeler bulunan kavanozlar
Süre:	10 dk.
Öğrenme Süreci:	-Kavanozların içine kuru nane, portakal kabuğu, sarımsak gibi kokulu malzemeler koyulur. -Bebek yarı oturur pozisyonda kucağa alınır veya bebeğin yaş durumuna göre bebekle karşılıklı oturulur. -Kavanozlar bebeğin eline verilerek incelemesi ve oynaması sağlanır. -Bebek kavanozlarla oynarken kapakları açılır ‘‘Nasıl kokuyor? Haydi kokla’’ denilerek kavanozlar sıra ile burnuna yaklaştırılır. -Bebeğin farklı kokulara dikkat etmesini sağlanır. -Her kokunun özeliğini bebeğe söyleyerek kokuları tanımlanır. -Bebeğin kokulara verdiği tepkileri gözlemlenir.
Güvenlik Önlemleri:	Yuva müdürlüğünün kokuların bebeklerde alerjik reaksiyona sebebiyet verme ihtimaline yönelik etkinliğin uygulanmasıyla ilgili olumsuz görüş bildirmesi nedeniyle izin verildiği takdirde etkinlik uygulanacaktır.
Yararlanılan Kaynaklar:	Milli Eğitim Bakanlığı, 0-36 Aylık Çocuklar İçin Etkinlik Kitabı (2014). s.16.

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : 73595336-605.01-E.38558
Konu : Duygu AKAGÜNDÜZ

05/04/2017

MÜSTEŞARLIK MAKAMINA

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 29/03/2017 tarih ve 35947 sayılı yazısı ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi aynı zamanda Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezinde Çocuk Gelişimci olarak görev yapan Duygu AKAGÜNDÜZ'ün "Sevgi Evleri ve Çocuk Yuvasında Kalan Bebeklerin Motor Gelişimine Duyu Eğitimi Programının Etkisi" başlıklı çalışması kapsamında İzmir İli Karşıyaka Sevgi Evleri ve Çocuk Yuvasında 0-24 aylık bebeklerle 6 ay süreli araştırma yapabilme talebi bildirilmiştir.

Uygun görüldüğü takdirde ilgili Genel Müdürlük tarafından da olumlu değerlendirilen söz konusu çalışmanın İl Müdürlüğü koordinesinde, kuruluş müdürlükleri gözetim ve denetiminde, uygulamalarda çocukların psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerine özen gösterilerek, elde edilecek kimlik bilgilerinin ve özel hayatın gizliliğine riayet edilerek, ses ve görüntü kaydı alınmaksızın ve fotoğraf çekimine izin verilmeksizin, kişisel özgürlükleri ve kişilik hakları korunacak ve güvenliklerine ve sağlıklarına zarar gelmeyecek şekilde gerekli tedbirler alınarak, kuruluş işleyişini aksatmayacak şekilde mesai saatleri içerisinde, kuruluşlarımızda kalan çocuklarımızın günlük yaşantılarını olumsuz etkileme olasılığı bulunan herhangi bir işlemin gerçekleştirilmemesi koşuluyla yürütülmesi, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce kurum izni alınması ve araştırma bitiminde bir örneğinin Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile uygulanabilmesi hususunda;

Olurlarınızı arz ederim.

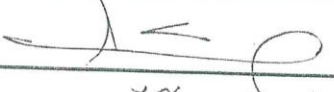
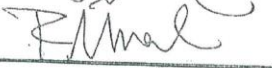
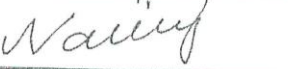
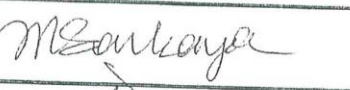
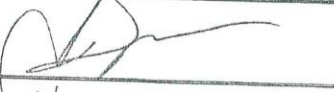
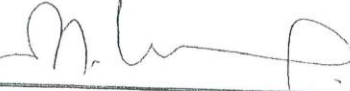
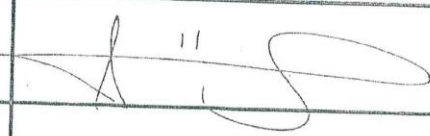
Emre TÖRE
Daire Başkan V.

O L U R
05/04/2017

Mehmet KARABAY

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (XVZwdd-g9anRq-NR0x4z-6ne7YJ-5k1htF+k) kodunu yazınız.

Ek 5:

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU KATILIM LİSTESİ	
TOPLANTI TARİHİ : 30.12.2016	TOPLANTI SAYISI : 15
ADI-SOYADI	İMZA
Prof.Dr.Alper CEYLAN BAŞKAN	
Prof.Dr.Mustafa N.İLHAN BAŞKAN YRD.	
Prof.Dr.Mehmet KÜÇÜKKURT	KATILMADI
Prof.Dr.Fatma GÜMÜŞ	
Prof.Dr.Rahmi ÜNAL	
Prof.Dr.Mehmet Sayım KARACAN	
Prof.Dr.Naciye YILDIZ	
Prof.Dr.Mustafa SARIKAYA	
Prof.Dr.İbrahim DOĞAN	
Prof.Dr.C. Haluk BODUR	
Prof.Dr.Mustafa İLBAŞ	
Prof.Dr.Fusun DEMİREL	
Doç.Dr.Tuncay ÖNDER	KATILMADI

Ek. 6:

YETERLİLİK BELGESİ

No: 12/85

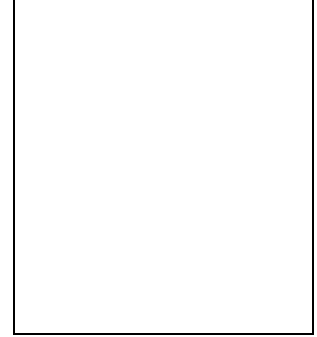
Sayın **DUYGU AKAGÜNDÜZ**

DENVER II GELİŞİMSEL TARAMA TESTİ*
uygulamalı eğitim programını başarıyla tamamlamıştır.

Prof. Dr. Banu ANLAR
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
Çocuk Nörolojisi Bölümü

Prof. Dr. Kalbiye YALAZ
Gelişimsel Çocuk Nörolojisi
Derneği Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	Duygu Akagündüz
Uyruğu	T.C.
Doğum tarihi ve yeri	Keşan-14.06.1990
Medeni hali	Bekar
Telefon	05433355707
E-posta	dYGakagndz@gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Tekirdağ/Şarköy Süper Lisesi	2008
Üniversite	Hacettepe Üniversitesi-Çocuk Gelişimi Bölümü	2013

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2013	Artı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	Çocuk Gelişimci
2014	Özel Büyük Gelişim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	Çocuk Gelişimci
2014-Halen	İzmir Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü-Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi	Çocuk Gelişimci

Yayınlar

Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi-Bildiri Adı: Kurum Bakımında Kalan Bebeklerin Motor Gelişimine Duyu Eğitimi Programının Etkisinin İncelenmesi

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..